ION ROTARU

Petre Ghelmez

VIAŢA ŞI OPERA

Editura CORESI

www.coresi.net
www.LibrariaCoresi.ro

Ion Rotaru

PETRE GHELMEZ VIAŢA ŞI OPERA

Îngrijitor de ediție: Vasile Poenaru

Editura CORESI

Cartea cuprinde fotografii din arhiva familiei Ghelmez. Explicațiile apar *în litere cursive* când redau textul scris de Petre Ghelmez pe spatele fotografiei.

© Editura CORESI.
Toate drepturile rezervate.

URL: http://www.coresi.net/
http://www.LibrariaCoresi.ro
E-mail: coresi@coresi.net

Pentru ediția tipărită a acestei cărți, urmăriți acest link:
http://www.coresi.net/ghelmez

Petre Ghelmez în biroul său de la revista „Tribuna României“, pe care a condus-o între anii 1974–1990.

PARTEA I

REPERE BIOGRAFICE

Prin comparație cu toate celelalte teritorii locuite de români, accesul la cultura de carte şi implicit în literatură a fiilor de țărani din Câmpia Dunăreană de dincoace de Brăila şi Ialomița n-a dat scriitori de prim rang, în prima jumătate a secolului XX, în afară de Zaharia Stancu şi Marin Preda. Cel de al treilea, în ordinea vârstei şi a valorii, nu poate fi altul decât mai tânărul Petre Ghelmez, un giurgiuvean, un vlăscean şi un teleormănean, deopotrivă, ca poet al „germinațiilor" celui mai bogat în resurse pământ din câte avem, totodată şi unul dintre cei mai străluciți participanți la ceea ce am numit „explozia lirică" din deceniile 7 şi 8, având în primele rânduri pe Nicolae Labiş, pe Nichita Stănescu, pe Marin Sorescu, pe Ion Gheorghe, pe Ioan Alexandru, pe Adrian Păunescu.

Poetul prin excelență al grâului bărăgănean, de ieri, de azi şi de mâine, al pâinii noastre de toate zilele, autorul volumelor *Germinații* (1967), *Altare de iarbă* (1969), *Sonete* (1970), *Lynxul* (1972), urmate de multe altele, din ce în ce mai mature, mai personale şi mai

semnificative în contextul liricii româneşti de la finele secolului al XX-lea şi începutul celui de al XXI-lea, cum vom arăta la locul potrivit, s-a născut în satul-comună Gogoşari, la 2 martie 1932, în fostul judeţ Vlaşca, apoi şi Ilfov, acum Giurgiu, toponimul Ilfov trebuind „cedat“ teritoriului numit Sectorul Agricol Ilfov care înconjoară Capitala. A fost unicul fiu al lui Anghel Ghelmez (n. 25 iunie 1904 – m. la 30 septembrie 1980) şi al Paraschivei Ulea, originară din satul Putineiu, la circa 10 km NE de Gogoşari, unde se născuse, la 21 mai 1902 (va muri în vârstă de 97 de ani, la Bucureşti, în 30 aprilie 1999).

Anghel Ghelmez

Paraschiva Ghelmez

Se căsătoriseră în 24 ianuarie 1931, cu un an şi 2 luni înainte de naşterea unicului lor fiu, poetul. Amândoi părinţii erau ţărani, posesori a 12 pogoane de pământ foarte bun pe care îl lucrau cu propriile lor mâini. Foarte devreme, ne închipuim, la vârsta la care copiii de ţărani pot fi „întrebuinţaţi“, Petre va fi fost antrenat la

muncile gospodăreşti şi agricole, la păzit vitele, la plug, la praşilă, la cosit sau la secerat, deprinderi cu care se fălea a nu le fi uitat la vârsta matură. Într-o fotografie care ni-l arată pe o tarla de orez din China, unde călă-

Petre Ghelmez, în China, în 1989

torise spre a se documenta, cum se făcea pe vremurile comuniste, îl vedem exaltând, cu o seceră înălțată deasupra capului, desculț, numai în pantaloni şi cămaşă, în cealaltă mână ținând un mănunchi gata tăiat, admirat de o muncitoare localnică.

Părinții – nea Anghel şi tuşa Paraschiva, cum îi numeşte Gheorghe Achiței, care i-a cunoscut bine – nu-l vor fi oropsit chiar cu totul pe unicul lor fiu, cum se întâmpla cu Niculaie al lui Ilie Moromete şi toți frații şi surorile lui. Nu încape vorbă, lui Nea Anghel îi plăcea să se vadă că şi pe ogorul lui lucrează trei secerători, şi nu numai doi. Dar de la învățătura de carte nu l-a împiedicat pe Petrică al lui. Şcoala primară din

Gogoşari (1939-1945) a frecventat-o de ar fi să-l comparăm cu Niculaie, alias Marin Preda din Moromeții, în toată libertatea. Astfel încât chiar aici, prin destoinicul învățător Ion Manea, „om sensibil, cu o pregătire profesională temeinică", adevăratul său „Domnu' Trandafir" (pe care îl va evoca în poezia *Scrisoare învățătorului meu*, în volumul de versuri pentru copii *Cine eşti, pasăre?*, din 1974), scriitorul de mai târziu crede a-şi fi descoperit vocația adevărată, pus fiind să facă o compunere. Iată un pasaj edificator în această privință pe care îl aflăm într-un „material" intitulat *Profil Petre Ghelmez*, cerut poetului de Academia Română:

„Eram, cred, cam prin clasa a treia primară, când, într-o zi din apropierea verii, pe la sfârşitul lui mai, poate, după ce afară plouase straşnic, fusese chiar o furtună, care sfâşiase cumplit crengile pomilor, iar apoi apăruse soarele printre nori, mai strălucitor ca niciodată, domnul nostru, Ion Manea, ne-a cerut să scriem fiecare copil câte o povestire scurtă, gândindu-se, bănuiesc eu, că noi, copiii, puțin înspăimântați de întâmplările de afară, vom face o descriere a furtunii. Aşa cred că au făcut mulți dintre colegii mei. Nu ştiu de ce, nu ştiu cum mi-a venit, dar povestea mea de atunci n-a amintit nimic din cele întâmplate cu câteva ceasuri mai înainte, nici de ploaie, nici de furtună. Am intitulat-o pur şi simplu „Trandafirul", şi-n ea era vorba despre o tufă de trandafiri în care apăruse ca prin minune, o floare zbârlită ca o flacără. Curios, un copil întinsese mâna să o rupă. Ghimpii ascuțiți ca dinții unui cățel l-au zgâriat, şi pe brațul copilului au apărut picăturile de sânge, ca nişte petale mărunte de trandafir. Morala era clară şi subliniată apăsat: tot ce

este frumos se face cu durere şi trebuie apărat. Domnul a citit cu luare aminte povestea mea, m-a lăudat, iar la prima recreație... am fugit de la ore! Nu de bucurie. Părinții mei erau plecați la lucrul câmpului, n-aveam cui mă lăuda cu isprava mea. Mi-am amintit însă că, într-adevăr, în grădina din fața casei se ivise un boboc de trandafir, gata să înflorească. Dacă l-o fi rupt furtuna? Nu-l rupsese! Era la locul lui, înlăcrimat de picăturile de ploaie. Mi s-a părut chiar că, într-un fel, îmi face cu ochiul...

Poate de aceea de atunci şi până astăzi, în scrierile mele, n-a lipsit niciodată o anume morală a zicerii. A fost bine, a fost rău? Cine ştie!“

De multe ori, mai târziu, în întâlnirile cu cititorii săi copii, Petre Ghelmez repeta această istorioară, chip de a le atrage atenția asupra semnificației morale de care literatura adevărată nu se poate niciodată dispensa. Este, adăugăm noi, un procedeu subtil şi totodată accesibil, pe deasupra oricăror teorii filosofice în legătură cu rostul artei cuvântului, a eternei dispute despre arta pentru artă şi arta cu tendință.

Iordana Ghelmez (Mama Rica) – bunica poetului

Nici planurile de a merge mai departe cu învățătura, la Liceul „Ioan Maiorescu“ din Giurgiu, liceu de mare prestigiu, cum bine se ştie, nu i-au fost zădărnicite lui Petre Ghelmez. Dimpotrivă, nici tatăl, nici mama, foarte probabil, cu atât mai mult nici bunica dinspre tată, Iordana Ghelmez, care îl iubea şi-l răsfăța atât de mult, ca şi celelalte rude apropiate, frații lui Nea Anghel, Nea Mihalache Ghelmez şi Nea Marin Ghelmez, cu fețele lor arse de soare, bătute de vânturile stepei, cu palmele lor bătucite de sapă, de coasă şi de coarnele plugului, nu s-au opus la un asemenea proiect. Erau lehămetiți de cererile de cote de cereale la care erau supuşi de noul regim comunist, cu perspectiva clară a...

Marin Ghelmez

colectivizării forțate, care nu prevestea nimic bun pentru soarta țărănimii. Ne aflam exact în punctul de cotitură, fatal, al începerii dizolvării autarhiei economice (dar şi... cultural-spirituale, cum vor arăta cândva viitorii sociologi) a satului românesc. Hotărât lucru, adolescentul Petre Ghelmez, în primul lui drum cu căruța părintească spre oraş, spre Giurgiu deocamdată, spre a fi încredințat unei... gazde, cu tot cu micul lui calabalâc, pentru a putea să urmeze studii liceale „înalte", seamănă întrucâtva cu... Nică a lui Ştefan a Petrii Ciubotariu din Humuleştii Neamțului, în drum spre Iaşi, la seminarul de la Socola. Şi, de ce nu?, seamănă chiar şi cu Emil Cioran, urcat şi el în car, cu bagajele trebuitoare, pe drumul de la Răşinari spre Sibiu, pentru studii liceale. De aici, cu timpul, în drum spre Bucureşti, apoi spre Berlin şi Paris, unde avea să devină „celebru", „pesimistul de serviciu" al burgheziei lumii, nu numai a celei franceze, în stare să-şi renege chiar şi limba maternă, tânjind însă, în forul interior al sufletului său, după... Coasata Boacii, după jocurile copilăriei, într-o perpetuă dramatică recuperare a timpului pierdut pentru totdeauna. Ceea ce nu a fost cazul unui Creangă sau Petre Ghelmez, să recunoaştem, rămaşi pentru totdeauna în sânul limbii române.

La Liceul „Ioan Maiorescu" din Giurgiu, pe unde au trecut şi Tudor Vianu, şi Ion Barbu, primul ca gimnazist, cel de al doilea ca profesor stagiar, (oraş, deşi nu mare, „centripetal" totuşi, cum ar fi zis G. Călinescu, pentru că, *orbitează*, orice s-ar spune, în raza Bucureştiului), Petre Ghelmez a avut parte de profesori buni şi foarte buni: pe Stelian Rădulescu şi Ion Mateescu, la matematici; pe D. Demetrescu la limba şi literatura română; pe un Negoițescu şi o Frusinica

Petre Ghelmez, în anii de liceu

Iliescu la franceză; pe un Miclescu la istorie, pe Bojanopol la geografie şi, „nu în ultimul rând“, pe... „legendarul, în cadrul urbei, şi nu numai, Savin Popescu, directorul şcolii şi totodată profesor de fizico-chimice“, impresionând puternic pe puii de țărani, „veniți din Câmpia Dunării, cu împleticiri de mers şi vorbă țărănească, deprinse în satele noastre toropite de clăile de raze ale soarelui, vara, ori acoperite de urletul viscolelor nepotolite, iarna, – să învățăm carte la oraş într-una din acele toamne firave în bucurii şi speranțe, de după vălvătăile, abia stinse, ale celui de al doilea război mondial. Era în 1945.“

Amintirile lui Petre Ghelmez despre luarea de contact, pentru cea dintâi oară, cu oraşul – merită a fi reținute, ca să ne putem face o idee despre diferența de atunci, din 1945, dintre sat şi oraş, de diferența dintre un intelectual şi un copil de țărani, cu ochii mari deschişi către o lume pe care încerca să o

cunoască. Nu din altă pricină decât aceea de a sugera o comparație cu școala noastră actuală, cu ținuta ei, cu atmosfera ei morală. Figura directorului care fascina pe adolescent. Nu fără consecințe asupra comportamentului omului și intelectualului de înaltă ținută care a fost poetul și omul de cultură Petre Ghelmez, așa cum l-am cunoscut la anii deplinei sale maturități:

Zic: ni s-a arătat, precum Iisus în Biblie, fiindcă oricare alt termen, pentru dascălul acela înalt, ca un sfânt (sfinții sunt întotdeauna înalți!), cu chipul prelung și voce de profet prevestitor și proorocitor de destine omenești, ar fi nepotrivit. Eram cu toții strânși în careu, sub coroana frasinului din curtea liceului, spuzită de jeraticul sonor al lui septembrie, fiecare clasă cu profesorul său diriginte alături, când, cu pasul larg, cu o privire iscoditoare, ce s-a rotit mai întâi în liniște pe deasupra capetelor noastre, ca apoi să ni se așeze, fiecăruia dintre noi în parte, drept în luminile ochilor, a apărut, din ușa coridorului ce ducea spre cancelarie, un domn elegant, îmbrăcat în haină de culoare închisă, cu gulerul cămășii de un alb strălucitor, cum nu mai văzusem până atunci, cu un carnețel cât o aripă de vrabie în mână, cu dunga pantalonului trasă la linie, până în botul pantalonilor negri, impecabil lustruiți, cu un aer de visător prins între grijile, certitudinile și incertitudinile momentului pe care noi, cei veniți în prima clasă de liceu, nu-l pricepeam, dar îl simțeam insinuându-se adânc și definitiv, până în ultima fibră a ființei noastre, ca dovadă că nu l-am uitat nici acum, după ce atâtea rânduri de frunze de toamnă s-au scuturat, încercând în zadar să le acopere sub maldărul lor de timp putrezit.

Omul acela, cu o figură atât de deosebită, păşea şi privea printre noi cu aerul viu, preocupat al cocorului din vârf, ce-şi apără cârdul triunghiular, când acesta, fie şi pentru câteva clipe numai, a coborât de dincolo de norii plumburii ai toamnelor târzii, unde-şi deapănă ţipetele ascuţite ale pribegiei, să mai răsufle în voie puţin, ori să ne hrănească în grabă cu câteva grăunţe aruncate de vânt şi de Dumnezeu pe pământ...

Am citat acest lung pasaj nu numai pentru că face parte din biografia poetului Petre Ghelmez, ci şi pentru a se putea observa diferenţa de... „mentalitate“ între şcoala la care s-a format poetul nostru şi şcoala, (profesori, elevi, corpul de inspectori şi întreaga ierarhie administrativă, până la nivelul Ministerului Educaţiei şi Învăţământului) din zilele noastre. Este suficient să spun – îmi cer scuze pentru această paranteză – că la o instituţie de învăţământ superior şi... particular de azi, în Bucureşti, unde întâmplarea a făcut să fiu chemat a preda, am întâlnit un „student“ care, cum m-am convins destul de repede, nu poseda măcar diploma de bacalaureat. Pur şi simplu, se înscrisese (se înţelege, fără examen de admitere) pe baza unei diplome de bacalaureat false, un... „xerox“ care falsifica o inexistentă diplomă. L-am întrebat: „Unde ai absolvit liceul?“ „La Giurgiu, îmi răspunse.“ „Şi cine ţi-a fost profesor de limba şi literatura română?“ „Nu-mi mai aduc aminte!“ „Cum nu-ţi aduci aminte? Iată, eu cunosc pe toţi profesorii de română de la Giurgiu şi d-ta îmi spui că nu-ţi cunoşti profesorul d-tale din Giurgiu?“. Nu ştia ce să-mi răspundă... Am făcut investigaţii la zisa instituţie de învăţământ superior particulară, cercetând dosarele, deplasându-mă

chiar şi la Giurgiu, spre a confrunta xeroxul diplomei de bacalaureat a preopinentului meu la liceul (altul decât „Ioan Maiorescu“, căci acum sunt foarte multe în oraşul de la Dunăre) şi am descoperit că este vorba de un fals grosolan. Am cerut cu vehemență forurilor în drept să sancționeze conform legii acest fals. Mi s-a notificat însă că vinovatul principal, „coruptul“ care s-a pretat a primi mită, înscriind studenți fără diplomă de bacalaureat, simple xeroxuri falsificate, va fi nu secretarul sau directorul liceului din Giurgiu, ci secretarul institutului de învățământ la care lucram, ca să nu mai spun că toți cei implicați în această afacere murdară, inclusiv poliția giurgiuveană, ştiau foarte bine totul. Scârbit peste măsură de toate acestea, absolut neputincios în fața unei asemenea uriaşe mizerii morale şi dezordini administrative dezastruoase, am lăsat totul baltă. Dar mi-am adus aminte de extraordinarul profesor şi director al Liceului „Ioan Maiorescu“, Savin Popescu, din vremea când Petre Ghelmez îşi începea acolo studiile, atât de frumos evocat de poet: „De astăzi începeți şcoala... Fiți bineveniți – zicea „legendarul“ profesor şi pedagog giurgiuvean de pe atunci – şi să nu vă faceți de ruşine părinții care v-au trimis la carte!... Cine nu învață carte cum trebuie, va pleca acasă, de unde a venit, la seceră şi la sapă, pentru că noi nu-l trecem clasa pe ouă, nici pe untură, nici pe făină, nici pe proptele... Să nu pierdeți timpul! Să nu vă înşelați colegii şi nici pe domnii profesori!... Să nu mințiți! Să nu murdăriți clasele, culoarele, ori veceurile, pentru că o civilizație începe prin disciplină şi curățenie. Să nu lipsiți de la ore!... Să nu veniți la şcoală cu hainele rupte, fără şapcă, fără matricolă, nespălați ori netunşi, că voi fi nevoit să vă trimit acasă la

părinții voştri, cu câte un bilețel în buzunar, să vadă isprăvile voastre! Să nu fumați, pentru că țigările vă strică sănătatea şi-ar fi păcat de voi, nişte copii frumoşi şi sănătoşi, să ajungeți prin spitale... Să nu umblați brambura prin oraş, la orice oră din zi şi din noapte, că voi controla purtarea voastră şi la prima abatere gravă vă voi elimina din şcoală..."

Cum însuşi ține să declare – şi, la rându-ne, cunoscându-l foarte bine mult mai târziu – Petre Ghelmez a deprins de la directorul liceului din Giurgiu, ca şi de la profesorii ceilalți pe care i-a avut, ceea ce el numeşte „Profesionalitatea în meserie, corectitudinea față de mine însumi şi față de cei din jurul meu; verticalitatea în gândire, în atitudine; sobrietatea în fața vieții; respectul față de muncă şi față de părinți; primele noțiuni de civilizație; punctualitatea, împlinirea cu orice preț a cuvântului dat, judecarea cu severitate a propriilor fapte, toleranța față de aproapele, dar şi neîngăduirea abaterii dincolo de normele esențiale de comportament".

Şi aşa a şi fost poetul Petre Ghelmez în întreaga sa viață, deşi, cum bine se ştie, poeții duc sau măcar afişează un soi de boemă şi dezordine morală adesea chiar scandaloase, față de care restul lumii încearcă să fie cât de cât tolerant. Norocul a fost că feciorul de țărani de la Gogoşari a avut profesori – în fruntea tuturor, directorul – dintre cei mai buni, chiar acolo, la Giurgiu, pe vremea aceea abia „un târg prăfos, pierdut în Câmpia Dunării, pe străzile căruia treceau carele greoaie, pline cu porumb, cu sfeclă sau grâu, ale țăranilor din satele din împrejurimi, câteva birje cu birjarii somnolând pe capra trăsurii, în care era prins biciul cu ciucure roşu... Rareori se ivea câte un auto-

mobil. Nu existau stopuri cu lumini verzi şi roşii pe la colțuri, şi nici zebre, marcate înadins pentru trecători. Regula traversării străzii era a fiecăruia, pe unde îl taie capul, pe unde vrea şi pe unde poate".

Era o datorie a lui Petre Ghelmez să cânte vestitul Turn din Giurgiu, zis şi „Turnul cu farfurie". Acest turn este una din cele două *relicve* arhitectonice ce se poate admira aici, cealaltă fiind *podul cu ax cotit* – unic în întreaga lume, mă asigura un vechi prieten giurgiuvean, ştiut fiind că asemenea construcție nu e de conceput, de vreme ce este mai uşor să modifici traiectoria străzii, în diagonală, când ai de construit un pod peste un canal. Iată poezia lui Petre Ghelmez în care Turnul din oraşul de la Dunăre, dedicată „Tuturor giurgiuvenilor care au fost, care sunt, care vor fi..." (apud Mitică Panaitescu, *Cu Petre Ghelmez prin oraşul copilăriei sale*):

Oraş din sud cu-amieze lungi de var,
Şi turn de piatră ce-a uitat să sune,
Mutându-şi umbra rece, de cărbune,
Pe-al vieții noastre tragic minutar.

Adolescență tristă, de război,
Cu visuri îngropate-adânc în timp,
Pierduții paşi, spre-un rătăcit Olymp,
Pe care l-am purtat cândva în noi.

De unde vin? Spre ce liman mă-ntorc?
Şi cine sunt? Eu, mie – un străin!
Mai beau cu voi acest pahar cu vin...
Ce dulce-acum, când Parcele îl torc!

Veghează turnul... Zarea-i cade-n jur,
Spunând că ora e deja târzie,
Lumina verii unde-i, cânepie,
Să dea iubirii noastre, iar, contur?

Alei de tei, sub ceru-nalt de mai,
Prin care trece demn în dunga serii,
Strângând la piept mereu „Oda" durerii,
Acelaşi prinţ nemângâiat – Mihai!

Făpturi apar, făpturi dispar pe rând,
În ceaţa vremii, regăsindu-şi sinea...
Trei crai pribegi: Vianu, Barbu, Vinea.
De dor cu ochiul pururea flămând.

Ce caut eu aici? Şi cu ce drept
Să tulbur glasul, gândul, clipa, ora?
Nu-i turnul meu, e turnul tuturora!
Eu vin... să plec! Şi-aştept... Dar ce aştept?

Raia cândva, cu turn înfipt în cer,
Oraş de lut ce-arome-n vânt, de castru,
Ne-ai pedepsit cu-al sudului dezastru,
Între speranţă, glorii şi mister...

Cu Dunărea – dragon de foc albastru!

Unda bacoviană şi melancolic simbolistă, nu putea lipsi, firește. De vreme ce era – şi fusese odinioară aievea – în preajma lui Arghezi, care l-a descoperit, îndată după Macedonski, de care însuşi poetul *Testamentului* se lăsase descoperit, ca unul dintre cei mai mari poeții ai vremii sale.

Tot la liceul din Giurgiu, în cenaclul „Luceafărul“, condus de profesorul Marinescu, îşi citeşte Petre Ghelmez şi primele lui compuneri poetice, bucurându-se de oarecare notorietate. În 1952, când îşi lua bacalaureatul cu note dintre cele mai bune, nu se gândeşte să se înscrie la admiterea în vreo facultate cu profil umanistic. Un rest de mentalitate țărănească, un moment de înclinare spre un pragmatism mai sigur îl determină să se înscrie la Facultatea de Medicină Veterinară, la care renunță după un an, din toamna lui 1953 transferându-se la Institutul Pedagogic de doi ani, tot din Bucureşti, la secția de română-istorie pe care o absolvă în 1955.

Norocul a făcut ca Petre Ghelmez să aibă şi aici profesori buni, unii foarte tineri pe atunci, printre aceştia Aurel Martin şi Romul Munteanu, de la care a avut ce învăța despre poezie. În chiar anul absolvirii, în 1955, îşi face debutul revuistic, la *Tânărul scriitor,* cu o poezie emblematică, întrucât îl priveşte, intitulată *Despărțirea de sat.* Curând de tot, la îndemnul aceluiaşi expert istoric literar, Aurel Martin, îşi continuă studiile filologice la Universitate, la secția de literatură, critică literară şi folclor, pe care le va finaliza în 1959. Aici se împrieteneşte cu colegi care îl vor stimula încă mai mult în direcția poeziei: Nicolae Labiş (până la fatalul accident din decembrie 1956), pe viitorul profesor de estetică la Institutul de Arte Plastice, Gheorghe Achiței, devenit prietenul său de o viață, apoi poeții Mihai Negulescu, Corneliu Şerban, Rodica Tott, Aurel Covaci, prodigiosul traducător şi chiar viitorul mare prozator şi disident anticeauşist Paul Goma şi alții. A avut parte de profesori dintre cei mai mari, temporar chiar pe G. Călinescu, pe Tudor

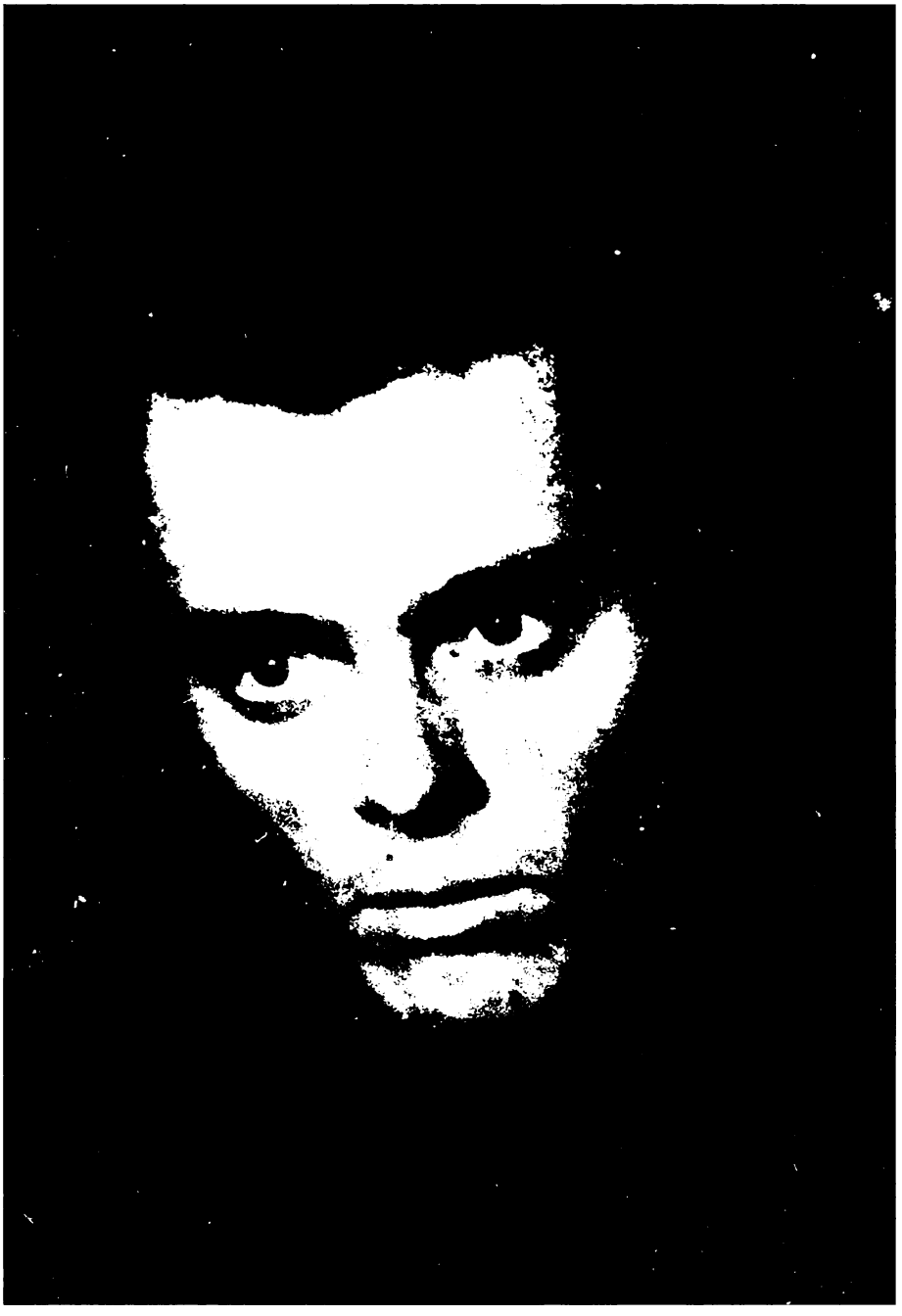

Petre Ghelmez, în studenţie

Vianu, pe Edgar Papu, Al. Rosetti, Al. Graur, Zoe Dumitrescu-Buşulenga şi alţii.

La terminarea Facultăţii de filologie este angajat ca reporter la *Scânteia tineretului*, „secţia agrară", unde va sta aproape patru ani, bătând toate colţurile ţării şi scriind cele mai bune, conştiincioase, disciplinate reportaje. Astfel încât, trecerea pe postul de redactor şef adjunct la revistele pentru copii *Luminiţa* şi *Arici Pogonici* i-a fost ca o răsplată. Căpătând experienţă, a devenit cu timpul unul dintre cei mai harnici scriitori pentru copii. Cu atât mai mult cu cât, din 1967 până în 1970, împreună cu poetul Mihai Negulescu şi prozatorul Ovidiu Zotta editează revista enciclopedică pentru copii şi tineret *Cutezătorii*, odată cu suplimentul „tehnic" al acesteia, *Minitehnicus*.

Elena Ghelmez în Grădina Botanică (1969)

Între timp, mai exact în ultima zi a anului 1959, în 31 decembrie, se căsătoreşte cu Elena Gheorghiţă, profesoară de limba şi literatura română, olteancă din comuna Giubega, judeţul Dolj, care va deveni de-a lungul anilor, până la moarte tovarăşa sa de viaţă, colaboratoarea cea mai apropiată a poetului, a redactorului şi directorului unor edituri de mare prestigiu. Cea mai importantă din toate a fost Editura Albatros, al cărei director Petre Ghelmez devine din 1970, conducând-o până în 1974.

Elena-Ileana, *Ilaila – Ila* (cum era numită de soţul ei în intimitate şi în scrisorile pe care i le adresa, semnându-le „*Titu*"), a terminat Facultatea de Filologie

în 1957, cu doi ani înaintea lui Petre. La cerere, a fost repartizată ca profesoară de română în regiunea Braşov, pe undeva pe lângă muntele Lisa (localitatea Lisa este satul natal al lui Octavian Paler). S-a răzgândit însă şi a cerut să fie repartizată în regiunea Bucureşti (pe atunci teritoriul României era împărţit în „regiuni" – cum ne stă în fire, schimbăm destul de des denumirea, împărţirea şi subîmpărţirea, de regiuni şi judeţe), unde i s-a găsit un loc la şcoala din... Gogoşari. Credem că această alegere şi acceptare nu este străină de... influenţa viitorului poet, deşi Doamna Ileana, într-o convorbire cu directoarea Editurii Coresi, ne spune că a ascultat de sfatul familiei Bratu, învăţători din satul vecin numit Drăghiceanu, la numai un kilometru distanţă de Gogoşari, cu care Ghelmezii vor deveni foarte buni prieteni. S-a prezentat la post pe data de 9 decembrie, „pe o zăpadă mare". Avem, păstrate în arhiva familiei, un număr de scrisori, primite de Doamna Ileana la Gogoşari. Erau anii cei mai grei ai studentului Petre Ghelmez, „făcând foamea", cum se zicea, ca şi pe vremea liceului de la Giurgiu dealtminteri, locuind prin odăi friguroase, dar călinduse, cum vom vedea mai departe, spre a înfrunta bărbăteşte greutăţile reporterului „agricol" de la *Scânteia tineretului*, apoi pe cele ale directorului şi redactorului de bune reviste şi cărţi, grija principală fiindu-i însă propria-i creaţie. Cuplul va prospera după căsătoria din ultima zi a anului 1959, nu ştim cât de festivă şi în ce împrejurări oficiată, poate destul de precare, cum ar reieşi din scrisori, lucru obişnuit pentru tinerii din acea vreme. A fost o bună dăscăliţă, iubea mult copiii, o bună gospodină, o soţie devotată şi un bun sfetnic al soţului ei, alături de care a împărţit şi bucuriile, dar,

De la stânga la dreapta: **Stancu Nedea, Petre Ghelmez, Teodor Bratu**

mai ales în ultimii ani, şi durerile vieții. De la ea ne-a rămas un foarte prețios portret moral al poetului Câmpiei dunărene. Curios lucru, deşi legat prin toate fibrele ființei sale de viața satului, a țăranului, asemeni lui Sadoveanu de altădată, Petre dădea semne de nelinişte în unele dintre popasurile lui la Gogoşari, când ajunsese un poet şi un editor de vază, cu multe cărți importante, la activul său, dar şi îngrijitorul cărților altor confrați de seamă, călătorind prin străinătățuri, obținând premii înalte, bucurându-se de prețuirea şi prietenia unor mari personalități, precum istoricul

Constantin C. Giurescu, marele poet şi traducător A. E. Baconsky, extraordinarii profesori Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Edgar Papu şi alţii. Iată ce ne spune Elena Ghelmez în „convorbirea“ cu Michiela Poenaru:

„Satul era prezent în mod continuu în mintea şi sufletul său, parte din fiinţa lui Petre. Ne duceam des, la două-trei săptămâni, ani în şir, dar nu-i plăcea să locuiască acolo şi n-a scris niciodată acolo sau în altă parte. N-a scris decât în locul ocrotit şi liniştit, cu draperiile trase, din Bucureşti. Atent, prietenos, vorbind în sat cu toţi, n-a fost cu nunţile, botezurile, cumetriile sau alte petreceri de gen, care degenerează de obicei în altceva. Şi la sat şi la oraş agrea compania celor care se ridicau în discuţii măcar la un anumit nivel... Bârfa, distracţia cu băuturi şi vorbe deşucheate – nu! „Petrecerea“ cu idei, gânduri înalte, discuţie elevată, originală, cu asociaţii de idei dintre cele mai nebănuite se transformau în banchet de suflet, chiar până la opt dimineaţa“.

Ştim din experienţă personală (scriitorul acestor rânduri fiind şi el ţăran de origine), că de la oraş, de la Bucureşti, privim înspre sat cu o anume nostalgie, mai ales când e vorba de satul natal, de părinţi, de rudele apropiate, de prietenii din copilărie, de natură, de... tot ce ţine de viaţa rurală pe care, de la distanţă o „idilizăm“ cumva. Aşa s-a născut, cred... sămănătorismul. Profira Sadoveanu ne spune, în unele din notele ei la marea ediţie de *Opere,* cum părintele ei ordona să se pună caii la trăsuri sau să se pună în mişcare motorul automobilului pentru o plimbare la... Verşeni, de din jos de Fălticeni, cum vii dinspre Iaşi, satul bunicilor săi după mamă, pe apa Moldovei, mai sus de Târgul Neamţ. Dar cum ajungeau la faţa locului,

impetuosul pater familias, cobora din maşină, privea în tăcere casa bătrânească, nucul cel mare de la poartă, făcea un ocol al ogrăzii cu acareturi şi, repede de tot, ordona îmbarcarea şi plecarea la... oraş, fără a scoate măcar o vorbă. Aşa se întâmplă şi cu noi aceştia, intelectualii orăşeni, mai ales literaţii. Ne urcăm cumva entuziaşti în maşină, mergem veseli mai tot drumul până în satul părintesc, intrăm în curtea casei natale, ne îmbrăţişăm cu cei de pe acolo, suportând un moment ţepii bărbilor şi inconfortul ambientalului, gustăm din ţuica rău mirositoare, din vinul prea acru, suportăm mirosul dinspre grajduri etc. Dar nu acceptăm în ruptul capului participarea la vreo nuntă sau cumetrie cu chiuituri mai mult sau mai puţin false, caricaturale. Găsim repede pretexte de a o lua din loc, ne urcăm în maşină şi grăbim spre confortul nostru urban... S-ar putea foarte bine ca şi reciproca să fie adevărată. Mulţi ţărani, picaţi în casele orăşenilor, chiar rude apropiate fiind gazdele, se vor fi simţind foarte stingheriţi, abia aşteptând să se întoarcă acasă la ei, la vitele lor, la ogoarele lor, la vinul şi ţuica lor acre...

Ce să fie aici? Veşnica diferenţă dinte sat şi oraş, acum, în ultimii ani, parcă şi mai mare, în ciuda mijloacelor de comunicare mai noi, a radioului, a televizorului şi a altor „îmbunătăţiri“ venite de la oraş? Pentru oamenii culţi, cu deosebire pentru... artişti, dispuşi să facă faţă tuturor împrejurărilor, n-ar fi potrivită o asemenea comportare. Va fi fost, ne întrebăm, prea întristat Petre de... destrămarea gospodăriei lui Nea Anghel, îmbătrânind pe zi ce trece, jeluindu-se de niscaiva junghiuri, de vreo boală? De lipsa boilor, a plugului, de căruţă? Se va fi plâns că de la C.A.P.,

unde era chiar şi şef de tarla, ne spune Ileana, primea abia doi saci de grâu pe an şi niscaiva bănuți acolo? E destul de greu să ne închipuim una ca asta. Până şi vechiul Horațiu se plângea de nestatornicia temperamentului său: Când era la Roma îl apuca dorul de vila şi livada lui de la... Tiburum. Stând câtva timp la Tiburum, îl apuca dorul de... Roma. Este o stare de spirit care defineşte... *clasicul*, ar zice G. Călinescu, odată cu I. Budai Deleanu, care ne spune că marile capodopere ale artei cuvântului au fost făurite numai în „cetăți poleite". Că, la urma urmei, chiar Petre Ghelmez, care a iubit atât de mult satul, câmpia şi grâul, n-ar fi scris opera sa, aşa cum se vede, dacă n-ar fi viețuit şi n-ar fi luat contact cu marea cultură a Oraşului, a Capitalei, după un scurt popas, foarte necesar, la Liceul din Giurgiu, unde tatăl său a avut curajul, nu fără a-şi călca pe suflet, să-şi ducă, în carul cu boi, pe unicul său copil. Acolo chiar, adolescentul a citit prima dată din *Istoria...* lui Călinescu. Dintre toți pe care îi cunoaştem din tagmă, numai Ion Creangă pare a fi rezolvat o asemenea, cum să-i spunem?, dilemă. Şi-a reeditat Humuleştii natali în coasta Iaşilor, construindu-şi cum i-a plăcut şi numai din banii pe care i-a avut, o... „bojdeucă", în mahalaua Țicăului, asemănătoare cu casa copilăriei sale, hârdăul din doage de brad, de pe cerdacul de din dos, umplut cu apă din fântână, ținând, vara, pe arşiță, loc de Ozana cea limpede ca cristalul şi repede curgătoare de altădată. Căci toți marii artişti îşi făuresc operele zidind în ele „timpul pierdut", recreându-l, cum a făcut şi Petre Ghelmez. Numai aşa privind lucrurile ni-l putem imagina stând de vorbă, chiar ca expert, cu un mare savant precum Constantin C. Giurescu, căruia editorul

Profesorul Constantin C. Giurescu şi Petre Ghelmez

îi propune să-şi intituleze opera *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, într-un moment critic al dezvoltării culturii noastre sub comunismul sovietic. Scrie Ileana Ghelmez la locul arătat mai sus:

„– Domnule Profesor...

– Ce e, dragă, ce mai e?

– Domnule Profesor, zice editorul, am o nedumerire, de ce nu reluaţi dumneavoastră vechiul titlu şi să-i spuneţi lucrării *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*?

Profesorul zâmbind neîncrezător:

Şi stăpânirea vrea?

– Dacă vreau eu, a zis Petre, arătând cu degetul în sus, vrea şi stăpânirea, domnule Profesor!.

Şi a trimis cartea la tipar fără să se mai consulte cu nimeni.“

Acasă ajuns însă, poetul şi directorul Editurii Albatros s-a consultat, sigur, cu cel mai de nădejde sfătuitor al lui, Doamna Ileana, care îl ocrotea şi atunci, cum îl va ocroti şi îl va îngriji până la sfârşitul vieţii, răpus de nemiloasa boală.

„Dezgheţul ideologic", dar poate mai mult încă, hărnicia şi talentul noului director au făcut din Editura Albatros o mare instituţie de cultură. Împreună cu colegii din redacţie, iniţiază seria „Dicţionarelor Albatros", primul dintre acestea fiind *Dicţionarul de literatură contemporană* al lui Marian Popa, apărut în două ediţii, bine primit de public, accesibil ca preţ, larg răspândit prin ample tiraje. Aici apărea eminescianul *Dicţionar de rime* şi multe altele care nu privesc direct literatura, însă tot atât de necesare, cerute de marele public. Lui Ghelmez, directorul de la Editura Albatros, i se datorează un număr mare de colecţii de texte din literatura naţională, prin înfiinţarea seriilor de „sinteze", între care *Lyceum* – texte comentate şi colecţia *Cele mai frumoase poezii*, antologii bine lucrate de îngrijitori experţi în materie, prevăzute cu prefeţe scrise de criticii cei mai buni, de natură să popularizeze operele celor mai reprezentativi poeţi ai timpului, ca şi seria intitulată *Contemporanul nostru...*, ca şi cea intitulată *Convorbiri cu...* (unde, între altele au apărut şi preţioasele pentru istoricii literari *Convorbiri cu Marin Preda*, semnate de Florin Mugur).

La Albatros au apărut cărţi fundamentale, de referinţă, de natură să impulsioneze mult diversificarea de stiluri în arta scrisului frumos prin intensificarea contactelor cu alte mari literaturi. Aşa a fost excepţionala *Panoramă a poeziei universale (1900-1950)*, o

Decembrie 1972. Fotografie de Emil Cojocaru

foarte cuprinzătoare antologie întocmită de A. E. Baconsky – selectare, traducere şi prezentare – apărută

în 1972. Aşa este ediția bibliofilă, în 6 limbi, *Eminescu, „Poezii“*, ediția de asemeni bibliofilă şi în 6 limbi *Mioriția* şi alte cărți importante pentru cunoaşterea literaturii române peste hotare. Trebuie să subliniem în chip deosebit verticalitatea morală a directorului Editurii Albatros, învățată, deprinsă, cum am arătat, încă de pe băncile Liceului „Ioan Maiorescu“ din Giurgiu. Deşi el însuşi se afla la punctul cel mai de sus al făuririi propriei opere, Petre Ghelmez nu a publicat niciuna din cărțile lui la editura pe care o conducea, cum procedau şi mai procedează încă mulți directori de edituri.

Ca director, mai cu seamă în calitate de director, aflându-se uneori între ciocan şi nicovală (deşi, oficial, cenzura fusese desființată, ea funcționa, ştim prea bine, mascată sub ceea ce numim „autocenzură“), Ghelmez păstra o prea demnă atitudine între ceea ce îi cereau forurile în supraordine din ierarhia politică a culturii şi autorii, de regulă mari personalități, precum A. E. Baconsky sau Constantin C. Giurescu, autorul monumentalei sinteze *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi până în prezent*, apărută tot la Albatros, în 1971. Există în arhiva rămasă de la poet scrisori, de la Constantin C. Giurescu, de la Cella Delavrancea, de la A. E. Baconsky, de la Nichita Stănescu, de la Marin Sorescu, chiar şi de la Nichifor Crainic, în care se discută adesea delicatele probleme ale editării. De ar fi să le confruntăm cu răspunsurile directorului (pe care nu le cunoaştem) putem foarte bine reconstitui extraordinara „diplomație“ şi... curtoazie față de colaboratorii săi, ale căror „îndrăzneli“ de condei n-ar fi fost întotdeauna acceptate de „pseudocenzură“. Ținta lui supremă era totdeauna apariția

cărților pe care le considera absolut necesare momentului. Însumi am avut ocazia să mă conving de eleganța de spirit a acestui mare iubitor de pace, de stingere profitabilă pentru ambele părți a conflictelor editoriale. Cu un cuvânt, în funcțiile de răspundere pe care le-a avut, Petre Ghelmez a fost întotdeauna omul providențial, omul potrivit la locul potrivit. Fibra temperamentală țărănească, educația primită, l-au determinat să fie cumpătat şi în ceea ce însuşi scria. N-a făcut niciodată temeneli urât proletcultiste în fața oficialităților şi nu a ieşit din rânduri să strige în gura mare împotriva lor. Păzirea liniei de mijloc, cumințenia şi înțelepciunea împăcării contrariilor, spre binele public i-au stat totdeauna în față. E drept, guri rele, de care nu ducem niciodată lipsă, au văzut în Petre Ghelmez un om al compromisurilor... Şi nu puțin a lipsit să fie, cum se zice, „marginalizat" cumva, după evenimentele din decembrie 1989.

Este însă cazul să spunem că, chiar fiind numit redactor şef la *Tribuna României*, revista-magazin de civilizație şi cultură destinată românilor de peste hotare, Petre Ghelmez s-a comportat ca un Domn, gata în orice moment să cumpănească lucrurile întotdeauna spre binele public. S-a înconjurat, în redacție, de tineri inteligenți şi nepătați, precum Vasile Poenaru, Liviu Papadima, Dumitru Radu Popa şi alții, de graficianul Benedict Gănescu, un om de aleasă ținută morală, de colaboratori de toate vârstele, bine aleşi, spre a mulțumi pe toată lumea, ținta fiindu-i cunoaşterea şi răspândirea cât mai largă peste hotare a culturii şi literaturii naționale. Închină numere speciale lui Eminescu, Arghezi, Sadoveanu, Creangă, Caragiale, Rebreanu, Brâncuşi, Enescu, anume

gândite în sensul arătat, prețuite, citite cu mare atenție atât de românii din diaspora, cărora le erau adresate, cât şi de cei din țară.

Nu trebuie neglijate – la mijloc fiind omul şi una dintre cele mai importante componente ale structurii operei – relațiile lui Petre Ghelmez cu muzica şi muzicienii, începând cu vizitele interfamiliale ale tânărului cuplu din Gogoşari la învățătorii Bratu şi Nedea de la Drăghiceanu, satul cel mai apropiat (pe compozitorul Teodor Bratu îl cunoştea încă din vremea studenției), până la manifestările-simpozioane numite *Cafeneaua literară şi artistică*, patronate-difuzate de Radio România Cultural. Iată un fragment din amintirile lui Octavian Lazăr Cosma (v. *Poezie şi muzică*):

„Am participat cu dânsul la o serie de evenimente culturale, inclusiv cel organizat la Muzeul George Enescu, – de directoarea Ilinca Dumitrescu, emisiunea *Cafeneaua literar-artistică* – pentru Radio România Cultural (unde el colabora), rămânând impresionat de vastitatea cunoştințelor sale muzicale, de fluența înşirării unor date, de calitatea gustului său estetic...“

Ca organizator al acestui fel de manifestări, la Muzeul Enescu, la studioul „Mihail Jora“ al Radiodifuziunii (v. *Chipul de neuitat al unui om adevărat...*, de Viorel Cosma), poetul avea abilitatea de a se putea strecura printre furcile caudine ale cenzurii, mai ales pe timpul când era redactor-şef la *Tribuna României*, protejând pe unii muzicieni aduşi să cânte la noi venind de peste hotare: binecunoscutei soprane din Basarabia sovietizată, Maria Cebotari, bine cunoscuta soprană din Basarabia sovietizată, i-a publicat o biografie spre a-i arăta, cu mare mândrie, originea ei română; n-a uitat să scrie sau să vorbească public nici

despre Ileana Cotrubaş şi Viorica Cortez, aflate şi ele peste hotare; i-a luat un interviu „cu şopârle“ compozitorului francez Marius Constant, originar din România, de unde plecase în 1946 etc.

Nefiind omul care să stea cu mâinile încrucişate, în postdecembrism Petre Ghelmez revine la una dintre marile lui iubiri, cartea pentru copii. N-a avut copii, din nefericire, el însuşi fusese singurul copil la părinți. Poate aceasta era principala cauză care îl făcea să iubească atât de mult copiii, conducând cu pasiune cândva revistele *Arici Pogonici* şi *Cutezătorii.* Astfel încât, între1993–1995, editează sub egida Comitetului Național Român UNICEF revista *Ariel*, cu o largă paletă enciclopedică, una dintre cele mai bogate publicații pentru cei mici din câte am avut, inspirat ilus-

Petre Ghelmez, în Mărțișorul lui Tudor Arghezi, la „Stupină“, împreună cu un grup de copii, în 1980

tratã de artişti plastici şi graficieni precum Silviu Băiaş şi Ana Maria Smighelsky, cu texte bine puse în pagină, frumos titrate, cu totul şi cu totul generoase. De multe ori, la întâlniri cu micii cititori, îl puteai vedea pe redactorul şef în elegantul lui costum de culoare beige sau cel de culoare albă, aplecându-se, eventual îngenunchind cu o mare plăcere spre a fi cât mai aproape de fața câte unui copil, explicându-i sensul câte unui desen, „copilărindu-se" el însuşi cum n-am mai văzut pe vreun alt mare scriitor al genului, abia putându-l întrezări cu imaginația noastră pe marele Creangă.

După încetarea apariției revistei *Ariel*, nu ştim anume din ce pricini, dar ni le putem închipui în vălmăşagul economiei de piață, a tranziției care nu se mai sfârşeşte, Petre Ghelmez îşi intensifică activitatea lui culturală pe teren, ca să spunem aşa, prin numeroasele-i colaborări la Radiodifuziune, cu vestita pe atunci rubrică *Ochiul de Lynx*, prezentă săptămânal în revista *Radio*, prin răspunderea promptă la invitațiile de întâlnire cu cititorii, cu iubitorii artei cuvântului din literatura română şi universală, în diferite şcoli, destul de des în aula Bibliotecii de la Colegiul Sf. Sava din Bucureşti, în colaborare cu doamna profesoară Constanța Bărboi, prin descinderile lui în mult iubitul „Mărțişor" al lui Tudor Arghezi, la diferitele lansări de cărți ale confraților de condei, prin deplasări în provincie, de pildă la Simpozioanele de la Drobeta-Turnu Severin, la Orşova şi la Herculane, cu ocazia fiecărui *15 ianuarie* (câte le-a mai apucat) unde se celebra naşterea lui Eminescu. Era un excelent „manager", ocazional desigur. Conducea concursuri literare, organiza premieri, în chipul cel mai firesc, mai natural cu putință, ponderat, sobru, cu o solemnitate abia perceptibilă, ca

pentru a marca evenimentul, deloc țipător, deloc festivist. Era, în toate gesturile pe care le făcea, un aristocrat, un adevărat intelectual reprezentant al generației sale, un fecior de țărani bărăgăneni harnici şi cinstiți, „ramură oscură“ şi de nădejde ieşită la lumina marii culturi. N-a făcut niciodată caz de premiile pe care le-a obținut, bunăoară Premiul „Mihai Eminescu“ al Academiei Române, primit în 1976, pentru *Sonetele*, apărute la Editura Cartea Românească în 1974. Sau, cu atât mai mult, Premiul ediției jubiliare a „Jocurilor latinității“ din 1978, la Avignon (Franța), pentru poemul *Laudă limbii române*, exact la împlinirea centenarului premierii lui Vasile Alecsandri, la Montpellier, pentru celebrul *Cântec al gintei latine*. Despre aceste onoruri, binemeritate, şi despre multe altele (între care şi premiul de la Struga, în Iugoslavia), Petre Ghelmez nu vorbea niciodată şi, siguri suntem, nu-i plăcea să i se vorbească, să fie lăudat într-un fel prea deşănțat, fie chiar şi în presă

Spre sfârşitul vieții, cu totul şi cu totul neprevăzut, în preajma anului 2000, poetul îşi revizuieşte o mare parte din operă, pune oarecare ordine în hârtii, ajutat de mult prea harnica şi draga lui soție, Elena – Ileana – Ilaila, mult prea grăbiți, semnele neiertătoarei boli accentuându-se vertiginos. Şi totuşi, acum, spre fatalul final, par să prindă chip uimitoarele, dramatice compuneri poetice de un autobiografism tragic, din postumele *Inedite* (cel puțin o mică parte dintre acestea), *Gloria Lynxului*, *Câmpia de platină*, *Biblii şi oameni de plastic*, *Marele calendar*, *Lebăda albă* etc. tipărite recent.

Îl cunoşteam pe studentul Petre Ghelmez încă din anii când îmi începusem cariera universitară, ca

asistent la Catedra de literatură română. L-am remarcat în preajma, pe bună dreptate celebrului pe atunci Nicolae Labiş, alături de Stela Pogorilovschi şi Aurel Covaci, cu care discutam, în seminarii sau la câte o mică reuniune, la un pahar de vin, poezie. Le descopeream, cumpărate de la un anticar vagant, vestitul Sterescu, postumele şi, cu deosebire, „variantele" eminesciene din volumele publicate până la acea dată de Perpessicius. Mi-aduc aminte că Labiş era absolut entuziasmat la vederea reproducerii manuscrisului de laborator la sonetul *Trecut-au anii*. La rându-le, „învăţăceii" mei îmi recitau din Esenin, în original, Aurel Covaci, extraordinarul traducător plurilingv, însărcinându-se cu tălmăcirea marelui rus pe limba noastră. Labiş, purtător al unui suman ostentativ şi al unei mustăţi aduse pe oală, chiar la cei numai douăzeci de ani cât avea, era gata-gata să se lase de facultate. Nu putea suferi chinurile învăţării limbii latine la care era supus acum grupul de elevi ai Şcolii de literatură „Mihai Eminescu" fiind „vărsaţi" la Facultatea de Filologie a Universităţii bucureştene. Ca ins mai în vârstă, trecut prin câteva clase şi ani de... latină, în liceu şi în facultate, nu totuşi departe de „teribilismul" atât de simpatic al lui Nicolae Labiş, am căutat să mă dau mare şi i-am spus autorului *Luptei cu inerţia*: „Tu, iubite Laie, zici că nu poţi compune poezie decât dacă ai în faţă o... oală cu vin?" „Da, domnule, eu, dealtminteri ca şi Bacovia, ca Eminescu şi atâţia mari poeţi, cam... beau." „Da, te aprob, i-am zis, s-ar părea că beţivănia este un atribut al poeţilor şi mai în general al artiştilor. Am şi un citat dintr-un mare, foarte mare poet latin care te confirmă cu vârf şi îndesat: „*Nec vivere carmina possunt quae scribuntur*

aquae potoribus“ „Cum ai zis? Parcă înțeleg un pic, ceva cu „băutul“ *(potoribus)*, cu „poezia“ *(carmina)* cu... „scrisul“, ia mai zi o dată“. I-am repetat versul din *Ars poetica* lui Horațiu, pe care Aurel Covaci, mitocosind ceva pe un petec de hârtie, l-a tradus: „*Nu trăiesc poeziile care sunt scrise de băutorii de apă*“. „Extraordinar, mă! Şi cine-i marele poet latin care a scris asta?“ „Păi, urmez eu, e tocmai Horațiu. Iar poemul din care face parte versul este chiar *Ars poetica*, codul, adică mănunchiul de reguli pe care trebuie să le respecte orice poet.“ „Extraordinar!“, strigă triumfător Labiş. „Gata! de mâine mă-apuc să învăț limba latină!“. Şi, îndată, am ciocnit paharele.

Ne aflam într-un restaurant modest, într-un subsol din Pasajul Victoria, eram tineri şi veseli. Nu ne puteam închipui nici într-un fel că Nicolae Labiş avea să dispară dintre noi numai după aproape o lună. L-am întâlnit întâmplător, în holul Facultății, pe studentul Petre Ghelmez, un mare admirator al lui Labiş şi i-am povestit de mica noastră discuție din Pasajul Victoria. Sigur, s-a arătat amuzat; a aprobat mai mult în glumă totuşi adagiul horațian cu pricina. M-a privit drept în față, cu ochii lui mari, străpungători, cu o cută verticală pe frunte care trăda o mare cumpătare de cuget: „Totuşi, domnule profesor“, îmi zise, „fie şi pentru descoperirea şi înțelegerea adâncă a lui Horațiu, cu tot cu versul lui, mai mult glumeț, spiritual, este nevoie de... muncă, de învățarea limbii şi literaturii strămoşilor noştri, romanii... ca să nu mai vorbim de munca cu textul, când scriem o poezie“. Pe loc mi-am dat seama că am de a face cu un tânăr foarte serios care crede mult în ceea ce spune.

L-am cunoscut, fireşte, mai de departe, în bibliotecă, citindu-i cu creionul în mână cărțile de ver-

suri, despre care am dat seamă în *O istorie a literaturii române*, şi în prima ediţie şi cea de a doua, apărută în totală libertate a cuvântului, după decembrie 1989, revizuind cu grijă capitolul cu pricina, cum am procedat cu mai toţi, luând în consideraţie şi creaţiile lui ulterioare. L-am cunoscut foarte îndeaproape, şi pe Petre şi pe, fie iertată şi ea, Doamna Ileana, acasă la ei sau acasă la mine, pe terasa construită cu mâna mea, ascunsă bine de coroana unui dud stufos. Aveam acolo (îl mai am şi acum), printre numeroasele ghivece cu flori şi un ciubăr mare în care cultivam un măreţ cactus compus din 7 guguloaie ţepoase de mărimea câte unui pepene mijlociu. Stăteam de vorbă despre ale noastre toate, făceam un grătar cu mititei, gustam câte un pahar de vin, cinstindu-ne ca între prieteni, în timp ce pe la orele 9, 9 şi jumătate, vara, când începea a se însera, bobocii ca nişte sulițe, cu vârfurile umflate gata să plesnească, se desfăceau în corole mirifice, încetîncet, chiar sub ochii noştri, colorate într-un roz pal, aproape alb, răspândind un parfum suav abia perceptibil, cum n-am mai văzut în altă parte. Cactusul meu însă nu stătea înflorit decât pe timpul nopţii. În dimineaţa imediat următoare, florile se veştejeau la primele raze de soare. Marele avantaj însă era însă că exotica plantă decorativă înflorea mai în fiecare săptămână de vară, în câte 20-30 de tije desfăcute în chip de trompete roz-albe, tremurătoare sub impulsul sevei guguloaielor verzi şi ţepoase. Ba încă, o dată sau de două-trei ori? Doamna Ileana a venit îmbrăcată cu o superbă rochie roz-albă spre a fi în acord perfect cu acea minune a naturii.

Când mergeam eu la Ghelmezi, în bogatul apartament (numai cărţi şi iar cărţi scumpe, dar şi muzică simfonică) unde Petre obişnuia, ca ilustrare a câte

unei conversații despre ceea ce gândeam şi lucram fiecare, să deschidă pe Eminescu sau pe Sadoveanu şi... să citească, deloc *actoriceşte*, ostentativ, ci numai cum îi plăcea lui, ştiind foarte bine cum îi plăcea şi musafirului care eram eu: citirea prin care, prin intonații anume, ceva în genul recitărilor exemplificative ale lui G. Călinescu, se face, subsecvent, tacit, şi comentariul.

N-am avut ajutor şi sfătuitor mai bun, pentru munca la care m-am supus (rescrierea într-o a doua ediție a istoriei literaturii române pentru cele două milenii), decât pe Petre Ghelmez. El şi Doamna Ileana au fost primii mei cititori şi totodată extrem de conştiincioşii corectori ai volumului al V-lea, consacrat poeziei din cea de a doua jumătate a secolului XX. Editura „Niculescu“ avea niscai rezerve, mi s-a dat a înțelege, cât priveşte *Introducerea* la volumele al V-lea şi al VI-lea, ultimul având să apară la Editura Dacia, în condiții de tot... mizere (dar *Introducerea* figurează numai la începutul volumului V). Scriam acolo că, trebuind să trasez cadrul socio-politic şi cultural al epocii, nu prea eram convins de existența unor „revoluții“ în această jumătate de veac, aceea de la 23 august 1944, proclamată şi... predicată la toate cursurile „ideologice“ de către conducătorii P.C.R., dar şi în „revoluția“ din decembrie 1989 nu-mi puneam prea mari speranțe. Editura ezita publicarea volumului, mi se pare, tocmai din această pricină. Mi-a sărit în ajutor Petre Ghelmez: „Domnule profesor, îmi zicea, mai atenuează şi d-ta pe ici şi pe colea afirmațiile prea categorice, nuanțează-le, mai scoate afară câte ceva“. M-am împotrivit, la început, întrucâtva, dar am devenit mai blând în momentul când Petre a redactat o „notă din

Ileana şi Petre Ghelmez acasă, aprilie 1992

partea redacției“ (pusă pe verso-ul foii de gardă) foarte bine cumpănită din condeiul lui meşter. Editura a ac-

ceptat-o (în definitiv, fusese convinsă de către prietenul meu, în care aveau o mare încredere) şi au urgentat apariţia volumului. Primul exemplar, „semnalul“, pe care l-am primit de la „Niculescu“ i l-am dus lui, lui Petrică, direct acasă la el, în apartamentul din Bd. Titulescu, fără să mai trec pe la unii şi pe la alţii. S-au bucurat ca nişte copii, şi el şi Doamna Ileana. Ajunseserăm să ne iubim ca fraţii.

Obişnuiesc, de vreo câteva decenii, să ţin agende destul de amănunţite, cu însemnări zilnice, „narav“ contractat de la Titu Maiorescu, vezi bine... Unele sunt destul de amănunţite, cele mai multe conţin impresii de lectură, din noianul de cărţi pe care le-am citit (am devenit, cum spuneam şi cu alte prilejuri, chiar „o maşină de citit“, implicit şi una de scris), în munca mea febrilă de a duce cu bine la capăt *Istoria literaturii* în ediţia a doua, completă, în sensul că n-am fost constrâns de nimeni să nu scriu şi despre fenomenul literar românesc din afara hotarelor oficiale ale României, din Basarabia, Bucovina, Banatul Sârbesc şi, în măsura în care am avut informaţii, despre toţi scriitorii de româneşte din diaspora. Am inaugurat mai amănunţit, în fiecare din cele două volume ultime, câte un compartiment (în volumul al V-lea consacrat poeziei, în cel de al VI-lea prozei, memorialisticii şi dramaturgiei) literaturii române scrise în Israel. N-am neglijat, măcar parţial nici pe scriitorii aromâni sau care au scris şi mai scriu în aromână. În toate aceste demersuri m-am consultat cu Petrică Ghelmez. Ba încă, la un moment dat, în ceea ce îl privea pe Corneliu Şerban, prietenul său din anii studenţiei, „labişianul“ aproape uitat acum, a avut marea amabilitate de a-mi pune la dispoziţie material biobibliografic şi iconografic pe care nu aveam de unde să-l procur. Şi mai mult

încă, mi-a pus la dispoziție manuscrisele unui tânăr şi pribeag poet din Valea Timocului, semnând Petru Iancovici Timoceanu, un protejat al său, căruia Petrică Ghelmez îi scrisese şi o frumoasă prefață la placheta *Născut a doua oară*, apărută cu îngrijirea lui la Editura Augusta din Timişoara, în anul 2000, în chiar anul când tânărul poet vagant, reprezentant al fraților noştri din sudul Dunării, bolnav fără leac, se stingea din viață, cu numai un an şi jumătate numai înaintea plecării dintre noi a protectorului său.

Regret mult de tot că în acele agende în care consemnam întâlnirile mele cu Petre Ghelmez n-am detailat câtuşi de puțin convorbirile despre poezie şi, mai în general, despre artă şi viață pe care le aveam. Ştiam că nu agrea „jurnalele", îi plăceau discuțiile absolut libere despre copilăria noastră țărănească, despre părinți, despre prietenii comuni, despre artele plastice, despre muzica pe care o ascultam odată cu Doamna Ileana, *Ilaila* lui dragă, cum reiese din nişte scrisori datate mai înaintea căsătorie lor, destul de sobre în stil, vorbind mai mult despre necazurile vieții, despre lipsurile de ordin material, înainte de a-şi fi încropit condițiile necesare unei însoțiri mult dorite. Ele însă lasă să se vadă o mare iubire ce nu va întârzia să se împlinească ceva mai târziu grație muncii perseverente a amândurora, ca fii ai unei clase sociale care ştiu bine ce este nevoia şi au demnitatea de a nu întinde o mână cerşetoare nici măcar părinților, de vreme ce, hotărâți să plece în lume, înțeleg să trăiască în deplină, bărbătească demnitate. Iată un fragment final dintr-o scrisoare datată 31 octombrie 1958, exact cu două luni înainte de căsătoria lor, nu ştim pe ce adresă, probabil spre Gogoşarii Giurgiului, căci deocamdată poetul stătea locului, în Bucureşti, când nu cutreiera coclauri ca reporter la „secția agrară" de la *Scânteia tineretului*:

„Fată dragă,

Astăzi am venit mai devreme acasă, fiindcă vreau să dorm. Ultimele zile au fost de un efort maxim. Acasă am găsit scrisoarea ta. La pervaz. Este aceea pe care ai dat-o prin d-na Bobei.

Am citit-o şi mi s-au umezit ochii. Tu ai multă dreptate în ceea ce spui. Dar acuma nici nu ştiu ce se mai poate face. Stau şi mă gândesc şi nu găsesc nicio modalitate convenabilă. Împrejurările determină totul. Oricum, mâine voi sta de vorbă cu Nea Tudor şi în caz de schimbări voi da telefon. Vezi, acuma nu mai depinde numai de mine. Îmi vine greu. Trebuie să țin seama de trei părți deosebite: de tine, de ai mei, de d-na şi de dl. Bratu. Las' că pe mine mă exclud, şi pe maica noastră de la Giubega. Drept să spun, nu ştiu ce să fac! Voi vedea mâine.

Deşi ziceam că mă culc devreme, ceasul arată ora 23^{00}. De când am venit, de la ora 19^{00}, am lucrat la „instalația" mea de încălzit. Apoi am făcut curat. Ştii că n-o să mai rabd de frig, în iarna asta? În 5 minute se face aşa de cald, că poți sta în cămaşă în chilia mea! Vorbesc foarte serios. Bine că am scăpat de grijă!

Acuma mănânc şi mă culc. Mâine mă voi scula mai târziu.

Noapte bună, Ilaila! Şi nu mai fi mâhnită. Vor trece şi astea!

Ilaila, Ilaila, Ilaila!

Titu"

Cum ziceam, regret mult că n-am făcut, în agendele mele însemnări mai amănunțite, iscodind despre traiul, la începutul de drum al căsniciei, cuplului Titu – Ilaila. Sunt foarte discret din fire şi nu aveam, când i-am cunoscut bine pe soții Ghelmez, niciun dram de intenții reportericeşti sau biograficeşti-jurnalistice. Pur şi simplu, considerându-mă (şi chiar eram) mai în vârstă decât ei, nu m-am văzut câtuşi de puțin în postura de biograf al poetului. Îmi plăcea să trăiesc clipele pe care mi le acordau în prezent, nu eram curios să aflu amănuntele trecutului. Ele sunt, cum se vede, îndeajuns de previzibile, banale chiar. E vorba de doi tineri absolvenți de filologie la început de drum, exact aşa cum fusesem şi eu. Cât despre *ghicirea* viitorului, nici că-mi păsa... Viitorul era, consideram, în fața lor mai mult decât în fața mea care, iată, soarta a voit să scriu câte ceva despre *Ilaila* şi *Titu*, care acum nu mai sunt. Documentul reprodus mai sus dă seamă de multă potrivire de caracter între cei doi protagonişti care puneau la cale căsnicia lor, încercând să învingă unele obstacole, fie lipsa unei locuințe cât de cât convenabile, fie punerea de acord a celor două categorii de rude, cele de la Giubega olteană şi cele de la Gogoşari, nu desigur, nu cu excluderea unui transfer convenabil a profesoarei de limba română, mai ghicim printre rânduri. Mai cu picioarele pe pământ, mai pragmatic, mai tenace în ceea ce are de făcut, se dovedeşte viitorul soț, care îşi meştereşte cu mâna lui sistemul de încălzire pentru iarna ce vine, care îşi sacrifică orele de somn pe altarul gazetăriei şi mănâncă ce-o fi având şi el, de unul singur, pe un colț de masă. „Romantismul“, cât este, se rezumă la acel repetat, în final „Ilaila, Ilaila, Ilaila!“

Într-o altă scrisoare către Ilaila, având cam aceeaşi dată, discutând încâlcitele probleme ale căsătoriei celor doi, în Petre Ghelmez, ziaristul-robot de la *Scânteia tineretului*, descoperim nestrămutatele rigori de comportament civic ale „legendarului“ profesor şi director Savin Popescu de la liceul din Giurgiu, altoite la timpul potrivit pe caracterul în plină formare al feciorului de țărani care şi-a conturat destul de exact țelul vieții sale. Este un fel de Rastignac mai cuminte, dur totuşi, abia atins de sentimentalism, stăpân pe sine, tinzând a-i aduce şi pe cei din juru-i la punctul său de vedere, în primul rând pe viitoarea-i soție:

„Vezi, Ilaila, eu vreau de la tine mult. Vreau finețe, feminitate, zăpăceală, nebunie, dar şi duritate, bărbăție, limpezime de gândire, claritate, hotărâre...

Vreau să sesizezi nuanțele. Nu-i uşor să fii fin, dar să fii în acelaşi timp şi dur. Îmi spuneai că exagerez când venise vorba despre Ancu. Cred că nu exagerez. Cred că ție îți vine greu să fii dură, să fii obraznică, să fii butucănoasă, rea!. Şi este rău acest lucru. Viața ți-o va cere şi îți va fi greu. Dacă ne hotărâm amândoi să mergem pe drumul ăsta, gândeşte-te să răspunzi şi de mine prin tot ce faci!

Vreau ca lucrurile astea să fie clare. Vreau ca tu să te gândeşti mult, mult de tot la ele. Să te gândeşti la toată gravitatea lor.

Vreau ca tu să-mi fii iubită, să mă îmbete părul şi carnea ta, dar să-mi fii şi tovarăş de luptă pe care să-l simt alături de mine, înjurând să se cutremure cerul. Vreau să-mi fii nevastă, dar şi soră. Vreau să-mi fii păpuşă, dacă vrei, să mă joc cu tine, dar şi adversar

Ileana şi Petre Ghelmez. *8–20 august 1966. Eforie Nord*

ideologic şi... fizic. Ila, Ila mea, vreau să trecem prin toate aceste momente. Altfel nu voi simți că trăiesc. Supărare, dar şi omenie!

Nu mă împac, nu mă împac *cu faptul că tu taci, când e vorba să discutăm asemenea chestiuni! Nu mă*

împac cu visăria ta. Nu mă împac când tu nu-mi spui lucrurile tare, *dacă vrei, aşa cum ţi le spun eu. Gândeşte-te bine şi vezi că am dreptate. Dacă n-am, convinge-mă de acest lucru!*

Ila, vreau sinceritate „revoluţionară!". Dacă eu aş face o crimă şi tu nu m-ai acuza, nu m-ai pedepsi, nu m-ai disprețui, n-ar fi bine.

Ilaila, disprețuiesc toate perceptele morale burgheze. Cocoloşiri, furtuni în paharul cu apă, drame din faptul că n-a mâncat pisica tot laptele care i-a fost pus în farfurioară. La gunoi cu ele! Vreau totul la temperatura înaltă.

Nu vreau nici compromisurile. Hibrizii. Am văzut-o pe Prica spoind la şcoală duminica trecută: cu fusta Romarta, ținând bidineaua cu trei degete, [...], parodia acest proces sacru al muncii! Nu, asta nu e treabă ca lumea! Gândeşte-te că şi eu am văruit! Ori faci un lucru aşa cum trebuie, ori nu-l mai faci, dar atunci dă-mi voie să te judec ca atare.

Unele din cele spuse mai sus au mai fost spuse, altele nu. Gândeşte-te bine la ele şi scrie-mi tare, *dacă am sau nu dreptate. Spune-mi ce crezi* TU!

Fiindcă, iată, la prima ciocnire a vasului nostru, catargele au scrâşnit.

Concret. Aş fi vrut să-mi spui: «Ne logodim singuri şi gata!». Iar eu aveam să-ți spun şi eu ce cred. Ajungeam la o părere comună. Nu ne încurcam nici pe noi, nici pe ceilalți. Pe când aşa... aşa este foarte neplăcut! [...]

Alaltăieri, de când am primit scrisoarea, ți-am mai scris vreo trei plicuri. Am ezitat să le pun la poştă, gândindu-mă că te vei supăra. Totuşi mâine dimineață le pun pe toate. Citeşte-le în ordine datelor. Aceasta ar fi nesinceritate, dacă nu le-aş pune. Mă simt dator să

spun tot ce cred. Aş vrea să faci şi tu la fel. Şi fac acest lucru fiindcă am încredere în forţa ta. Încredere pe care s-o capeţi şi tu. Altminteri discuţia s-ar închide.

Azi a apărut Viaţa studenţească. *Am acolo o poezie. Ţi-o voi trimite mâine!*

Titu"

Am transcris câteva fragmente din scrisorile care s-au mai păstrat, ale lui Petre către Ileana, când erau departe unul de altul, înainte de căsătorie. (Regret că nu am avut la dispoziţie şi altele, de mai târziu – căci ele trebuie să fi fost – de exemplu cele trimise de Petre când se afla plecat în câteva călătorii peste hotare, în Franţa, la Avignon, în 1978, când obţinea Premiul „Jocurilor latinităţii", în China, cum am mai spus, în S.U.A. şi în alte părţi, despre care poetul nu mi-a vorbit în relativ puţinele noastre întrevederi. Mi-aş fi făcut o idee mai clară despre cum arăta, în scrisul *direct*, epistolar-confesiv, la deplina sa maturitate). Tânărul care se afla acum pe punctul de a intra în gazetărie este mai curând un ambiţios, cum am văzut, un... „dur" mai curând, în relaţiile cu viitoarea-i soţie (ale cărei reacţii la aceste misive nu le cunoaştem, le bănuim numai), foarte preocupat să-şi facă o carieră sigură, să se descotorosească de sărăcie, de lipsurile materiale în care se zbătea. Avea o mare încredere în puterea sa de muncă, în talentul său. Iată un fragment dintr-o altă scrisoare datată „Joi 7 mai 1959" expediată Ilailei, odată cu o poezie scrisă atunci, una dintre cele mai caracteristice cât îl priveşte:

„Ilaila mică,

Azi am stat până la ora 16^{00} la bibliotecă şi am citit. După asta m-am dus la o adunare generală care s-a terminat pe la ora 18^{00}. Am venit drept acasă apoi şi m-am apucat de lucru. Am scris o poezie care mi se pare a fi frumoasă. Ți-o transcriu pe verso...“

Era spre sfârşitul anului universitar, mai aflăm din scrisoare. În ultimul an fiind, Petre îşi redacta lucrarea de diplomă. A doua zi absolvenții erau convocați la decanat în legătură cu repartizările:

„Mi se pare că vom completa o fişă“, continuă el scrisoarea. „Am emoții. Dacă tocmai acuma voi primi o lovitură neaşteptată? Tocmai acuma când simt în mine forța ori presimt eu ceva, mai ştii?“

Iată acum şi poezia transcrisă pe verso:

Bărăgan

Sânt iarăşi acasă, pe Bărăgan.
De când n-am mai fost? De-o lună, de-un an?
Toate-s schimbate, şi totuşi nu.
Ori poate altul sunt eu cel de-acu'?
Tremură zarea – apă cețoasă –
Pe-aicea, odată, mers-am la coasă,
Pe-aici la fântână... la plug...
Ah, munca de-atuncea – ca vita la jug!

Ah, zarea de-acuma, cu holda imensă,
Mare de aur, sonoră şi densă.
Unde-i sfârşitul, ţărmul ei, unde?
Ager mi-i văzul, dar nu-mi răspunde.
Doar stâlpii electrici, mergând mână-n mână,
Şi-ascund încălţările, adânc în ţărână.
Şi-mi par, cum stau pe gorgan şi-i privesc,
Convoi omenesc.
Primul convoi ne-nfricat pornit spre COMUNĂ!

Față de restul scrisorii, grafia versurilor este mult mai bine supravegheată, parcă anume spre a fi expediată la tipar. Ne aflăm deci în luna mai 1959, în plin... proletcultism. Temeiul frumoasei compuneri îl constituie fibra autobiografică, nu fără o undă dinspre scriitura lui Zaharia Stancu, poate şi dinspre Nichifor Crainic, în prima secvență a textului. În cea de a doua însă, vrând-nevrând (poezia urma să fie citită în vreun cenaclu şi înaintată spre publicare), proaspătului absolvent de filologie îi vin ecouri şi dinspre ceea ce s-a numit socializarea, barbara, zicem acum, colectivizare a agriculturii, care era pe punctul de a se fi încheiat (Dan Deşliu scrisese *Lazăr de la Rusca* în 1949, *Mitrea Cocor* al lui Sadoveanu apăruse din 1951, iar *Desfăşurarea* lui Marin se tipărise în chiar anul când Petre Ghelmez scria poezia de mai sus). Este limpede că în frumoasele totuşi versuri „Ah, zarea de-acuma, cu holda imensă, / Mare de aur, sonoră şi densă“, noul poet face unele, bine pitite concesii momentului politic, odată cu aluzia la binefacerile electrificării, „stâlpii electrici mergând mână-n mână“. Abia ultimul vers vorbind de „primul convoi ne-nfricat spre COMUNĂ“

ne apare strident, caduc în orice caz. Facem toate aceste considerații spre a se vedea că, chiar de pe acum Petre Ghelmez înțelege şi simte adânc poezia adevărată, cu toate că nu poate ocoli, în plin proletcultism oportunist, anume accente politice ale momentului, nu clamate deşănțat totuşi. Se înțelege, ele vor fi fost mult mai explicite, foarte explicite, în reportajele pe care le va publica ceva mai târziu, nu mult, din chiar toamna aceluiaşi an, 1959, de când devine angajat la *Scânteia tineretului.*

Nu ştim, din nefericire, nu ştim precis, bănuim doar, care vor fi fost părerile Doamnei Ileana, atunci când primea scrisoarea viitorului soț. Nu ştim dacă aceste versuri, cu tot cu mesajul lor politic destul de criptic, să fim bine înțeleşi, erau agreate de tatăl poetului, posesorul de altădată al celor 12 pogoane, un „Moromete" al Gogoşarilor, cum îl porecliseră prietenii lui Petrică care l-au cunoscut destul de bine. Nu ştim ce va fi spus tuşa Paraschiva, cea foarte puțin vorbăreață, ne asigură Gheorghe Achiței, nici ce părere aveau în această chestiune Nea Marin Ghelmez şi Nea Mihalache sau chiar şi bunica Iordana şi alți consăteni, tot chestiuni ce nu se pot consemna decât într-un roman, cum bine ştim, gândindu-ne din nou la Marin Preda.

Din scrisorile Doamnei Ileana, adresate prietenei sale Iolanda, aflată la Malmø, în Suedia, comunicând informații în legătură cu evenimentele culturale bucureştene de prin anii 1994-1996, expoziții, lansări de cărți, concerte, deducem abia că era o soție foarte devotată, chiar supusă uneori, la curent cu toate succesele, eventual necazurile, lui Petre, o colaboratoare ideală şi o perfectă gospodină. Am cunoscut-o doar cu

prilejul vizitelor reciproce pe care ni le făceam. Am asistat cu durere în suflet la marile ei griji în legătură cu boala neiertătoare a lui Petrică, depistată din nenorocire prea târziu.

Era un munte, o frumusețe de bărbat. Înalt, cu tenul uşor măsliniu, brunet, bine zidit, cu umeri largi, cu părul negru, bogat, tăiat scurt, cu ochii mari, strălucitori – mai ales ochii lui atrăgeau atenția prin directitatea francă a fixării interlocutorului – semn al unei personalități puternice. Vorbea apăsat, baritonal, ferm, bine autocontrolat, gesticula elegant, fără însă vreo urmă actoricească afectată, fermecător, colocvial, fie în public, fie în convorbiri particulare. Se îmbrăca cât se poate de elegant, sobru, fără ostentație, deşi într-un chip deosebit, numai al lui. Impunea un soi de autoritate amicală, prin ton şi corectitudine aristocratică în spirit. Era un... Domn, cum se zice, o prezență distinsă. Nu ți-l puteai închipui țintuit, ghemuit la masa lui de lucru, ori în postura de şoarece de bibliotecă, cu privirile încețoşate de aburii unor lecturi cotropitoare. Cunoscându-l îndeaproape, ştiai totuşi că iubea peste măsură scufundarea în lecturi grele şi multe, în singurătatea absolută a micului său birou de abstragere din lumea obişnuită a străzii, a cafenelelor, a boemei scriitoriceşti veşnic trăncănitoare.

Acest om frumos şi intelectual de mare ținută, un înnobilator al clasei țărăneşti din care venea, prin prezența lui în public, dar mai ales prin operă, s-a prăbuşit brusc, asemeni unui arbore falnic lovit de trăsnetul unei boli care nu iartă – de fapt, de boala secolului nostru. Nu mult după aceea, tovarăşa lui de viață, Doamna Ileana, s-a stins şi ea din viață.

Primele semne ale răului, vagi, neidentificate clar, se simțeau pe când definitiva volumul *Gloria Lynxului*, înainte de luna martie 2000.

Abia prin aprilie acelaşi an, pe la începutul lunii, s-a supus unor analize la Spitalul Colentina şi tot acolo i s-a pus diagnosticul: „mielom", un fel de cancer al sângelui şi al oaselor, cu punctul de iradiere la genunchiul piciorului stâng. Doctorii de la secția de hematologie i-au administrat unele medicamente şi i-au făcut transfuzii, nu prea siguri, s-ar părea, în demersul lor. Târziu, în 21 septembrie 2000 i s-a făcut o intervenție chirurgicală, „pentru fractură la genunchiul stâng", revizuită sau/şi repetată, pe cât putem deduce din cele relatate de Doamna Ileana şi la clinica de la Fundeni, unde a fost dus într-o „stare de epuizare şi lipsă de orice logică şi coerență în gândire şi vorbire din ce în ce mai alarmantă". Era, credem o „alarmă țărănească" pe care o avea în sângele lui de origine şi nu o inconştiență totală a lui Petre (am avut prilejul să mă conving vizitându-l acolo peste câteva zile), văzându-se supus în zilele de marți 20 februarie, miercuri 21, joi 22, vineri 23, la felurite, fioroase pentru el şi pentru Doamna Ileana care îl veghea în permanență, radiografii de schelet, transfuzii şi perfuzii, analize peste analize, purtat fiind dintr-un laborator într-altul, de la un etaj la altul, în condițiile cele mai grele, pe targă sau în cărucioare, până să-i fie găsită o alinare într-un pat de zăcere mai liniştită cât de cât: „Vineri noaptea am tăiat bandajul", mai citim în sumarul jurnal al doamnei Ileana. „Sâmbătă am anunțat prin telefon, şi eu şi Petre, pe doctorul Lupescu. – Nu vă speriați, zicea, să țină piciorul sus pe o pernă..."

„Sâmbătă, pe la 3 dimineața (adormise probabil pe la 1 şi jumătate, în timpul nopții) – hemoragie! Patul plin de sânge, o parte din el închegat deja, ca bucățile de ficat. Încropeală de pansament, că nu ştiau şi nu aveau cu ce [...] Duminică la prânz vine Dinuca“ (o prietenă apropiată, n.n.) „şi rămâne şi noaptea. Afară ninge şi viscoleşte. Sângele curge în continuare. Îl trec pe transfuzii de plasmă şi sânge. Luni“ (26 februarie, după o ninsoare abundentă din timpul nopții precedente, n.n.) „vine domnişoara Vasilica, mă cheamă şi-mi spune că situația e critică. – Nu vă uitați, îi spun, că-mi curg lacrimile şi sunt distrusă. Vă rog să-mi spuneți adevărul, că eu trebuie să-mi iau nişte măsuri. Va trebui, dacă *se întâmplă*, să-l duc în satul natal...“

„Numai ghinioane am avut“, spune ea în jurnal, aproape plângând. „Am pompat în el“ (sânge? – n.n.), „l-am ridicat, şi a căzut. Iar am pompat, iar l-am ridicat, iar a căzut. Parcă am aruncat totul într-o groapă fără fund. A fost prea târziu. [...] Tratamentul trebuia început cu doi ani mai înainte, dar nu erau semne [...] Luaseră legătura de luni“ (4 martie? – n.n.) „cu dr. Lupescu şi hotărăsc mutarea la Colentina, cu salvarea lor. Fac bagajele [...], pe la orele 14 plecăm. Deodată Petre vorbeşte clar, logic, limpede, cu cei din salon şi cu personalul medical. Adriana“ (o asistentă, probabil, n.n.) „merge cu noi jos şi, pentru că n-a dat de nimeni, se urcă în maşină cu noi, ținând mereu sus punga cu sânge. Altfel poate pieri pe drum... Se circulă greu prin zăpada care se topeşte. Ajungem. Ea coboară şi merge la camera de gardă. – «Îți mulțumesc pentru tot ce ai făcut: E ultimul drum!» Rămân încremenită. Mă loveşte în piept spusa aceasta, mai ales că, văzând luci-

ditatea lui, am speranță. Spusese şi Adriana. – «Cum poți vorbi aşa, Petre! Ce gânduri sunt astea? Se poate?»“

Doamna Ileana avea şi totodată nu avea dreptate să se gândească la o... revenire a bolnavului. Suntem de părere că... luciditatea lui era incompletă, ca să spun aşa. Nu ştia de ce fusese transferat de la un spital la altul. Pur şi simplu, conştient că i s-a apropiat sfârşitul, bolnavul muribund spera să fie adus la casa lui, poate, țăran fiind, în satul lui natal, unde avea să fie îngropat. Nemaifiind nimic de făcut la spital, în ultimele zile din februarie, Doamna Ileana hotărăşte în ziua de miercuri 28, să-l aducă acasă, în apartamentul din Bd. Titulescu, unde cheamă şi un preot să-l spovedească şi să-l împărtăşească, după datina creştină. Petre se mai linişteşte, era în continuare lucid. L-am văzut de câteva ori, şi la Fundeni, şi la domiciliul lui. Era limpede că nu mai avea de trăit mult, însă vorbea clar, ba chiar şi scria, recita frânturi de versuri pe care le păstra în minte, ținând între degetele-i tremurânde un creion şi câteva foi de hârtie. Ba chiar, la un moment dat, ne informează amintitele frânturi de jurnal, a cerut să fie dus cu targa, în bibliotecă, unde să i se pună spre a asculta, la decibelii cei mai ridicați, muzică de Şostakovici. Am rugat-o mult pe Doamna Ileana să mă anunțe la timpul potrivit, spre a-mi lua un ultim adio de la prietenul meu Petre. Era, în ultimele discuții pe care le-am avut cu el perfect lucid, perfect conştient. Ştiam că va muri. Şi el ştia că va muri. Părea, într-un fel, împăcat cu sine însuşi. Accepta cu seninătate sfârşitul. Nu m-a anunțat din timp, cum am rugat-o, din cine mai ştie ce pricini, luată de valul evenimentului. Stingerea poetului Câm-

piei Burnasului s-a întâmplat în ziua de 9 martie 2001, dimineața, la 7 zile de la împlinirea vârstei de 69 de ani. Elena Ghelmez a decedat la 20 august 2003, în urma unui stop cardiac, după doi ani şi jumătate de la moartea soțului ei.

PARTEA A-II-A

ÎNTOARCERE ÎN CÂMPIA DE PLATINĂ

La Gogoşari, satul în care s-a născut şi a copilărit Petre Ghelmez, se ajunge cu oarecare greutate, chiar şi azi când mijloacele de circulaţie s-au înmulţit, biruind până la un punct glodurile grele şi clisoase, pe vreme umedă, ori colburile din verile secetoase ale cernoziomului atât de prielnic grâului din Câmpia Burnasului. Ajuns la Giurgiu, capitala judeţului cu acelaşi nume (fost mai înainte Ilfov sau/şi Vlaşca – iată, un toponim frumos istoric, acum pe cale de a se pierde), unde autostrada se sfârşeşte, trebuie să te opreşti un pic, până să te informezi care este drumul vicinal ce merge într-acolo. Este destul de bun, prin comparaţie cu ce ştim că era pe timpul carelor cu boi, lung de vreo 20 – 25 de kilometri, cu asfaltul cam zdrenţuit pe alocuri, ducând spre vest, aproximativ paralel cu Dunărea, nevăzută dar presimţită dincolo de colinele joase de pe partea stângă. Mai înainte de in-

Prispa de-acasă...
Septembrie, 1987

trarea în localitate este abia prunduit, cu mici vârtoape, ceea ce face să încetineşti, prilej cu care contempli cu un sentiment de oarecare zădărnicie „ruinele“ fostului C.A.P., pe partea dinspre Dunăre. Casele sunt joase, cele mai multe construite din chirpici sau din cărămidă nearsă, friabilă. Curţile sunt prevăzute cu... „bolţi“ de viţă de vie nenobilă, din care oamenii îşi fac vinul pe care, cum vei constata, îl beau cu plăcere. O singură clădire, Căminul Cultural, pe partea dreaptă este mai răsărită, fără vreo arhitectură definită. În fundul perspectivei, înainte de a cârmi spre stânga, se zăreşte biserica satului. Te opreşti, urci treptele de pe taluzul drumului, deschizi o portiţă de şipci... Constaţi că sfântul lăcaş din Gogoşari este înălţat pe un fel de... movilă – „cocoaşă“, ale cărei pante uşoare coboară spre un mic lac, ca o minusculă peninsulă înaintând spre oglinda de apă înconjurată de stuf şi păpuriş, o... „mostişte“, cum spun bărăgănenii, din care se scurge gârla satului, la stânga drumului, pe sub un podeţ, cotind în sens invers direcţiei din care ai venit.

Biserica pare destul de veche, socotind după cei patru pilaştri grei care susţin cupola şi tavanul din cele patru colţuri, ciopliţi, după toate aparenţele din patru trunchiuri a patru ştejari uriaşi aduşi cândva din Codrul Vlăsiei de altădată. Sunt patru paralelipipede în câte patru feţe verticale, cu latura mică de aproximativ o jumătate de metru, vopsite însă proaspăt într-o culoare maronie sumbră, cum dealtminteri toată biserica este renovată şi repictată de curând, cu mare îngrijire, fără pretenţii de artă. Ieşind afară din sfântul lăcaş, bagi de seamă că pe sub micii arbori silvestri, tufari sau „cârneci“ răspândiţi în dezordine, res-

turi din fosta pădure de cândva, se află o mulțime de cruci de piatră veche, ițindu-se de prin bălării, cele mai multe inscripționate cu chirilice absolut indescifrabile pentru vizitatorul grăbit. Mormintele nu se mai văd, sunt totuna cu țelina ierboasă şi cu rădăcinile tufarilor. Este, îți dai seama, cimitirul cel vechi al Gogoşarilor. Cel nou, cu cruci mari, unele din marmoră, cu morminte relativ bine îngrijite, identificabile, se află dincolo de viroaga prin care se scurge gârla, pe un platou, pe Deal, cum spun localnicii, uşor ridicat față de taluzul drumului ieşirii dinspre vest al satului.

Oricum, judecând după biserica de pe movila „cocoaşă“ şi după crucile anonime care o înconjoară, satul pare destul de vechi. A făcut parte foarte probabil, din lotul celor 25 de sate care fuseseră pe timpul stăpânirii turceşti arondate la raiaua Giurgiului, imens cap de pod şi reşedință a unor forțe militare otomane permanente – dar şi cu intermitențe, desigur – până la pacea de la Adrianopol din anul 1829. Grâul Burnasului şi celelalte produse ale bogatei regiuni, oile, vitele, adesea lemnul pentru construcții, caii şi carele cu boi pentru transportul poverilor, oamenii de dârvală etc. erau cât se poate de necesare unei garnizoane dintre cele mai de nădejde dincoace de Dunăre, principala intrare în cele două provincii din nordul Imperiului. Cetatea din fața târgului şi portului, acum municipiu şi capitală de județ, şi punct de trafic intens spre... Balcania, menționată pentru prima oară în 1409, pe timpul domniei lui Mircea cel Bătrân, a fost cucerită de turci în 1417. Asta nu înseamnă însă că, periodic, un Vlad Dracul, un Vlad Țepeş, mai ales Mihai Viteazul, şi alți voievozi, n-au stăpânit din când în când cetatea şi raiaua.

Spunem toate acestea pentru a constata că şi în acest colț de țară a existat şi continuă să existe *istorie*, ale cărei semne ne întâmpină încă de la trecerea podului de peste Neajlov, de la Călugăreni, unde s-a dat celebra bătălie cu osmanii la 13 august anul 1595. Dar şi mai înainte de această dată, în acelaşi an, în ziua de 14 ianuarie, tot la ordinul lui Mihai Viteazul, în vederea slăbirii raialei Giurgiului, un detaşament comandat de Radu Calomfirescu şi frații Buzeşti, este trimis să întâmpine o hoardă tătărească, pe care au zdrobit-o, la satul Putineiu – la nord-vest de Gogoşari, chiar satul în care s-a născut tuşa Paraschiva, mama lui Petre Ghelmez, cum scriam mai sus. O altă victorie a repurtat şi paharnicul Manta, în 15 ianuarie 1595, spulberând tabăra turco-tătară de la Şerpăteşti, la nord de Giurgiu.

Greşesc oare – stau şi mă gândesc –, cad în păcatul pedanteriei, aducând în aceste pagini astfel de amănunte care nu au o legătură directă cu subiectul meu? Tot ce se poate! Însă, mărturisesc, citindu-i toate poeziile pe care le-am găsit până acum, la care am adăugat excepționalele cărți pentru copii, scrise de Petre Ghelmez, versuri şi proză, multe din ele, îmi dau cu părerea, îşi au izvorul inspirației, între altele, şi în amintirile din copilăria şi anii de şcoală primară din satul natale. Mi-ar fi plăcut să scriu cam aşa, la un început de paragraf: „Şi satul Gogoşari nu era numai aşa un sat fără căpătâi, fără istorie adică...“ Dimpotrivă, cum am încercat să arăt, arealul Burnasului şi al „Câmpiei de platină“ nu a fost numai leagănul grâului şi al pâinii noastre cea de toate zilele, ci şi un meleag încărcat de multe şi interesante întâmplări ale trecutului nostru învălmăşit. Gogoşarii se află situat între

Fântâna din fața casei părinteşti, vedere spre curte, martie 1999. Foto dr. ing . Petre Mimiş

Giurgiu, la nord de Dunăre şi la sud de Călugăreni, de Putineiu şi de locul unde altădată fusese satul Şerpăteşti, tot locuri încărcate, cum am văzut, de istorie. Şi... oricum ar fi, fiind vorba de un mare povestitor şi de un mare poet, puțină „mitologie“ – vorba vine – în jurul unor nume şi toponime nu strică pentru un prea necesar început de legendă, deloc însă, socotesc, prilej de batere de apă în piuă. Astfel, spre a coborî mai adânc în praful documentelor, îmi aduc aminte că acum vreo 30 şi mai bine de ani, răscolind în arhivele Bibliotecii Municipale din Lyon (Franța), am descoperit o tipăritură veche de tot, intitulată *Discours de ce qui s'est passé en Transylvanie de l'union de Prince de*

Moldavie et Duc de Valachie avec le Voïvode pour la défence de la Crestienté contre le Turc, unde, între multe altele se relatează pe scurt bătălia de la Putineiu („*à Barile sur Danube*"), la 14 ianuarie 1595. La început credeam că este o greşeală de transcriere a cuvântului *Brăila*. Dar autorul „reportajului" (am să explic mai încolo de ce pot să-l numesc şi aşa) vorbeşte şi de luptele de la *Brăila*, cuvânt pe care îl ortografiază corect, cum corect situează şi cealaltă raia turcească de la Dunăre, Brăila de azi. Pasămite autorul era un cunoscător al limbii române sau, oricum s-a informat bine, vizitând localitatea Putineiu şi, întrebând în dreapta şi în stânga ce înseamnă, l-a tradus în limba sa, aşa cum se obişnuia pe atunci, când numele de localităţi puteau fi traduse (rom. „putinei" – fr. „baril, petit toneau, petit barrique" etc.). Documentul, mi-am dat seama, este un raport foarte amănunţit, redactat de un trimis al ambasadorului regelui Franţei de la Praga, în Transilvania, la Alba Iulia şi în Ţara Românească, la Târgovişte şi de bună seamă la Bucureşti, să vadă cum stau lucrurile cu alianţa lui Sigismund, Mihai Viteazul şi Ştefan Răzvan, domnii Transilvaniei, Munteniei şi Moldovei, în vederea invaziei otomane, din acel moment. În alte amănunte nu mai intru. Mai adaug numai că documentul în chestiune, raportul sau, cum i-am zis, „reportajul" a fost tipărit foarte repede, în chiar acel an,1595, cum citim în colofonul de pe fila de gardă: *"À Lyon par Tibaud Avcelyn, imprimeur du Roy MDXCV"*, regele Franţei de atunci putând fi Henric al IV-lea *supranumit* cel Mare (1589-1610). În altă ordine: instantaneu ne vine în minte faptul deloc neglijabil, de istorie literară, cum că Dimitrie Bolintineanu a celebrat respectiva bătălie în cunoscutul poem *Cei 200 de eroi căzuţi în lupta de la Putineiu în*

anul 1595. De acolo probabil a fost desprins fragmentul din manualul meu de clasa a III-a primară intitulat *Preda Buzescu şi hanul tătăresc*, dacă nu mă înşală memoria. Se povesteşte că cele două tabere învrăjbite, văzând că lupta nu se mai termină, au căzut de acord să trimită fiecare câte un luptător care să se înfrunte, pe viaţă şi pe moarte, în văzul celor două oştiri, spre a se decide cui trebuie să-i revină victoria. Tătarul era înarmat cu o sabie şi Preda Buzescu, reprezentantul românilor, cu o ghioagă. Bineînţeles, victoria reveni viteazului Preda. Învăţătorul, cum se obişnuia pe atunci, ne-a pus să memorăm fragmentul. Îmi mai aduc aminte numai cele două versuri din final: „Iar Buzescu Preda astfel îl lovi / Încât deodată (tătarul, n.n.) căzu şi muri".

Facem aceste mici consideraţiuni – simple piruete istorice – în scopul accentuării importanţei subiectului nostru – intrigat fiind cumva şi de numele de familie *Ghelmez*, pe care l-am văzut de mai multe ori scris pe placa de marmură aflată în Cimitirul cel nou, de pe Deal, unde va fi înhumat şi eroul modestei noastre expuneri. Nu mai puţin interesează şi toponimul, aparent prozaic la prima impresie, *Gogoşari*. Ei bine, *Ghelmez* este un cuvânt turcesc, compus din rădăcina verbală *gel-* (care înseamnă „a veni") şi negaţia *-mez* (care înseamnă pe turceşte „nu") de unde, în româneşte, locuţiunea „cel care nu vine". Cine mai ştie ce slujitor al raialei Giurgiului, ajuns cu strângerea dărilor şi la Gogoşari, a constatat că un oarecare ţăran „nu vine", nu se prezintă la datorie şi a spus în gura mare *gelmez*. Cei din juru-i au prins această vorbă turcească din zbor şi au transformat-o în... poreclă.

Dar toponimul *Gogoşari?* După toate aparenţele, el nu poate veni de la denumirea legumei cu pricina. În Gogoşari sunt şi bulgari, cărora, cum se întâmplă şi în alte părţi, tuşa Paraschiva – aflăm de la Gheorghe Achiţei – se încăpăţâna să-i numească „sârbi". Care bulgari nu se ocupă câtuşi de puţin cu „bulgăria" (cu grădinăritul adică) ci, naturalizaţi cu totul, s-au obişnuit şi ei, ca agricultori, cu „cultura mare", a grâului, a porumbului şi a tuturor celorlalte cereale, grădinăritul presupunând, oricum, vecinătatea unui oraş, chiar Giurgiul fiind în acest caz destul de îndepărtat de comună. S-a propus mai credibila origine a cuvântului de la mulţimea de ceea ce se cheamă „gogoşi de tufă" sau „gogoşi de ristic", în zona Gogoşarilor de azi sau, mai curând, în vremurile mai vechi. Este vorba de nişte „gogoşi", de mărimea unei alune, perfect sferice, care cresc pe crengile stejarilor pitici, resturi din vechea Vlăsie, degradaţi cumva, umflături verzi ivite la subsuorile frunzelor înţepate de viespile în căutare de sucuri dulci. Culese şi uscate, ne spune poetul şi „medicul fără arginţi" V. Voiculescu, în cartea sa *Toate leacurile la îndemână*, se pot obţine, din ele, prin fierbere, cele mai indicate ceaiuri pentru diverse afecţiuni. Pe de altă parte se pot folosi şi în industria casnică a... cosmeticelor. Se ard la flacără mică sau în dispozitive speciale pentru producerea funinginei de *ristic* (atenţie: şi acest cuvânt este de natură să ne situeze în... „Balcania"; este turcescul *rastık* – şi totodată grecesc *ristikis*) care, amestecate cu diferite unguente dau sulimanul negru pe care odinioară îl folosea mult Chiriţa lui Vasile Alecsandri, atât pentru trasarea cât mai accentuată a sprâncenelor „înghinate", cât şi a genelor care se cereau cât mai bine subliniate, cum proce-

dează toate cochetele, până în zilele noastre şi până cine mai ştie când. Deosebirea este că risticul din comerț ne vine din industria cosmetică, cel mai bun fiind, probabil, adus din Franța. E de presupus totuşi ca pe lângă „Dunărea turcească" „gogoşile de ristic" să fi fost foarte căutate până prin secolul al XIX-lea. Aici noi nu facem decât să încercăm explicarea unui toponim, *Gogoşari*.

Personal, însă, rămân la părerea că el se trage de la „movila-cocoaşă" de pe malul „mostiştei", înconjurată de crucile anonime, indescifrabile, ale strămoşilor din veacuri ai Poetului. De acolo, după slujba de înmormântare, l-au condus pe Petre prietenii lui veniți din Bucureşti, în ziua de 11 martie 2001, într-o duminică, la locul său de veci, în Cimitirul cel nou de pe Deal. Era cea mai frumoasă, cea mai luminoasă zi din acel început de primăvară. Cerul era de un albastru pur şi cea mai mare minune a acestei lumi în care trăim, Astrul Suprem, Soarele, ne-a îmbrățişat pe toți – odată cu Oceanul verde al grâului – şi pe cei veniți mai de departe, şi pe consătenii lui Petre şi, mai ales, pe Poetul Petre Ghelmez, care, cu pleoapele coborâte sub arcade, părea că *vede şi simte* totul. L-am coborât încet-încet în groapă şi peste racla lui am aruncat fiecare câte un pumn din țărâna Câmpiei de platină pe care a cântat-o atât de frumos.

PARTEA A-III-A

OPERA

Apartenent generației următoare lui Nicolae Labiş, contemporan al lui Nichita Stănescu, a cărui glorie nu pare a-l lăsa indiferent, Petre Ghelmez nu se grăbeşte să debuteze impetuos şi nici nu publică, prin comparație cu ceilalți confrați din epocă, mult, cu nemiluita, cum se obişnuia. Munca ziaristului, a reporterului de la *Scânteia tineretului*, apoi şi a editorului revistelor pentru copii, cum am văzut, îl împiedică să... producă poezii, chiar ca un profesionist? Nu prea, tânărul dispunea de un talent de care era foarte sigur, cum am avut prilejul să vedem. Dispunea, mai ales, de o mare putere de muncă.

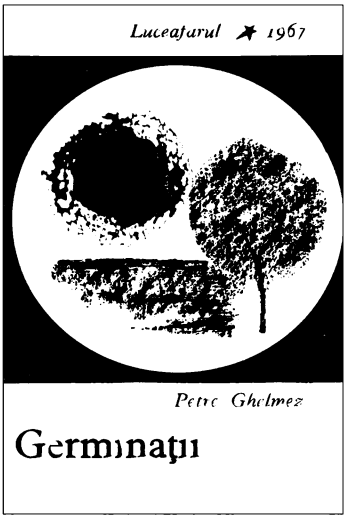

Germinaţii
Versuri. Editura pentru literatură, Bucureşti 1967

Poet al câmpiei şi al grâului, al satului din Burnas, venea în descendența lui Zaharia Stancu, dar şi în aceea a lui Marin Preda, nu fără a fi influențat, într-un plan mai adânc, de Lucian Blaga, în volumele *Germinații* (1967) şi în *Altare de iarbă* (1969), ultimul titlu-metaforă „izbindu-l" chiar şi pe congenerul său, Nichifor Crainic, poetul aceloraşi „Şesuri natale" – din altă, mult mai veche generație –

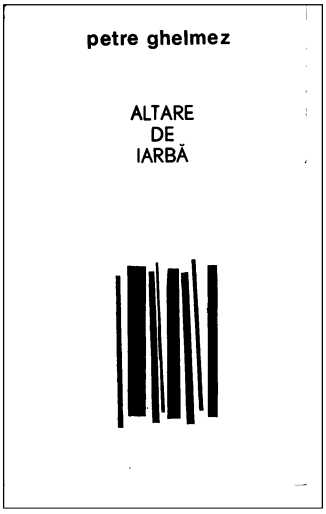

Altare de iarbă
Versuri. Editura pentru literatură, Bucureşti 1969

însă deloc „modern" în expresie, precum Lucian Blaga, cu care însă împărtăşea acelaşi „tradiționalism gândirist". Într-o scrisoare pe care binevoieşte să i-o trimită tânărului Ghelmez, datată 20 septembrie 1971, trimisă deci la 9 ani după anii de detenție la care fusese supus, Nichifor Crainic se arătase „izbit" de titlul *Altare de iarbă* şi-i recomanda, în vederea „modernismului" spre care i se părea că tinde tânărul, să citească (dacă se poate chiar în original) pe Rilke. Crainic detesta „absurdul" din poezia momentului ieşirii lui de după gratii şi avea cea mai proastă idee despre Nichita Stănescu: „Nu te lăsa sedus, îl sfătuia pe tânărul confrate, de curentul absurdității care nu duce decât în neant. Cel mai nul dintre versificatorii de azi mi se pare Nichita Stănescu, care pune pe hârtie orice halucinație îi trece prin cap, crezând astfel că a prins de coadă încă o nouă noutate – în realitate bizarerii de prost gust".

După care epistola devine condescendentă față de adresant, chiar măgulitoare până la un punct: „Versurile dumitale nu se coboară la acest nivel. N-ai decât să-ți organizezi mai stăruitor şi mai clar sentimentele în muzicalitatea pe care o ai în mod nativ, fără să te gândeşti la poezia celor o mie de nechemați, care orăcăie în baltă, crezând că fac poezie".

Fără îndoială, Petre Ghelmez va fi luat în seamă aceste sfaturi, nu însă în litera lor. Descoperirea lui Blaga, a lui Ion Barbu şi prezența unor Nichita Stănescu sau Marin Sorescu i se impunea. Ştia că trebuie, mai mult sau mai puțin, să țină pasul cu generația sa. Era conştient acum pe deplin de „muzicalitatea" expresiei versurilor lui, chiar cele scrise până la această dată. Îi rămânea totuşi a pune mai multă *ordine*, în ceea ce scria, în tematica de coloratură rural-folclorică ce se cerea revalorificată, ca în imaginile acestea, învăluitoare cu sevele nebiruite ale vestirii primăverii, nevăzute, dar simțite în adâncul solului acoperit încă de zăpezi: „Îmi plac răsadnițele în timpul iernii. / Răsadnițele aburite-n care / Simt sângele pământului, / Ca-n blănuri de sălbăticiuni zvâcnind" *(Colind)*. Ploaia „Bate în sânge, / Bate-n priviri", umple văi şi macină munți, creşte mai presus de suflet: „Ploaia cea mare, cea fără hotare / Până la soare, dincolo de soare. / Plouă în piatră. Plouă-n cuvânt / Desfăcând legământ. Prin ceață, / Prin arbori, prin cântecul greu... / Creşte apa mai sus de sufletul meu." *(Plouă în piatră)*.

Petre Ghelmez cântă şi Salcâmul lui Marin Preda, prilej comparativ, spre a se vedea cum se produce poezia câmpiei la marele romancier: „S-aud izvoare-n creanga de argint. / Sar fulgere din trunchi, / Din rădăcină. / Salcâmule,-nviezi din sori murind. / Ființa mea / Pe câmpuri ți se-nchină" *(Salcâmul)*. Din nou, ca în atâtea cazuri, se vede, la poetul cel nou, cu o putere de asimilare foarte personală, originală, cât de mare a fost ecoul ultimelor creații ale lui Blaga în rândurile tinerilor din epocă. Piesa *Iulie Secerătorul* reia frumoasa temă de poemul-capodoperă *Cântecul spicelor*. Spicele se înfioară omeneşte:

Dureri se iscă-n spicele de grâu,
Şi bucurii,
Şi tristeți le-apleacă,
Şi doruri vii le taie pe la brâu
Când, peste trupurile lor culcate-n mirişti,
Pe Iulie Secerătorul
Îl lasă-n voia lui să treacă.

Un moment de cumpănă şi de nelinişte mai curând de natură metafizică, tot blagiană, în felul ei, marchează culegerea *Lynxul*, simbol încifrat deocamdată, nu îndeajuns de limpede, pentru chiar poetul, parcă, prin 1972:

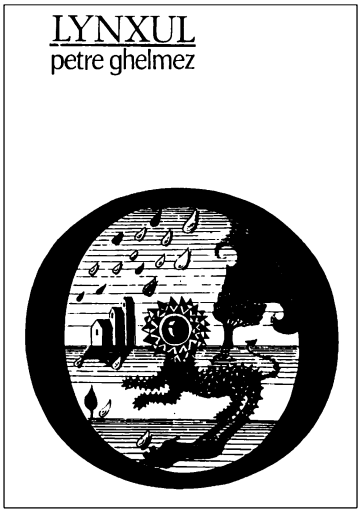

Lynxul
Versuri. Editura Eminescu, Bucureşti,1972

Orgi nevăzute
ne subțiază ființa
asediată de sunet
şi patimi stelare.

(Miraculoase zidiri)

Iată deci un mod al punerii marilor întrebări. „Limpezimile cântecului“ se trezesc „în sămânță“ de foşnirea unui pui de şarpe, „descolăcindu-se“ asemeni

arcului de oțel al unui ceasornic al Universului, şi „vântul, / prin limbile ascuțite, / prevestindu-i luminii, / pe-o singură voce, / toate / întâmplările“ (*Țipăt în sămânță*). Felina carnivoră, păduratică şi misterioasă, cu priviri de laser ce pot străpunge lucrurile, Lynxul, pare a fi un alter-ego liric:

Mi-e milă şi mie de tine,
crede-mă pe cuvânt,
îmi spuse Lynxul,
arzând ca un cântec
de ciocârlie răpusă
în timp ce gheara lui,
îmi înstela fruntea năucită de atâtea întrebări
la care, vai,
tot mai trebuie să dau răspuns...

(Plângerea Lynxului)

Sonetele
Versuri. Editura Cartea Românească, Bucureşti 1974

Fantoma Lynxului apare şi în câteva piese din volumul *Evenimente* (tipărit în 1976), după doi ani de la apariția excelentului volum *Sonetele*, pentru care Ghelmez a primit Premiul „Mihai Eminescu“ al Academiei Române, precum în *Luminiş* sau în *Lecția*, unde „Profesorul“ atrage atenția asupra îndoielilor din noi înşine: „altfel Lynxul / E gata să ne

sugrume sub trăsnetul / Lui de carne, coborând din copaci...

Evenimente
Versuri. Editura Eminescu, Bucureşti 1976

Tot în *Evenimente* poetul vorbeşte de „Vetrele Soarelui“ şi de veşnicia limbii române (*Laudă limbii române*), al cărei neîntrecut de nimeni Domn este „Măria Sa, Eminescu“, „trecând pe vânturi“, „pe lună“, încununat cu „mii de luceferi“, strigându-ne să ne unim sub Codrul şi lângă Marea noastră: „Vine cu marea, / Cu brazii-mpreună, / Domnul Poeziei, / Măria Sa, Mihai Eminescu; / Nouă norocul / Pe veci ni-l răzbună – / Mihai Eminescu!“ *(Domnul Poeziei).* Tema este mult prea largă. O găsim la toţi contemporanii lui Petre Ghelmez, la Grigore Vieru şi la Adrian Păunescu chiar des repetată, apoi la Marin Sorescu, la Ioan Alexandru, la Nichita Stănescu şi la mulţi alţii. În alte „patriotice“, este cântat acum şi Brâncuşi, „în atelierul artei moderne“, odată cu „Bătrânii“ şi „Bătrânele“, pădurea, foarte insistent grâul Bărăganului, „grăuntele de sudoare“, cel mai preţios minereu. Poetul înclină treptat spre tradiţie şi statornicie, manifestă de pe acum neîncredere în tehnocraţie, care ar putea provoca dezastre ireparabile: „Zboară-n văzduh şi deasupra văzduhului / Cutii de conserve, / Oamenii înşişi în ele pot fi conservaţi! / Nu-s cutii de conserve, / Sunt nave, comandate de iluştri bărbaţi... / Dar eu mă minunez / De aceste boabe de grâu, mai întâi, (...) // Ar

trebui mări de boabe de grâu / Şi oceane de boabe de grâu să se nască. / Purtător de rachete / Împotriva foametei – să fie un spic, / Vacile noastre paşnice, / Bălţate şi apărându-se de muşte, / Necontenit, pe poligoanele de tragere / Să pască!" *(Boabe de grâu).*

Conversaţia
Versuri. Editura Eminescu, Bucureşti 1981

Spenglerian întârziat, s-ar zice, anticipând *Paradisul atomic* de ceva mai târziu, poetul ni se prezintă ca un „ultim cavaler al firului de iarbă" şi, din nou asemeni lui Blaga (la mijloc intrând şi un ecou din *Şun* al lui G. Călinescu), aude vibrând muzici divine în trunchiurile „arborilor de rezonanţă":

Viori în trunchiurile grele se ascund
Din care inimi mari sub stea răsar, tresar...
Şi câte întâmplări
Din calendarul lor mult secular,
Pe cercurile inimilor noastre nu-şi răspund.

(Arbori de rezonanţă)

„Eterna germinaţie", „zumzet colosal până la stele", odată cu „cuvântul", cu „cântecul" formează axul tematic central din *Conversaţia* (1981), unde motivul „Lynxului" persistă:

„Nici Lynxul nu-şi mai poate-nfige
Gheara. Germeni de sunete şi de idei
S-aprind, ca focuri călătoare, prin beznele
Din vremea fără trup. De cântec – firul ierbii
Scânteiază.“

(Eterna germinație)

Sonetele, premiate de Academie, venite într-un moment în care „explozia lirică“ producea noiane de verslibrism, sunt ca un respiro în creația lui Ghelmez, arătând mai limpede încă un temperament echilibrat, clasicizant, odată cu meşteşugul prozodic. Iată o mostră:

„Bolnavi de adevăruri, ca iarba necosită,
Cu spicul greu în vântul ce-o seceră pieziş,
Noi doi urcăm pe dealuri, cu pasul luminiş,
Şi-n urma noastră rămâne-se uimită.
Atâtea ştim! Prin ceață ni-i sufletul tăiş,
Iar ochiul larg şi brațul pe vârfuri nu ezită,
În fiece sămânță de curcubeu păzită,
Ne-am strecurat ființa şi cântecul furiş.
Un sâmbure din care alt sâmbure se naşte,
O galaxie nouă cu fulgere de sare,
Şi un luceafăr tainic în ochiul unei broaşte...
Şi ce-am mai vrea, când timpul din minutar
tresare,
Şi dintre spini, pe dealuri, necruțător ne paşte.“

De un interes aparte, pentru că vin de la o muziciană de înaltă clasă, sunt observațiile Cellei Delavrancea privitoare la *Sonetele* lui Petre Ghelmez. Reproducem scrisoarea adresată poetului, purtând data de 23 august 1976:

„Prietene poet, am recitit pentru a treia oară Sonetele *dumitale şi mi-a sunat în urechi acelaşi ton de fa diez major – ton verde ca iarba, ca frunza, învăluind versurile dumitale aburite de vibrația modulațiilor, înrudite între ele prin lumina majorului panteist al acordurilor robuste ca fierul. Poezia dumitale este un imn al Naturii. Ai izbutit să smulgi cuvântul scris din giulgiul concretului prin conjuncția ideilor cu metafore îndrăznețe* („Eu ard cum brazda neagră în magmele stelare“) *legate de viață, atent la orice formă a ei şi-ai cuprins unda verde ca trăznetul, ca prima dungă orizontală în revărsat de zori. Ai punctat „frunza“ şi „iarba“ în multe sonete, ca un leit-motiv, aşa cum scrie Wagner în* Tristan, *legat de pământul pe care, desigur, îl simți sprijin viu sub picioare. Imaginația hrănită de atavism oriental colorează somptuos imaginile, împerecherea noțiunilor contradictorii, crează o viziune nouă a universului* (Cum urcă-n noi lumina, cu fața de piatră) – *Talentul dumitale capătă în gândul meu un subtitlu:* Visări dinamice – *dar nu-l pecetluiesc definitiv, pentru că mi-ai citit o serie de poeme, scrise recent, care m-au purtat dincolo de zenith (sic!), în cercurile de vibrații unde expresia subțiază până la imponderabil cuvântul şi la citirea căruia te simți desprins de greutate, aderând la ritmul serafic al purității, cum numai marii poeți englezi şi*

Cella Delavrancea în vizită la familia Ghelmez (anii '80)

Edgar Poe izbutesc să ne înalțe. Şi mi-ai dăruit poezia intitulată Umblet blând, capodoperă de sonorități melodioase şi diafane. Desigur că de pe celălalt țărm îți surâd spiritele lui Walt Whitman şi a lui St. John-Perse.

Cella Delavrancea"

Aşadar, şi Petre Ghelmez se înscrie în topul cel mare al sonetiştilor români, mulți de tot, în ultima vreme, având fiecare la activ sute şi sute de piese din această specie lirică veche şi mereu nouă, în fruntea tuturor stând mereu Victor Eftimiu, cu o mie de bucăți, zice cineva care a stat să le numere...

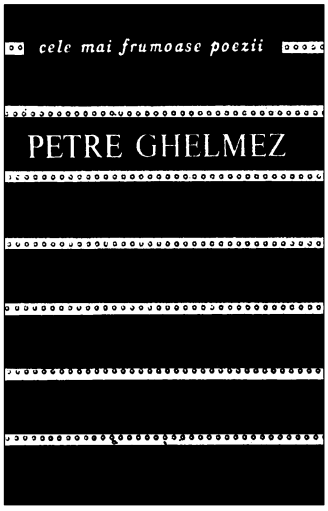

Coborârea în cuvânt
Versuri. Editura Albatros, Bucureşti 1987

În plin veac al industrializării excesive, încrederea în Poezie trebuie să rămână întreagă: „Nu te mâhni că oamenii şi veacul lor / Te-au părăsit, uitat. Multe / Griji au pe cap oamenii aceştia, Poezie“, ne asigură poetul oarecum liniştit. Furios la culme, cu trecerea vremii, într-o poezie din *Inedite,* scrisă probabil în perioada în care poetul pregătea volumul *Coborârea în cuvânt,* aruncă din condei numai fulgere şi trăznete împotriva duşmanilor Poeziei:

Nu! Voi nu mai aveți nevoie de cântec, de Poezie!
Pentru voi Orfeu a murit!
Pădurile lui, mările lui, fiarele lui îmi rămân
numai mie.

Să le port printre voi,
Cum pescarii pe mal –
Năvodul cu peşti care mor sufocați – pe veci
osândit.

Nu! Voi nu mai aveți nevoie de lacrima bietei
Euridice!
Voi ați făcut autopsia lirei,
Măruntaiele, oscioarele, fir cu fir
I le-ați cântărit, i le-ați cercetat.

Trupul sufletului – o baltă de sânge-nchegat
pe asfalt.
Cine? Cine s-ar mai încumeta să-l ridice?
Nu! Pentru voi, niciodată pământul nu-i
prea adânc,
Niciodată – cerul prea 'nalt!

(Moartea lui Orfeu)

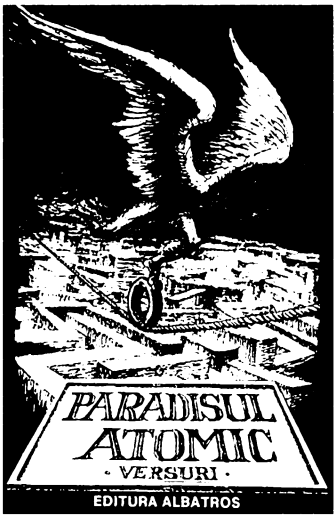

Paradisul atomic
Versuri. Editura Albatros, Bucureşti 1989

În chiar anul „revoluției" din decembrie 1989, care avea să ne descotorosească de totalitarismul comunist, măcar în ceea ce priveşte libertatea cuvântului, Petre Ghelmez publica volumul de versuri *Paradisul atomic*, o amplă parabolă lirică, cu excelente desene de Marcel Chirnoagă, unde poetul Lynxului ne apare tot mai preocupat de îmbogățirea mijloacelor de expresie, fără a se abate totuşi de la temele lui predilecte, cochetând acum cu formele modernismului ultim (chiar şi ale postmodernismului în chip anume), practicând versul liber cu mare consecvență, nu însă şi ermetismul nebulos. Şi de astă dată conținutul, ideea trece înaintea inovațiilor formale, expresia devine, cum am văzut în citatul de mai sus directă, mai apăsată, frizând un soi de neoexpresionism, mereu pe linia împotrivirii neospengleriene față de excesele tehnologice, blagianismul,

în latura lui sumbră fiind adus la un pas de mişcarea ecologică, *lato-sensu*, prezentă, cum s-a văzut destul de des şi în ultimele „tablete“ publicate de Geo Bogza, de ar fi să ne limităm la poezie numai. Cartea se deschide cu un motto din Pascal: „Omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură; dar este o trestie gânditoare“. Este citatul cel mai cunoscut din marele filozof francez, pe cât de cunoscut, tot pe atât şi nebăgat în seamă. Gândirea umană poate deveni o forță aproape atotputernică şi poate exista pericolul – de la inventarea roții încoace, până la era atomică în care trăim acum – ca această forță să se întoarcă împotriva omului însuşi. Citatul din Pascal continuă: „Nu trebuie ca întregul univers să se înarmeze spre a-l strivi pe om“. Proliferarea fabuloasă a primei mari invenții ar putea duce la un fioros sistem de... roți şi felurite angrenaje, până chiar la... „computerizarea legendei“. O singură şansă ar mai rămâne, în acest „paradis“ întors pe dos: *Cabinetul de acupunctură* al marii culturi (*Farurile* baudelairiene?) în care „Înalt Prea Iscusitele ace / Din argint,, / Din aur / Şi din platina cea mai pură / Stau la dispoziția tuturora“, oferind calea „vindecării“: „acul cuneiformelor babiloniene“, pentru stimularea memoriei; „acul numit Homer“, care dă clarviziune orbilor; acele ascuțite numite „Eschil, Euripide, Sofocle“, pentru „dezlegarea enigmelor Sfinxului“, „acul lui Socrate“, „argintul lui Platon, pentru identificarea arhetipurilor, acul lui Heraclit pe care scrie *Panta rhei*. Şi tot aşa, de la Dante, Shakespeare prin Goethe, Dostoievski, Bach, Beethowen etc. până la Eminescu! Timp în care doar el, poetul, „rămâne cu această lacrimă enormă / Pe umeri, / Încercând în zadar“ să intre în cabinetul „magiştrilor“ *(Cabinetul de acupunctură).*“ Tema atomico-apocaliptică, s-o numim

aşa, a fost abordată şi de Alecu Ivan Ghilia, în romanul-parabolă şi alegoric-poematic *Piramida* (1997), o *utopie* şi o *ucronie* uriaşă, cețoasă, cumva chiar apocaliptică, foarte greu de parcurs fie şi de cititorul cel mai antrenat. Ceea ce nu este cazul lui Petre Ghelmez de aici. Nu „versurile“, în sine luate, dacă putem spune aşa, foarte liber puse în pagini, ci „sondările“ celor de mai jos sunt grăitoare aici:

Magnații strămoşilor lucrează tăcut în adânc
Pe fețele noastre
Caracatița luminii
Sculptează statui de mult cunoscute

Fulgere verzi
Umplu deşertul portocaliu
al ecranelor
Cu balele cifrelor de afaceri.

(Deşert electronic)

Mormântul tatălui rezistă.
Această moviliță de țărână uscată,
Din care o tufă încăpățânată,
De crăițe sălbatice,
Îşi hrăneşte, cu hărnicie de rândunică,
Puii florilor gureşe.

În rest

Prințul Hamlet recită din Shakespeare:
„The rest is silence.“

(Mormântul tatălui)

„Veacul a trecut la compozițiile electronice!“ Nu mai este nevoie să ne câştigăm pâinea cea de toate zilele cu sudoarea frunții. Roboții electronici ne oferă totul, „mai elegant, mai rapid, mai economicos, / Şi la un preț de cost mult mai convenabil“ (*Vizitatorii*). Bucata intitulată *Phoebus atomicus* este un mic Apocalips în stil arghezian. Din icrele negre ies „pui“ (sunt nişte „icre radioactive“), din „sterpele unde“, ca şi din „semințele de rodii şi portocale“, radioactivizate, ies câini turbați, hiene cu patru capete, „şacali şi şacale“, femeile nasc pruncii „cu vederea în călcâi, / Cu gura la spate / Cu dinții în coate / Cu buzele la urechi, / Cu nasurile atârnând la tâmple-pereche / ... / Cu labe de broască şi coadă de crocodil, / Jumătate copil, / Jumătate organul viril...“ Versurile se rostogolesc în avalanşe, torențiale, din ce în ce mai iute, purtate de... *indignare* („Indignatio facit versus!“), într-un crescendo vertiginos, febril, terifiant, cutremurător: „În fulgerul timpului mut / Se țese un alt început. // Țipă sturzi / Pentru surzi, / Şi cad corbi / Pentru orbi. / Unde-ajungi, / Numai ciungi, / Şi ologi, / Când te rogi, / Şi cresc plete / Din schelete, / Şi trec sfinți, / Fără dinți... / Îngeri noi fără părinți! // Vine vântul să răstoarne / Noduri sângerii de carne / Saci de nervi cânepii, / Pentru morți şi pentru vii, / Cartilagii transparente, / Turmele prezent-absente, / Aer crud, rece chip, / Munți şi râuri de nisip, / Lungi, troienele

de jar, / Soarele ce moare iar, / Unde marmora ş-arată / Limba de pustiu crăpată // ...Lasciate ogni speranza... The rest is... / To be or... Nu credeam să-nvăț... / (...) / Omul zăpezilor veşnice / Înnoadă pământului imnice, cryptice sfeşnice. // Prin lumi ce nus, / Zeu – sieşi pentru totdeauna opus, / Phoebus atomicus" (Cuvântul subliniat de noi în versul de mai sus – din titlul poemului acesta abracadabrant-torențial – fusese, la prima aruncătură de condei, informează autorul pe eventualii amatori de psihanalize, „Phalus... atomicus"). Hotărât lucru, cumintele, echilibratul Petre Ghelmez de altădată îşi permite şi el, măcar o dată, ai impresia, să o ia cumva... razna (*Paradisul atomic* a apărut în chiar anul „revoluției", 1989 – „Bun de tipar: 17.X.1989" – la Editura Albatros).

Tehnologia ultrasofisticată se mixează, aici, cu viziuni de Apocalipsă ultramodernă. Aeronave infernale brăzdează cerul, butoane secrete asaltează omenirea, asemănător unor „lupi hămesiți" cu... *ştiri*, avalanşe peste avalanşe de... *ştiri*. Până şi cei mai încăpățânați în convingerea că pot „să viseze. / În fiecare noapte iarba verde şi mătăsoasă", în toate limbile pământului le ascultă.

„Transmitem pentru Dumneavoastră..." / „We are broadcasting for you..." / „Nous transmettons pour vous..." / „Transmettiamo per voi..." / „Wir übertragen fur Sie..." / „Transmitimos para ustedes..."

(Buletinul de ştiri)

S-a inventat şi s-a construit câte o „Fabrică de sentimente", pentru fiecare cartier, scopul fiind eliberarea oamenilor de grijile zilnice. Se livrează pe bandă rulantă sau în camioane frigorifice, direct la domiciliul clientului, cele mai proaspete informații, pentru că,

oricum, pe măsură ce înaintăm (ne aflăm pe o uriaşă navă galactică) „În direcţia stelei Vega, / Sentimentele au un grad / Tot mai sporit / De perisabilitate“. Cum spuneam, nu e vorba de o satiră. Este şi inexact şi prea puţin spus. Poetul este un... vizionar. Mai bine zis: este înzestrat cu o privire-laser, cu care străpunge tainele lumii spre a ne pune în relaţie cu o suprarealitate fantastică, posibilă totuşi. Abia acum întrezărim o interpretare cât de cât deplină a misterioasei metafore-simbol ghelmeziene, *Lynxul*, prezent şi aici, în cel puţin trei fragmente ale volumului: *Întâmpinarea Lynxului*, *Amiaza Lynxului* şi *Lupta cu Lynxul*, Lynxul fiind, în fond, prezent, deşi nenumit ca atare în toate compoziţiile majore, problematice, ale poetului. Ca un fel de dublu al său, prietenul dar şi duşmanul lui, în virtutea acelei legi profunde a firii, ODI ET AMO, stare emoţională şi sentiment iscat sub pecetea unui destin imposibil de înlăturat de pe traiectoria devenirii Lumii şi a Omului:

Neîndurător, populez privirile Lynxului
Cu turmele privirilor mele,
Dăruite mie zilnic
De făpturile mereu născătoare ale ochilor mei.

Până când, ca un clopot enorm,
Din orbita Lynxului,
O lacrimă cu chip omenesc
Se rostogoleşte arzând peste lume.

Ori poate soarele,
Dintre pleoapele înroşite de griji,
De ploi şi nesomn – ale veacului.

(Lupta cu Lynxul)

Aspectul oarecum straniu al animalului sălbatic numit lynx (pe româneşte *râs*): puternic şi agil, cu urechi ascuțite, cu câte un moț ascuțit în vârf, cu ochi strălucitori, cu blana scumpă, vânat de preț altminteri, face parte din încrengătura felinelor carnivore; („*a avea ochi de lynx*“ = a avea ochi străpungători) este asemănător cu *vasiliscul* pe care îl aflăm prin vechile *Bestiarii*, fiind capabil, se zice, a vedea şi pe întuneric; i-a făcut pe antici şi pe medievali să-i atribuie puteri miraculoase: nu numai că putea să străpungă ziduri şi orice alte obiecte cu privirea, dar putea produce, se zice, şi pietre prețioase. Plinius cel Bătrân pare chiar serios când ne informează că jeturile urinei lynxului se transformă în ambră şi rubine de un roşu închis, ca granatul, ascunzând însă cu mare grijă în pământ aceste comori emanate de organismul său. Putem aminti, cu această ocazie, şi de cerbul cel faimos din basmul *Harap Alb*, al lui Creangă, producând şi acesta pietre prețioase, ucigând şi el cu privirea pe cine intra în raza ochilor săi. Era, adaugă povestitorul român, acel miraculos cerb, cu pielea bătută în diamante, cel mai mare aflându-se în frunte, între coarne, luminând mai ceva decât soarele, un animal „solomonit, întors de la țâță, sau dracu mai ştie ce are“.

Confirmând, prin tot ce a scris până acum, părerile criticilor care s-au exprimat în legătură cu poezia sa (în frunte cu Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Emil Manu, Dumitru Radu Popa, Liviu Papadima, Aurelian Titu Dumitrescu, Aureliu Goci, Ion Rotaru, Marian Popa şi alții), Petre Ghelmez înregistrează totuşi o cotitură în creația sa, începând cu cele ce va scrie

după *Paradisul atomic*. Nu se va îndepărta însă, în fond, de echilibrul de factură clasicizantă din *Germinații*, din *Altare de iarbă*, din *Sonete* etc., dacă este să-l... diferențiem de ceilalți comilitoni ai generației din care face parte, cu atât mai mult de cei din generațiile care-i vor urma, până la optzecismul şi nouăzecismul postmodernist etc.

Chiar acum, în acest punct de „cotitură", cum i-am zis, Ghelmez dă semne de statornicia lui în linia arghezianã a poeziei secolului, un culoar, am zice, despărțitor de Nichifor Crainic, Zaharia Stancu, pe de o parte şi Blaga, cu întreaga sa descendență, pe cealaltă parte. Creația poetică a lui Ghelmez confirmă, în planul general al devenirii istorice, părerea celor care admit că Arghezi este cel mai mare poet al secolului al XX-lea. Din parte-ne, n-o împărtăşim cu prea mare grăbire, dar o înregistrăm, această idee, cu mari şanse de a fi justă. Timpul mai are încă un cuvânt de spus în această privință. Odată cu noile conjuncturi care se ivesc şi se vor mai ivi în capul multora în legătură cu viitorul, în plan planetar chiar, al artei cuvântului.

Deocamdată, imediat după publicarea, „argheziănului" în multe privințe, cum am văzut (în primul rând acela al... „stilului", în mare luat), *Paradisul atomic* din 1989, Ghelmez dă semnele unui... *respiro*, închinând un elogiu splendid marelui maestru al *Cuvintelor potrivite* şi al *Florilor de mucigai*. E vorba de frumosul, elegantul „caiet" – pe „hârtie turnată", cu şnur şi peceți de ceară, în grafica lui Constantin Baciu, intitulat *Cvartet. Patru anotimpuri argheziene,* apărut în 1997.

Solemn şi energic totodată, în exhortări care trimit şi spre Eminescu, cel din *Scrisoarea III*, din *Doina*,

care-l invocau pe Ţepeş şi pe Ştefan cel Mare – profetul *Testamentului* este chemat să vadă mizeria prezentului. Cadenţele sunt ale unei folclorice *Colinde*, cu specificaţia „Se zice la fereastra lui Tudor Arghezi“:

Leroi, leroi leroi-le
Tudor, Tudor, domnule,
Şi mărite somnule,
Ieşiţi gazde la fereastră,
Şi-ascultaţi colinda noastră!

C-am urcat la Mărţişor,
Drum de suflet fără nor,
[.....]
Frig în vatră, frig pe masă,
Cu stăpânii duşi de-acasă,
[.....]
Stupul şi-a pierdut albina,
S-a răcit în blide cina,
Iar cireşii cad cu schimbul,
Că-i doboară, doamne, timpul,
[.....]
Că prin limba românească,
A-nceput, doamne, să crească,
Bălăria-n chip de iască.
Prin vocale de-a-ntrecuta,
Joacă în chindii bucuta
Mătrăguna şi cucuta.
[.....]
Numai tu, oltean de soi,
Aveai har, de sfânt altoi,
Să faci aur din noroi,
Sori şi stele – din pământ,
Când suflai peste cuvânt!

Scoală, doamne, din mormânt,
Doamne, Tudore şi Mire,
Şi cu vorba ta subțire,
Înveşmântă-ne-n iubire!

Această *Colindă...* adresată lui Arghezi este inefabilă, excepțional de semnificativă, profundă prin mesajul ei.

Când Aurel Ciulei, cunoscutul „manager“ al Mărțişorului, apropo de Arghezi (v. secvența *„Ucenic în meseria scrisului“*), găseşte nimerit să-i spună că este şi el „un mare scriitor“ pentru copii, Petre Ghelmez, aflat acum în plină maturitate şi putere de creație, îi răspunde prompt, cu absolută sinceritate: „Ați spus că sunt un mare scriitor! Doamne, dar eu nu sunt decât un umil ucenic în meseria scrisului! Deşi, iată, până acum am publicat 16 cărți...“ (suntem în 1998, n. n.). „Ei bine, în starea asta de ucenic mă simt eu cel mai bine, şi aş vrea să rămân aşa...“

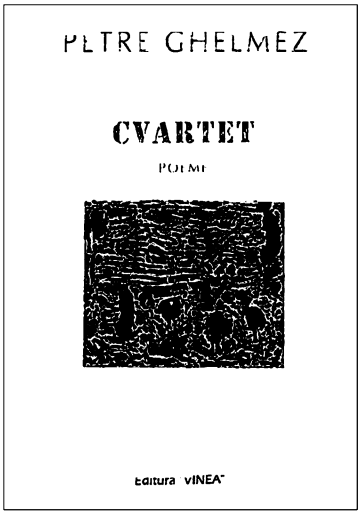

Cvartet. Patru anotimpuri argheziene. Versuri. Editura Vinea, Bucureşti 1997

În *Gloria Lynxului* (2001), *Câmpia de platină* (2001), *Biblii şi oameni de plastic* (2002), *Marele calendar* (2003), în haiku-urile din *Umbra Cocorului* (2002) şi în mare parte în *Inedite* (2003), volume, în majoritatea lor postume, Petre Ghelmez rămâne (corect de

tot ar fi să spunem *devine*, luând în seamă comportamentul lui cu mare băgare de seamă, cumpănit, concesiv, față de cenzura şi autocenzura de tristă amintire comunistă) absolut el însuşi, oscilând între satira mocnită (dar cu atât mai pertinentă) şi filosofia suav creştină şi ortodoxă a fostului țăran din Câmpia dunăreană, trecut prin cultura de carte înaltă, nu fără, totuşi, unele căderi abisale, efect al sfârşitului de care era perfect conştient, redresate însă prin Sfințenia Poeziei, căreia i s-a închinat o Viață de Om.

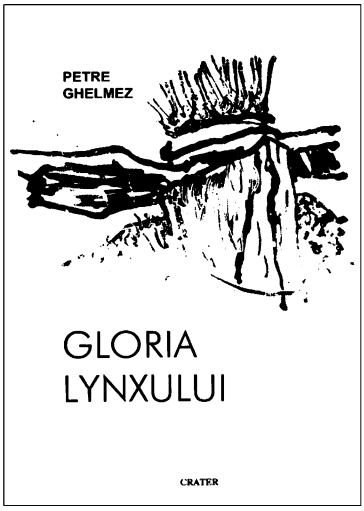

17 Gloria Lynxului. Versuri
Editura Crater,
Bucureşti 2001

Acum versul se limpezeşte, devine extraordinar de flexibil, precum o spadă de Toledo (simbol la care poetul medita la un moment dat), foarte direct, incantatoriu şi totodată dur, stare de spirit pe care am întâlnit-o şi într-o scrisoare către Ilaila:

Lynx, Lynx, Lynx,
Lynx prin grâu, cu ochi de Sfinx.
Colții tăi – veche parafă,
S-au înfipt la mine-n ceafă.

Lynx, Lynx, Lynx,
Lynx prin stânci, cu ochi de Sfinx,
Răsuflarea ta, fierbinte,
Mă îmbie şi mă minte.

Lynx, Lynx, Lynx,
Lynx prin cer, cu ochi de Sfinx,
Mi-ai mutat desăvârşirea
În Regatul Nicăirea.

Lynx, Lynx, Lynx,
Lynx prin timp, cu ochi de Sfinx,
Grup stelar, necunoscut,
La puterea Absolut!

Lynx, Lynx, Lynx!

(Gloria Lynxului, 2)

Aşadar, poezia devine acum cântec pur, melos în cuvinte. Postulatul hegelian, referitor la individualitatea absolută a expresiei poetice metonimice se impune. Poezia este şi rugăciune către Atotputernicul:

Aici e lumină, mereu doar lumină,
De sine-ntru sine cuprinsă – mănunchi,
Fiinţa-mi fragilă, din vârfuri se-nclină,
La ochiul cel veşnic aprins în triunghi.
Dezleagă-mă, Doamne, de apriga vină
De-a fi iar ţărână! Îţi cad în genunchi...
Sunt Lynxul! Îţi dărui un strop, doar, de tină,
Să-ncepi iarăşi lumea, în marea-ţi grădină,
Cu-un om – înger sieşi, o coastă divină,
Şi-un măr numai floare, cu şarpele-n trunchi!

Zideşte-mă, Doamne, din lacrima-ți lină,
Iubire-ntreită – la piatra din unghi!

(Gloria Lynxului, 12)

Este, cred, aici, şi un semn a ceea ce ar fi fost să fie poezia românească dacă (însă în istorie, se ştie, nu începe niciodată *dacă*!) n-ar fi existat infernul comunist. Atâta doar? Nu! Categoric nu! Pentru că există şi multe alte obstacole istorice în fața devenirii Poeziei.

Iată şi un alt fel de rugăciune, de astă dată „piezişă", ca să întrebuințăm epitetul preferat al stăpânului Mărțişorului:

Doamne, care porți sufletul meu
Într-o sacoşă de plastic,
Prin vântul veacului electronic, confuz şi elastic,
Opreşte-te, Doamne, o clipă, la colț, la răscruci,
Şi spune-mi: unde mă duci?

M-ai luat de unde m-ai luat,
Ca pe un răsad vinovat,
Cu degetul tău de argint răcoros,
Şi-acum nu mai ştii unde să mă dai – jos.

Nici ochiul tău bun şi înalt,
N-a văzut atâta venin,
Atâta puroi şi scuipat,
În gând, în cuvânt, pe asfalt
[.....]
Printre covoare, aeroporturi,

Săli de conferințe, genți diplomat, puşti şi
palate,
N-a mai rămas nici o mână de paie uscate,
Pe care pruncul, fericit, spre fața ta să surâdă...
Zămislită-n sacoşa de plastic –
Doamne, lumea ta, veselă şi sulemenită –
e hâdă!
Musteşte de sudoare, musteşte de zoaie,
musteşte de sânge.

(Sacoşa de plastic. Apocrifa rugăciune)

Sunt multe bucăți antologice, militând pentru o prea necesară, ecologică, purificare a Terrei, în *Biblii şi oameni de plastic (Shopping), Concert pentru oboi, limbă de lemn şi orchestră, Manechinele, Dansul elefantului* etc. Pe verso-ul foii de gardă a cărții – tipărită, la dorința poetului, pe hârtie „povero", cu coperți din carton pentru împachetat, de culoare palid-maronie, găsim acest „Moto" care exprimă pe scurt ideea generală a culegerii: „Omul a fost făcut după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Omul de plastic este făcut după chipul şi asemănarea... omului. Copie la copie! Copia a doua!"

Biblii şi oameni de plastic
Versuri
Editura Coresi, Bucureşti 2002

În culegerea de poeme *Câmpia de platină,* poetul se descoperă pe el însuşi cel mai din adâncul ființei sale,

moştenită şi purificată, esenţializată, pe care o preluase de la „părinţii din părinţi“, de „vecii întregi“. Pentru aceasta a trebuit să-l străbată pe Blaga, nu numai poetul, dar şi, mai cu seamă filosoful Blaga. De care să se poată „despărţi“ cu mare înţelepciune, nu fără a se cantona în aura arghezianã, ţinând totuşi seama de „muzicalitatea“ pe care i-o detectaseră, în treacăt, mai mult aluziv Nichifor Crainic, mai detailat şi foarte explicit însăşi Cella Delavrancea, prin referire la *Sonetele*, cum am văzut. Acum, când cumpăna vieţii presimte sfârşitul, cântecul se subţiază în rugăciune şi murmur sfinţit:

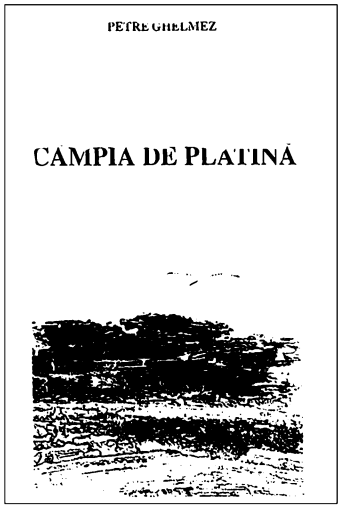

Câmpia de platină. Versuri
Editura Crater, Bucureşti 2002

Şi-a dezbrăcat de macii copţi, – câmpia,
Bătută-n borangic de spice – iia.

A ruginit şi câinele în lanţ...
Nu-n bătătura mea... a celorlalţi!

N-am lănci, nici arc, săgeţi cu vârfu-n sus...
Desculţ, prin praf, merg cum a mers Iisus.

Golgota mea a fost şi va rămâne,
Ţărâna stinsă-n ciocârlii şi-n grâne.

Pe cine să aştept?... Îmi secer anii...
O, Eli, Eli, lama sabahtani!

Spre fiii tăi din flori, spre fiecare,
Apleacă-ţi, Doamne, faţa, a-ndurare!

Că singuri sunt, şi nu ştiu und' s-apuce...
I-ai dat şi fiecărui câte-o cruce.

Întinde-ţi mâna ta, cât nu-i târziul...
Prin jertfa lor îţi mântui însuşi fiul!

(Golgota mea)

Iată o problemă pe care istoria literară este datoare să şi-o pună: Nichita Stănescu, ajuns pe piscul cel mai înalt al „Elegiilor" şi al „Dulcelui stil clasic", al „Necuvintelor" şi al „Măreţiei frigului" dădea, perceptibil, semne de diminuare a forţelor lirismului său. Ar fi fost interesant să i le observăm dacă viaţa lui nu s-ar fi retezat atât de curând. Mai sunt şi mulţi alţii, cazuri tipice de slăbire din pricina abundenţei productivităţii fiind şi Adrian Păunescu, Ion Gheorghe, Petre Stoica, chiar Romulus Vulpescu etc. În cazul lui Petre Ghelmez, dimpotrivă valoarea poetului creşte odată cu înaintarea în vârstă, până, ce-i drept, dincoace de „decembrie 1989", când libertatea cuvântului devine absolută. Oricum, însă *Paradisul atomic, Gloria Lynxului, Cvartet: Patru anotimpuri argheziene, Câmpia de platină* şi alte compuneri pe care le vom detecta în *Inedite* sunt tot atâtea trepte urcătoare. Iată şi aceste fragmente fermecătoare prin acurateţe, prin simplitatea spunerii, dar şi prin ideea poetică din *Necunoscutul olar*, tot din *Câmpia de platină*:

Olarule, ce nici nu te-ai născut,
Îţi dărui, pentru oale, trupul meu de lut.

Ai grijă cum îl răsuceşti, cu mâna ta uşoară,
Să nu-l doboare vântul, să nu-l doară,

De faci din el ulcioare, căni, ce-mi pasă?
Numai să ție apa-n ele, răcoroasă.

S-astâmpere şi setea, şi foamea, la un loc.
Nu-i arde plămădeala dulce-n prea mult foc!

Ci doar cu jar, – nici mult, şi nici puțin,
Să-mpodobească talgerul cu vin.
[.....]
Un alt olar, din trupul tău subțire,
Va împleti o altă mânăstire.

Doar cântecul, acelaşi, fără timp,
Mai pune vieții noastre – tragic nimb!

De la bunica lui, Iordana Ghelmez, poetul ştie că bobul de grâu seamănă cu fața lui Iisus: "Sus, în spicul grâului, / Stă Iisus cu maica lui. / Vara-i vară, până-n seară, / Boabele au gust de ceară, / Şi-ntr-o noapte, până mâine, / Trupul lor se face pâine" (*Iisus din grâu*). Popândăul, „țăruş înfipt sub cer", iese din grâu şi „Joacă-n flăcări, la chindie, / Caii Sfântului Ilie" (*Descântec*). Poetul, „poetul Câmpiei de platină, / Al firului de grâu / Şi-al greierilor pribegi, /... /Un singur cuvânt, din tot noianul cuvintelor lumii, / A luat cu sine, drept toată averea lui: „Iubirea" (*Poetul*).

Câmpia de platină este o simfonia-rugăciune. Secvența finală, intitulată *Moarte şi transfigurare în lanul de grâu*, unică în lirica românească, răsună solemn sub bolțile unei catedrale imense, care este Cerul Bărăgănului:

De platină este firul de grâu. Secera lui este
Muzica, plămădită-n bobul de grâu – galaxie
a sunetelor
Pure, călătorind cu toți îngerii săi în alai nevăzut
Peste lanul de grâu în amiază.
(...) însuşi lanul de grâu e secerătorul...

Aproape întregul ciclu intitulat *Câmpia de platină* ne apare inundat de armonii simfonice pe care poetul le asculta cu religiozitate, pasionat de muzica... mare, cum am văzut, cerând să i se pună discul cu a 5-a lui Şostakovici chiar în una din ultimele zile pe care îi era dat să le mai trăiască. Cu totul caracteristică, în acest sens, este caligrama intitulată *Arborele de sunete* (tot din *Câmpia de platină*) dactilografiată de Doamna Ileana în interiorul imaginat al unui desen care închipuia un stejar uriaş, poem care începe, în pisc, cu versurile:

„lin
cătilin
prin cerul lumilor spin,
plin, luminând în vânt, pe pământ,
rug în inimă, rug în sânge, rug în cuvânt
arbore fără trup... etc. etc.“

şi se sfârşeşte în... adâncurile rădăcinilor astfel:

„soarbe-mă-n rădăcinile tale, – sumă neistovită
şi parte, îngroapă-mă în cuvânt,

dăruie-mi, arbore sfânt,
gloria ta, înseninată de viață – prin moarte!“

De la Constantin Carbarău reținem aici un dialog cu poetul:

„– Dar motivul arborelui cum a venit?

– Tot de la sine... Eu sunt om de câmpie, din Sud... Acum, acolo, calul şi călărețul se văd de la kilometri întregi depărtare... Nu mai zăreşti niciun pâlc de pădure. Să nu uităm însă că altădată... (nu e prea mult de atunci) pe-aici se prăvălea până la Dunăre, pornind din coasta Carpaților, vestitul Codru al Vlăsiei... Vuietul lui din adânc îl mai presimt destul de puternic în sângele meu şi acum... Precum în poeme ca *Tăietorul de păduri*, *Când creşte pădurea*, *Nebiruitul copac*, *Durerosul copac*, *Însinguratul copac*, *Salcâmul*, cred că din murmurul acesta nestins s-au născut...

– Şi-acum, acest neobişnuit *Arbore de sunete*... Scris chiar în formă de arbore!

– Arborele nevăzut, arborele adevărat al ființei noastre omeneşti. Arborele metafizic!... Dacă-l privim, şi, mai ales, dacă-l ascultăm mai bine, vedem, poate, că aici este măcar ceva din arborele etern al Limbii Române... Sunetele frumoase, limpezi, rafinate în distileriile anilor şi zecilor de generații trăitoare pe aceste pământuri din spinarea Dunării şi a Carpaților, latinitatea noastră esențială – în trunchiul acestui arbore şi în coroana sa atotcuprinzătoare, fulgerată ici-colo de ecourile dătătoare de culoare ale altor neamuri...“

Ineditele din volumul astfel intitulat (Editura Coresi, 2003) nu pot fi comentate cât de cât sistematic, revelator, pur şi simplu pentru că nu ne aflăm în fața unei ediții de autor.

PETRE GHELMEZ

ARBORELE DE SUNETE

lin,
cătilin,
prin cerul lumilor spin,
plin, luminând în vânt, pe pământ,
rug în inimă, rug în sânge, rug în cuvânt,
arbore fără trup, arbore fără umbră, arbore făr' de noroc,
dincolo de apă, dincolo de piatră, dincolo de număr şi foc,
tu - numai sunet, tu - doar credinţă, tu - fiinţă şi boare adevărată,
lasă-mă, bunule, să-ţi spun mumă, lasă-mă, să-ţi spun, nebiruitule, tată!
mai drept, mai adânc, mai curat, chipul meu orb, din viul, trunchiul tău, se arată!
soare în ochi, soare-n priviri, soare pe tâmpla întunecată, îndurerată şi clară,
ecou în ecou, cântec nou, şi din nou, în silabele frunzei, sub cerul verde de vară,
voce de pasăre, murmur de floare-n bătăile inimii, dorul durut, de dor, să n-o doară!
cine eşti tu? de unde vii tu? unde mergi tu, făptură fericit cununată în de mireasă şi mire!
cum ţi-a crescut aripa - urcând / coborând rugătoare, pe dealul şi valea-ntru îngerul alb şi subţire?
spirit în duh turburat de abis, cuget aprins, timp vâlvorind, prin secolii grei, bolnavi de iubire!
dacă n-ai fi fost - n-aş fi fost! dacă n-ai fi, în lume, de dincolo de margini, fiind,
a,e,i,o,u,ă, â - stele-n vocale sclipind! până-n ceaţa divină, înviind şi murind,
scrum aş fi fost, om fără grai, drum fără rost, prund căzând în hidra clepsidrei, invers,
pulbere vânturată-n copitele cailor; nu tu spadă, nu tu sămânţă, nu - vers!
ci umbră, doar umbră - eu, blestematul, rătăcind fără urmă, în univers.
din crengi, din lăstari, din cioturi negre şi crini, -
strigăte adiind, colorat, - din vecini!
tu, leagăn de lapte şi cruce,
tu, casă de limbă amară şi dulce,
în de unul singur - pădure,
viscolit de gând, fulgerat de secure...
furul, din tine, nu poate să fure!
codru-nălţat din bătrâni, din părinţi,
bărbaţi şi femei de oameni cuminţi,
bunici şi nepoţi strămoşii - copii,
fii ai fiilor lor, stâlpare-nflorită, de fii,
oase adânci, ţesute-n ţărână de oase,
sunete - ochi, sunete - frunţi, sunete - buze frumoase,
munte pe rod - bucurat, priimind botezuri hristoase...
berzele breze, prin varul zilei de ieri zestrea de ţapi alburii, şi azi, o prefiră,
la strunga din gând... / brâul de brazi, cu ţepile-n malul vetrei - sâmburi urcă, brânduşe,
viezuri şi măguri de zer, în mânzul plăpând... / magma-nnoptată - drojdia-n germeni,
rânza vorbei şi-a brazdei, spre vârfuri, şi astăzi, prin spuza zburând, o vor să ne-o poarte...
soarbe-mă-n rădăcinile tale, îngroapă-mă în cuvânt,
dăruie-mi, arbore sfânt,
gloria ta, înseninată de viaţă - prin moarte!

„Arborele de sunete", cu o dedicaţie către compozitorul Teodor Bratu

Nefiind în posesia unei asemenea ediții, suntem siliți să ne mulțumim cu aproximații, vag de tot „inspirați“, de cu totul originala, frumoasă totuşi, *Prefață grafică*, datorată pictorului şi graficianului Longin Pompiliu Bratu. Sigur de tot, putem reține poemul *Moartea lui Orfeu* (p. 268 din *Inedite*).

Inedite. Versuri
Editura Coresi, Bucureşti, 2003

Ne vine în ajutor volumul *Lebăda albă* (2003), îngrijit de Elena Ghelmez (care nu a mai apucat să-l vadă tipărit); cu excepționale reproduceri-ilustrații color după picturile lui Ghiță Mocanu, un adevărat peisagist postimpresionist îndrăgostit de natura autohtonă. Toate tablourile reproduse aici contrapunctează muzical frumoase versuri ghelmeziene, fără absolut nicio urmă de tendință sociologizantă. Textele din *Lebăda albă* sunt alese de îngrijitoarea plachetei de pe parcursul celor 40 de ani de activitate poetică *secretă*, de sertar s-ar zice (între 1960– 2001, cum citim în *Notă asupra ediției* de la masivul volum al *Ineditelor*, îngrijit tot de Elena) după chiar criteriul inefabil al Poeziei pure şi simple, „eterne“, care este prezentă tot timpul în firea lucrurilor frumoase

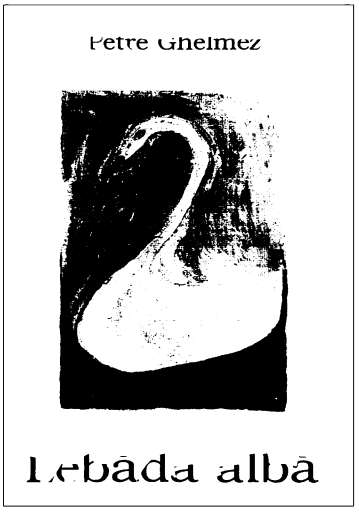

Lebăda albă. Versuri
Editura Coresi, Bucureşti, 2003

din această lume, precum în secvențele intitulate *Flaute albastre*, *Frunza căzută*, *Coloana infinită*, unde numai titlul pare (putea să nu fie) împrumutat de la Brâncuşi, pentru că iată cum sună:

Desprinzându-se din îmbrățişarea
Dureroasei țărâni,
Toată doar sunet,
Ciocârlia a izbucnit către soare.
Din cântecu-i,
Materializat în bronzul atâtor zile
Şi săptămâni,
Coloana-i zidită...

Din cântec ce capăt nu are!

Când o izbeşte răsăritul de soare
Răsăritul de lună,
Metalul învie...
Şi până la Ursa cea Mare
Chiot de viață fără de moarte răsună!

Pentru că Viața, Poezia cea mare, izbucnirea cântecului ciocârliei către soare, deasupra câmpiei eterne, ca şi răsăritul lunii sunt veşnice. Numai 3 sau 4 din cele 66 de piese ale volumului sunt datate. Iat-o pe aceea intitulată *Paşi de rouă*, purtând însemnarea *9 mai 1964 Bucureşti*, din ultimele zile ale ieşirii din ziaristica de la *Scânteia tineretului*, care nu are alt rost în biobibliografia ghelmeziană decât să ne facă să regretăm cheltuirea unui noian de energii, ba cu jurnalistica, de tot dură, cum trebuie să fi fost, ba cu

editorialâcul, de la *Arici Pogonici* până la *Tribuna României* şi al lui *Ariel* chiar, cu tot cu activităţile „managerului“ cultural de la Radio, de la călătoriile peste hotare, de perindarea prin şcoli şi prin diferite simpozioane, aniversări şi felurite festivităţi de care era doldora administraţia cultural-propagandistică a ceauşismului de urâtă amintire. Nu zicem că toate acestea ar fi fost mai bine să lipsească din viaţa poetului. Din contră, îl aprobăm când îl vedem scriind că poeţii, scriitorii în general, trebuie să practice şi „muncă de teren“, de vreme ce însuşi marele Hemingway „crescuse“ din trunchiul viguros al unui... reporter. Din parte-ne, invocăm şi cazul lui Eminescu, la urma urmei (care totuşi spusese într-un loc, cum că poetul nu trebuie să-şi expună persoana sa fizică în public, numaidecât, cu ostentaţie, să-şi facă... „imagine“ cum zicem astăzi), pentru că *Scrisorile*, dar şi *Doina*, nu le putem gândi decât în lumina operei ziaristului.

Facem toate aceste consideraţii deoarece, iată poezia *Paşi pe rouă*, deşi datată riguros, ea nu... *datează*, se referă la veşnicie. Petre Ghelmez n-avea cum s-o dea publicităţii, în 1964. Doamna sa însă, Ileana, a inclus-o în volumul *Lebăda albă*. Iat-o:

O, paşi ai copilăriei, pe rouă,
Mici fotografii pe-albastrul covor de argint
Tot îmi mai tăiaţi inima-n două,
Tot vă mai văd, tot vă mai simt!

Şi totuşi vă spun: e zadarnic.
Inima spre voi nu cutează,
Ierburilor calde sufletul meu este darnic,
Când soarele se urcă-n amiază.

Abia ajunşi în acest punct, după citirea *Câmpiei de platină*, scrisă sau, în orice caz, pregătită spre a o da publicității, în chiar anul când murea, înțelegem marea poezie a sempiternului la Petre Ghelmez. „Paşii copilăriei pe rouă“ sunt, dacă schimbăm ce se cere schimbat, o fărâmă de mare preț din... *Amintirile* lui Creangă. Să ne închipuim că Maiorescu sau Iacob Negruzzi, redactorul *Convorbirilor literare*, le-ar fi respins, să zicem, pentru motivul de-a nu fi fost... „actuale“. O tempora...! Dar ce să zic? Nu-mi aduc aminte să fi fost publicate în *Convorbiri literare* ocazional-festive compuneri pentru ziua de 24 ianuarie, ziua națională a primei Uniri. Sau în legătură cu Războiul de Independență din 1877. Oricum, de vor şi fi fost, n-am reținut nimic în memorie, foiletând celebra revistă ieşeană. Ei bine, în *Lebăda albă* există o poezie datată foarte clar: *22 ianuarie 1977, Bucureşti*. N-am foiletat vreo colecție din *Tribuna României* (1974–1990), unde redactorul şef, cum arată mai toți memorialiştii ocazionali din volumul *Petre Ghelmez – aşa cum l-am cunoscut*, a depus eforturi enorme pentru bunul mers al „prestigioasei“ reviste, se zice. Vor fi fiind acolo, bănuiesc, ceva „materiale“ referitoare la „'77“ şi la „24 ianuarie 1859“, măcar în scopul săltării inimilor emigranților noştri cărora era adresată, în principal, publicația. Dar, cum vedem, tocmai în aceste zile „comemorative“ poetul scria şi arunca în sertar excepționalul poem *Către Poezie*, cu care se încheie volumul *Lebăda albă*. Iată prima şi cele trei ultime strofe:

Când puri vom fi, ca o zăpadă,
Când demni vom fi, precum un munte,
Să laşi, Poezie, să ne cadă
Surâsul cerului pe frunte.
[.....]
Putem să ne târâm pe coate
Şi pe genunchi şi prin ţărână,
Dar gândul nostru viu când bate
Tot printre stele să rămână.

Putem iubi ce nu ne este
Iubirii noastre pe măsură,
Cu paşii albi umblând pe creste
Putem avea în suflet zgură.

Tu ţine cumpăna cea dreaptă,
Cu chipul tău să ne asameni.
Fii, Poezie, înţeleaptă
Şi fă-ne oameni între oameni!

S-a împlinit oare astăzi, o asemenea dorinţă, când libertatea cuvântului este absolută şi ne permitem, în consecinţă, să ne lepădăm de orice... festivism, chiar şi patriotic fiind el? Categoric, nu! De ce? Pentru că suntem o naţie – şi ţinătorii condeiului în mână ne reprezintă cel mai bine – care trece de la o extremă la alta. Pentru că trăim în libertate totală (citeşte mai curând: „pentru că s-a dat voie!"), înjurăm azi de mama focului tot, dat absolut tot ce lăudam ieri. Erau, îndată după „revoluţia" din decembrie, unii gata să dărâme Palatul Poporului (sau cum se va fi numit) construit la

ordinul lui Ceauşescu, construcţie care, iată, a devenit frumuseţe de Palat al Parlamentului, de o arhitectură cam... coreeană, bârfesc alţii. Nici chiar Lenin n-a dărâmat palatele şi bisericile măreţe ale ţarilor, măndria Petersburgului, a Moscovei şi a Kievului, necum să s-apuce să detoneze căile ferate ruseşti „capitaliste".

Nu voim să spunem, cu acestea, decât că *Lebăda albă* şi poemul *Către Poezie* cu care se încheie, ca şi *Câmpia de platină*, ca şi toate compunerile din *Inedite*, sau aproape toate, sunt acte patriotice adevărate, adaosuri de pietre de temelie la arta cuvântului românesc, în momentul de faţă intrată într-o criză a „despărţirii" – pentru unii dintre noi, pentru cei cu gura condeiului mai mare – de trecut, fără nicio întrezărire cât de cât clară a viitorului.

Succintul plonjon analitic în culegerea *Lebăda albă* (am putea foarte bine face şi un altul în culegerea *Umbra cocorului. 50 + 70 + 50 poeme în marele stil haiku 5 + 7 + 5* (2003), rezultatul va fi acelaşi; pe de o parte nu agreăm, în absolut, poezia în stil nipon, socotind-o improprie limbii române; pe de altă parte, ne ţinem de vorba lui Arghezi: „Nu este necesar să-ţi înghit toată putina cu brânză spre a-mi da seama de calitatea ei, îmi ajung câteva linguri zdravene"). Textele din *Lebăda albă* ne ajută să înţelegem mai bine conglomeratul din *Inedite*. Le zicem aşa, „conglomeratul", pentru că nu în-

Umbra cocorului. Poeme în stil haiku
Editura Coresi, Bucureşti, 2003

trezărim niciun fel de ordonare pe... cicluri a titlurilor, risipite fără nicio pauză, pe parcursul a mai bine de 400 de pagini. Ne-ar fi necesar (lucru imposibil în momentul de față) un foarte lung studiu al manuscriselor. Deocamdată întrezărim doar câteva structuri. Aşa, de exemplu, acest sonet... shakespearian, *Cântec pe tăcute*:

Închideți-vă flori, închide-te soare,
Astăzi tot ce-i lumină mă doare,
Astăzi velințele ierburilor, mărul rotat,
Îmi amintesc de Eva, de primul păcat.
Ofiliți-vă florilor, în grădini şi poteci,
Astăzi globii ochilor mei sunt ficşi şi sunt reci
Astăzi urmele paşilor mi-s de piatră şi fier,
Şi-mi creşte pe inimă brumă şi ger.
Prăbuşiți-vă stelelor scăpărând în abis,
Fostu-mi-a dragostea doar un fum, doar
un vis!...
Frânge-te cerule, ascunde-te soare,
Astăzi tot ce-i lumină mă doare...
Aş dori să mă culc undeva sub pământ,
Să nu ştiu de lume, să nu ştiu că sunt!

Sumbru de tot, funebral autobocet, abisal – departe de „mioriticul“ şi totodată nirvaticul, seninul *Mai am un singur dor* eminescian – un adevărat *in extremis* cu accente psalmice, dar şi neştiute, involuntare ecouri din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, sau din cantemiriana *Istorie ieroglifică* (Tânguirea Hameleonului către Şoim). Cât n-am da, ca istoric şi comentator de poezie, să ştim data foarte ex-

actă a compunerii acestui zguduitor poem *în articulo mortis*. De la G. Călinescu am învățat că documentul cel mai temeinic din biografia unui poet este însăşi opera lui. Că, în orice caz, biografia trebuie privită prin prisma operei şi opera prin prisma biografiei, osmoză fatală a oricărui destin uman. Alt „document" nu am decât amintirea întâlnirii ultime cu Petre Ghelmez, cu câteva zile înainte de a muri, mai exact marți 6 martie 2001, când l-am văzut ultima oară, dacă agenda mea este corectă.

Neîndoios, mult înainte de *Cântec pe tăcute*, mare iubitor de muzică fiind (lucru important: nu neapărat de muzică populară, folcloric-românească, cum ne-am aştepta de la un fecior de țărani, ci de muzică simfonică de cel mai înalt nivel intelectual, fapt deloc surprinzător pentru cine îi cunoaşte biografia), Petre Ghelmez, cum am mai văzut, scrie şi poezii-cântec. Aşa în *Lied*: „La capătul drumului – zările. / La marginea zărilor – stelele. / Răspunsurile nasc întrebările, / Tulburătoarele, grelele. // Fiece azi ne duce cu sine / Şi nu mai revine. / Ne-mplinite-s adesea iubirile / Ce ne-aduc împlinirile".

Cum era şi normal, cum Doamna sa, Ileana, Ila, ştia foarte bine când a întocmit volumul *Lebăda albă*, poetul trăia întrepătrunderile divine dintre culori, forme şi sunete, ca drept succesor al marilor impresionişti şi expresionişti, cum foarte clar se vede din poemul *Moş Niculaie Cobzarul* care îi prilejuieşte recurgerea la ritmurile cele mai frumoase ale lui Octavian Goga, nemuritoarele lui *Cântece*, pe care, cu meşteşug şi intuiție de mare artist, le apropie de extraordinarul Luchian, căruia, pe patul de moarte fiind, Enescu l-a vizitat, într-un miez de noapte, şi i-a cântat *Rapsodia română*:

Chef domnesc de lume mare.
Vinul scapără-n pahare.
Zi-i cobzare!
Zi-i cobzare!
Niculae lăutare!

Anii fug fără-ncetare,
Plânge vinul în pahare.
Zi-i cobzare!
Zi-i cobzare!
Niculae lăutare!

(Luchian. Moş Niculae Cobzarul)

Aceasta este, pentru poetul Petre Ghelmez, Patria, odată cu „spicul plin / Pe sub cerul opalin“ şi celelalte „minuni ale lumii“, „gârla copilăriei“:

„Acolo, la mine în sat, / Unde suferă cerul deatâta câmpie / S-a găsit şi o vale... // O gârlă cu gura la răsăritul soarelui / Şi coada la apusul cel mare“ *(Gârlă).*

„Totdeauna Patria / Mi se-nfăţişează aşa: / Jumătate pământ – jumătate ape. / Jumătate pământ – jumătate flori. / (...) / Jumătate pământ fierbinte – / Jumătate oseminte“.

(Patria)

Un alt sonet shakespearian în formă şi direct arghezian prin ideea poetică, este un imn închinat „culegătorului de semne“: „Culegătorului de semne, de gânduri şi de stele, / Mai drag decât un frate, al inimii tezaur / Ţi-l dăruiesc eu ţie, să-l pui în lespedaur, / Să nu mi-l fure timpul, nici apa să mi-l spele“ etc. Înalţă o „Laudă neodihnei zidarului“, fiecare zidar fiind asemeni legendarului Manole: „Cu biruinţa zidarului voi începe, / Cu steaua mâinilor sale / Răsucind trepte albastre spre cer / Numai cine şi-a-ngropat iubirea / În turnuri de piatră / Poate pricepe / Ce-nseamnă / Mai multă iubire / Propriei tale fiinţe să-i ceri“ etc. Se închină mâinilor mamei, asemeni lui Alecu Ivan Ghilia, pictorul:

Privesc mâinile mamei:
Două păsări negre
Doborâte de vânt pe câmpie.
Au semănat grâu în pământ
Şi-a răsărit peste deal strigătul grâului,
Care mi-a năpădit într-o noapte,
În sânge,
Precum jăraticul lunii.

(Mâinile mamei)

Un cântec este adresat „trupului vremii“: „Muguri, aripi, voci anume / Pier pe rând cerşind un nume, / Ca să crească dedesubt, / Trupul vremii ne-ntrerupt.“ Dar apare şi „Vântul toamnei“: „Vraişte de suflet, vraişte de gând, / Vântul toamnei, iarăşi m-a

găsit plângând.“ Un *Cuvine-se* este o închinare lui Brâncuşi, „Tată al sferelor gânditoare! / Tată al cocoşilor fierăstruind întunericul, / Al păsărilor înşurubate în zbor“ etc. Alături de *Moartea lui Orfeu*, poemul tragic-mustrător la adresa duşmanilor neînțelegători ai frumosului etern, cum am văzut, trebuie să punem *Atacul*, îndreptat de astă dată împotriva vânzătorilor de frați şi de patrie:

Nu voi ceda! – am strigat,
Şi mi-am aşezat o floare însângerată
Ca un cap de copil, retezat,
La butonieră.
Nu voi ceda! Am strigat,
Şi, numărându-mi arginții,
Am zărit pe reversul unuia dintre ei,
Pe cel mai tocit
De-atâta umblat din mână în mână,
Chipul lui Iuda.

Cum era de aşteptat, apare şi aici alter-ego-ul poetului, Lynxul:

Neîndurător iau steaua brațului meu
Şi-o dăruiesc Lynxului.
[.....]
Neîndurător scot piatra inimii mele din
pieptul meu
Şi-o pun în pieptul Lynxului.
Jupoi amintirile de pe copacul creierului meu

Ş-aprind cu ele
Copacul din cutia craniană a Lynxului...

(Eu şi Lynxul)

O importanță de căpetenie a *Ineditelor* este, bănuim aproape la tot pasul, implicarea autobiografică. Cândva, cerând sfatul tatălui său, dacă e bine sau nu este bine să accepte propunerea ce i s-a făcut de a conduce o întreprindere importantă (era vorba de postul de director al Editurii Albatros, în 1970), bătrânul „Moromete“ de la Gogoşari îşi invită fiul să observe crengile unui arbore care devin tot mai subțiri, mai fragile, pe măsură ce se înalță tot mai sus. Nescriind proză cu caracter memorialistic-autobiografic, poetul trece parabola cu arborele în versuri:

„– Priveşte: cu cât crengile sunt mai sus, cu atât
sunt mai subțiri.
– Aceasta aşa este, răspunse fiul. Şi eu
care trebuie să ajung tocmai în luceafăr...
Mă şi întreb – pe unde?
– Pe oricare dintre aceste crengi. Urcă!
Fiul porni. Cuprinse straşnic trunchiul copacului,
lăsă în urmă crengile groase şi noduroase,
o apucă
pe o nuia subțire, tot mai subțire...
În schimb, în fața lui, aproape, tot mai aproape,
cu chipul rumen ca un obraz de copil,
răsărise luceafărul.
Când fu cât pe-aci să-l atingă, fiul gândi:

– Dar dacă creanga se rupe?
Şi creanga se rupse.
Undeva, jos pe pământ, sub pământ chiar,
tatăl ținea un luceafăr în mână.

(Tatăl)

De astă dată putem fixa, anecdotic, data când putea să ia contur simbolul-metaforă. Fără însă a deduce momentul, aşternerea lui pe hârtie, sub o pecete mai curând tragică, asemenea mai tuturor postumelor lui Petre Ghelmez.

Alături de mai vârstnicii Constantin Chiriță (1925-1991), Vladimir Colin (1921-1991) şi Mircea Sântimbreanu (1926-1999), de Iordan Chimet (1924–2006), israeliana Luiza Carol (n. 1947) şi moldoveanul basarabean Spiridon Vangheli (n. 1932), ultimii trei cunoscuți şi în afara granițelor României, Petre Ghelmez este unul dintre cei mai productivi şi mai pasionați scriitori-povestitori pentru copii. Un sector relativ foarte puțin cultivat la noi, în cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea şi începutul celui de al XXI-lea.

Am vorbit deja, în partea întâia a acestei expuneri de pasiunea editorului de reviste pentru copii, A*rici Pogonici, Cutezătorii* şi, în postdecembrismul imediat, revista *Ariel*.

Este momentul să consemnăm o listă bibliografică, pe cât posibil tematică şi totodată şi cronologică a celor mai noi reeditări.

Însă chiar prima carte din lista bibliografică, *Livada măgăruşului*, este scrisă în versuri şi poartă o pecete argheziană inconfundabilă. Mai corect ar fi să spunem: contactul cu Arghezi, poetul „boabei şi al fărâmei“ a declanşat în Petre Ghelmez plăcerea de a po-

vesti, în versuri, dar şi în proză, „copilărindu-se“, asemeni nu numai lui Arghezi, dar şi lui Ion Creangă. *Livada măgăruşului* ne face să credem că Livada miraculoasă a fabulosului Măgăruş e chiar Mărţişorul arghezian. Totodată şi nu mai puţin vestita livadă din curtea casei natale de la Gogoşari, mare destul şi aceea. Sunt tentat a zice că mai întâi a fost livada din curtea casei din Gogoşari, iar Mărţişorul lui Arghezi, cel din cărţi şi cel din realitate, au fost numai cauza care a declanşat inspiraţia poetului în domeniul literaturii pentru copii. Pentru noi, este limpede de tot că pentru Ghelmez, asemeni lui Creangă, lui Andersen sau Dickens, scufundarea în amintirile din copilărie este o rară voluptate, de natură să înlocuiască, cât îl priveşte pe poet, lipsa unui copil în familia sa şi lipsa unor fraţi sau surori în familia părinţilor săi, situaţie îndeajuns de rară printre familiile de ţărani de altădată.

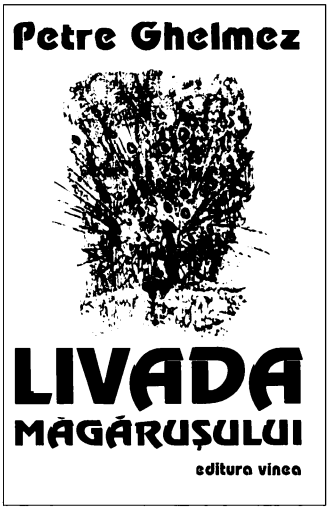

Livada măgăruşului. Versuri pentru copii
Editura Vinea, Bucureşti 2002

Versificatorul (dar şi poetul!) arghezian din *Livada măgăruşului* – cunoscător fin al mentalităţii copiilor de pretutindeni, de la sat, dar şi de la oraş, vine cu „personificări“ copilăreşti fermecătoare. Livada este un soi de Disneyland autohton: o... lume „făcută din plastilină şi pluş“, margaretele sunt nişte domnişoare „cochete“ / „Poartă pantofi cu tocul înalt şi şosete“; cucii sunt „uituci“, lasă casetofonul deschis, coţofenele şi pupezele dansează „rock-and-roll“; albinele „cară pe

ruptelea“ miere în stupi; aricii râd de fiul broaştei „scund şi chel“, nu ştiu cât fac doi cu doi şi spun „doar: oac!“, „duc în spate țepi şi spini, / dorm prin câlți şi mărăcini“; furnicile seamănă cu nişte călugărițe harnice nevoie mare: „Cară, trag, împing, coboară, / De din zori şi până-n seară, / Coji uscate, miez de pâine, / Hrană dulce pentru mâine“; fluturii o țin numai „într-un chef şi un bairam“; greierii, cum era de aşteptat, ca în nunta gângăniilor din *Călin – file de poveste*, sunt lăutarii „cu frac de catifea“ şi cu viorile subsuoară, duşmanii harnicilor furnici, ca în fabula lui La Fontaine, reinterpretată însă în favoarea artistului:

Uite, harnica furnică
Strânge hrană pentru iarnă!
Tu ce-aştepți? Nu-ți este frică
Fulgii răi că-ncep să cearnă?!

Fără să-ți dau vreo simbrie,
Cânți într-una, nu ți-e greu?
– Nu-i uşor, însă se ştie,
Ăsta este harul meu!

Bucuria şi durerea
Le adun pe-aceeaşi strună,
Le-mpletesc, precum mi-i vrerea,
Ca să fac lumea mai bună.

(Greierele)

Nu numai în Arghezi îşi află modelele noul versificator pentru cei mici dar şi în Eminescu, cum am văzut, uneori în Topârceanu, unde animismul antro-

pomorfic se vede în bucăți ca *Semne de primăvară*, *Izvorul*, *Guguştiucii*, *Parada modei*: „Pe la geam, pe la porți, pe la uşi, – / Numai solzi oțeliți, de zarzăr şi corcoduşi, / Cu gustul crud, cu mirosul amar, / Ca dimineţile lui aprilie, în calendar. // Albinele ni se amestecă-n păr, / Odată cu florile rătăcite, de măr. / Prin iarbă, lăcustele / Îşi scurtează cu foarfeca stelelor – fustele, / (...) / Pentru grauri şi cintezoi – / Pantaloni de *tafta* şi pulovere moi. / Pentru țânțari, – / Blugi de import şi centuri la şalvari. / Pentru turturele – / Rochii de gală, cercei, brățări şi inele / ... / *Corsete* franțuzeşti şi panglici! / (...) / Pentru pupezele moțate – / Coifuri etajate, / *Ul-tra-so-fis-ti-ca-te*“ etc. *(Parada modei).*

Ghelmez scrie pentru copii, şi nu prea, scrie foarte liber, ca şi cum ar scrie pentru sine. Era de ajuns să-l fi văzut conversând cu copiii, pe la multele lui descinderi prin şcoli şi grădinițe, cercetând efectele versurilor lui asupra celor mici. Dar nu fără a trage cu ochiul şi înspre cei mari, până la cei ce ajunseseră la 99 de ani. Ştia, simțea cu toată ființa sa poezia, marea poezie a copilăriei eterne. Ştia, asemeni lui Creangă, ori lui Schiller, că cel mai indicat critic de literatură este copilul nevinovat, naiv şi sincer. N-ar da semne de laudă neîndreptățită, cum fac criticii profesionişti, nici să-l pici cu lumânarea. Aprobarea, bucuria lecturii li se citeşte pe față. *Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi! (Dacă vrei sa mă faci să plâng, trebuie să te doară mai întâi pe tine!* Horațiu, *Arta poetică).* Scrie Ileana Vulpescu în *Petre Ghelmez – aşa cum l-am cunoscut*:

„Petre Ghelmez avea un dar de a se entuziasma în fața unei idei generoase, în fața oricărui proiect menit să-nfrumusețeze viața. Când se izbea de rea voință din partea semenilor ori de opacitate, în ochii lui, atât de grăitori, se citea tristețea, dar niciodată mânia sau disprețul. Preocuparea față de copii şi de literatura pentru ei dovedea o aspirație către candoare, dorința de a nu risipi acel strat de tandrețe şi de naivitate al vârstei fragede pe care, din păcate, viața le anihilează, în cele mai multe suflete, cu fiecare zi hărăzită omului".

Cum spuneam, Ghelmez, scriind pentru copii, versuri sau/şi proză, se exprimă foarte liber, ca şi cum ar scrie şi pentru oamenii maturi (fireşte, o anumită categorie de oameni maturi). Dovadă lipsa oricărei urme de... crispare, când aşterne pe hârtie cuvinte precum *tafta, corsete, ultrasofisticate* etc., subliniate ca atare în text, trimise la un prea necesar, pentru cei mici, glosar pus la finele volumului. Nu subliniază însă pe *blugi* (semn al nostru, şi nu al lui Topârceanu sau Arghezi), cunoscut de toată lumea. Este aici marea grijă a autorului pentru păstrarea purității limbii române, cu tot cu înnoirile care se produc permanent în procesul vieții de toate zilele. Zisul glosar este prevăzut cu o explicație de cel mai bun simț lingvistic, pe care ar trebui să şi-l dorească chiar şi un mare savant în materie:

„Nu este cuvânt care să nu aibă un înțeles!" (Dar, Doamne, câte cuvinte fără nicio noimă întâlnim în poezia română de azi!, n. n.) *„Ba, unele dintre ele au*

chiar mai multe înțelesuri. Sunt mai bogate! Au miezul mai adânc, mai aspru, mai dulce... Unele sunt uşoare ca fulgul. Altele – repezi ca pasărea în zbor. Altele grele ca plumbul, ori strălucitoare ca aurul. Unele sunt iuți ca ardeiul, ori pişcătoare ca urzicile. La fel, – expresiile. Prinse în plasa miraculoasă a limbii vorbite, ori scrise, unele sunt mai vechi. Specialiştii le spun arhaisme! Altele, mai noi. Tot specialiştii, le spun neologisme!...“

Iată o... „artă poetică“, simplă şi clară ca lumina zilei, pe care o descoperim – gest didactic superb, educativ şi patriotic totodată – tocmai într-o carte pentru copii care se numeşte *Livada măgăruşului.*

Măgăruşul însuşi – proprietarul livezii de la Mărțisorul arghezian sau, dacă vrem, pentru că aici ar putea intra şi un dram de... psihanaliză, livada-ogradă a copilăriei poetului de la Gogoşari – este un... filosof, atent la fenomenele din jurul său. Stă şi „se miră / Cum – de patru zile, încoace, / O sămânță îşi desface / Frunzele dintr-o găoace“. Sau: „Filele-s mai multe părți, / Din chiar trupul unei cărți! // Fiecare parte-una, / E la rându-i, ca aluna, / Cea din care, cum să spun, / Încolțind, creşte-un alun, / Căci, din părțile-nchegate, / Naşte iar o unitate!“ *(Măgăruşul filosof).*

Prin comparație cu versurile, excepțional de frumos meşteşugite, din *Livada Măgăruşului*, prozele din *Mânzul de vânt* ne apar încă mai... originale prin implicațiile autobiografice ale textelor. Băiatul, Roiba, Câinele casei, Năsturel, Mama, Tata, voinicii bouleni Albuțu şi Negruțu, culesul pepenilor, ploaia de vară, „glasurile câmpiei“ etc. sunt elemente componente ale *Câmpiei de platină*, opera ghelmeziană cu cele mai au-

tentice, impresionante accente muzicale pe care, în plinul forțelor sale creatoare, poetul nu a avut prilejul (libertatea absolută) de a le exprima decât spre sfârşitul zbuciumatei lui cariere. Sunt, în fond, *Amintirile din copilărie* ale unui mare scriitor.

Mânzul de vânt. Roman pentru copii
Editura Ion Creangă, Bucureşti 1979
Ediția a II-a: Editura Coresi, Bucureşti 2002

Preparativele familiei pentru mersul la culegerea pepenilor, în câmp, la „bostană“, sunt descrise-povestite cu un condei demn chiar de Marin Preda, cel din *Moromeții*, cu care, pe drept cuvânt, Ghelmez are atâtea afinități:

„Mama se grăbi să pună de-ale mâncării în coş, ouă, brânză, pătlăgele roşii, ceapă şi pâine caldă. De câte ori porneau la câmp, Mama se îngrijea să aibă familia de-ale gurii.

– Ulciorul l-ai luat? mai întrebă Tatăl.

– L-am luat. Să nu uităm să-l umplem cu apă, de la fântână...

– Hai, Băiatule, urcă-te repede-n car, că ne apucă prânzul în curte! Femeie, închide porțile şi dă Mânzul după căruță, că nu are cu cine să rămână acasă...

Mama închise porțile şi dădu Mânzul afară. De fiecare dată, ea era ultima care se urca în car. Avea cele mai multe treburi de făcut: să strângă aşternutul

Băiatului, să pregătească merindele, să mute cloştile cu pui la locuri umbrite, să ude florile, să dea grăunțe la păsări... (...)

Când ajunseră în câmp şi zarea se desfăcu în fața lor cât cuprinzi cu ochii, Mânzul începu să zburde de o parte şi de alta a drumului, depărtându-se şi apropiindu-se de căruța trasă agale de Roiba. (...)

E un Mânz cam neastâmpărat – zicea Tatăl. Va trebui să-l legăm bine de car să nu mai strice munca oamenilor...

– Mai lasă-l şi pe el să zburde, acum, cât e mic, că pe urmă, când o să punem hamul pe el, nu i-l mai dă nimeni jos...“

Când mai citim şi rândurile frumoase ale lui Gheorghe Achiței, despre mândrii bouleni ai lui Nea Anghel, de dinainte de blestemata colectivizare a agriculturii, nu putem să nu ne oprim a gândi la marele sculptor Apostu, moldovean de felul său, disident în felul său, care se zice, înainte de a-şi lua lumea în cap, spre Parisul tuturor promisiunilor (care nu s-au ivit aşa cum marele cioplitor în piatră şi în lemn şi le-a dorit), i-ar fi zis lui Ceauşescu: „De ce comunismul ne-a despărțit de animalele noastre domestice, de boi, de cai, de oile noastre?“, ceea ce, evident, l-a lăsat absolut rece pe dictator.

În fond, artistul cuvântului care a fost şi rămâne Petre Ghelmez a rămas contrariat de diferențele dintre chipul de a gândi şi mai ales de a simți al cititorilor lui copii de la oraş şi al celor de la sat. Diferența dintre cele două categorii este frapantă pentru cine cunoaşte bine această spinoasă problemă socială a timpului

nostru. Scriitorul trebuia să facă față. În consecință, iată-l încercând să „actualizeze“ problema, să încerce a o rezolva, într-un fel, fie în capitolul intitulat *Oaspeți de la Bucureşti* (parte componentă a volumului *Mânzul de vânt*) şi, mai ales, în secvența *Guitzone* din volumul *Cerbul cu stea în frunte*. În cea din urmă numită aici, Băiatul primeşte drept cadou de la Pictorul un... computer. Darul îl dezamăgeşte pe copilul care descoperă că această minune a tehnicii moderne este absolut irelevantă pentru el. Pe ecranul computerului nu se află un purceluş adevărat, ci numai unul virtual, electronic, altă „răzbunare“ a spenglerianului întârziat care este în fond scriitorul, autorul *Câmpiei de platină*. Spunem acestea pentru că, între opera cea mare şi gravă a poetului şi cea a prozatorului care scrie şi pentru cei mici, întrevedem o foarte strânsă legătură.

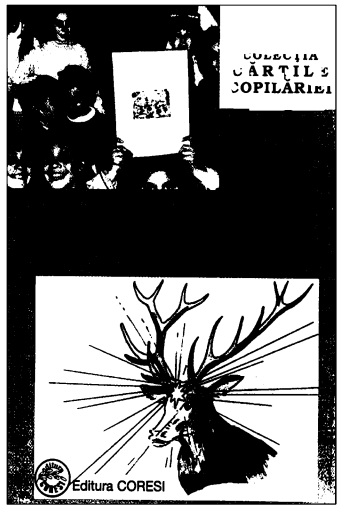

Cerbul cu stea în frunte
Povestiri pentru copii
Editura Coresi, Bucureşti, 2002

O performanță a imaginației şi a inventivității lui Ghelmez în cărțile pentru copiii cei mai mici, de la grădinițe, este crearea unui personaj de neuitat, un iepuraş numit Puf-Pufos, cu toată familia lui, cu Mama-Mamina, Lina-Pufulina, cu tatăl Lean-Pufulean, cu bunicul Loi-Pufuloi, cu sora eroului Ița-Pufița, cu frățiorul cel mai mic Fic-Pufic etc. puşi în diferite situații, în felurite aventuri, la şcoală, la bibliotecă; Puf-Pufos apare jucându-se de-a fotbalistul campion, de-a „lupul de mare“ – marinarul, de-a

„indianul“ precolumbian din filmele „western“, de-a pilotul de rachete extraterestre etc. De cele mai multe ori aceste scrieri au caracter dramatic, destinate a fi jucate de-adevăratelea, pe o mică scenă, la teatrul de păpuşi, eventual servind ca libret pentru desene animate.

Excepționale ne apar, putând fi citite cu mare desfătare şi de oamenii maturi, pe lângă Măgăruşul, Mânzul de Vânt, Năsturel – câinele sau boulenii Albuțu şi Negruțu, ori mama Mânzului, Roiba, şi personajele animale exotice: „domnişoarele Zebre“, Girafele, „reginele savanelor“, gingaşul uriaş care este Elefantul (atât de grijuliu când calcă printre porțelanuri, anume spre a contraria cunoscutul poncif) etc. Aici, Ghelmez este un povestitor perfect, independent chiar şi de marele, uriaşul său maestru, Arghezi. De-ar fi numai disputa, „copilăresc-filologică“ în jurul identificării masculinului de la cuvântul „zebră“, ştiut fiind foarte bine că există, trebuie să existe, şi masculi-zebră, bine marcați vizual: au dungile galbene în loc de albe, care alternează cu dungile negre, trasate parcă de cei mai meşteri graficieni la care am putea apela. Autorul îi cunoaşte bine, măcar pe cei români, la care apelează spre a-şi orna cât mai atrăgător cărțile destinate copiilor şi nu numai pe acelea. La nevoie, el însuşi având talent de desenator, îşi face copertele machetelor de volume, de la autoportre-

Domnişoarele Zebre şi alte povestiri. Povestiri pentru copii Editura Coresi, Bucureşti, 2002

tul în chip de „secerător“, până la sugestia unui posibil mormânt al lui Orfeu.

Iată jocul filologic în jurul cuvântului *zebră*, instructiv în cele din urmă şi totodată umoristic:

„...trăind în locuri îndepărtate de noi – Africa Australă, Africa de Sud – limba noastră n-a găsit o denumire anume pentru domnul... doamnei *Zebră*! Chiar?! Cum să-i zicem? *Zebroi*?! Voi ştiţi, cu toţii, „oi“ este un sufix augmentativ, de mărire, şi deci i-ar fura domnului *Zebră* din eleganţă. *Zebruţ*? Cel mult putem spune aşa pentru puiul de zebră-băiat. Ba, uite că diminutivul s-ar potrivi chiar şi pentru fetiţe: *Zebruţă*. *Zebrel*? Nici aşa. Termenul ar fi prea sentimental şi i-ar scădea din importanţă domnului *Zebră*. Atunci... Zebru... Zebru! Merge? Ba bine că nu! Limba română şi-a mai încercat puterile în această direcţie. Nu-l are ea pe *Zimbru* în fondul de aur al cuvintelor sale vechi? Vedeţi: limba calcă mereu pe unde a mai călcat odată, iar spiritul limbii îndoaie cuvintele mai îndepărtate nouă, după propria sa identitate, le modelează după chipul şi asemănarea sa“.

Tot aşa, instructiv-umoristic, este descrisă trompa elefantului, „cel mai perfecţionat *braţ-robot*, care s-a ivit şi care, poate, se va ivi vreodată“:

„Cu ea, elefantul poate ridica greutăţi zdrobitoare pentru om: poate smulge copaci, iarbă; poate culege flori şi aduna monezile cele mai mărunte; ba chiar poate prinde un obiect ascuţit cât o peniţă, cu care învaţă să tragă linii regulate. (...) Cu trompa îndoită pe spate, elefantul face duş! Şi tot cu ea deschide şi închide uşile, deschide lacătele, răsucindu-le cheile, deznoadă sforile,

suflă nori groşi de nisip ca să alunge insectele, atât de supărătoare chiar şi pentru pielea sa groasă. (...) în pofida greutății sale, e un foarte bun înotător. (...) poate să respire în voie, ținându-şi trompa, *ca pe un periscop, la suprafață.“*

Prin *personificarea* animalelor, Petre Ghelmez foloseşte în povestirile sale din plin dialogul. Aşa în *Melcul cel uituc, călătorind pe butuc, cu casa-n spinare, s-ajungă la mare*, sau *Teama de elefant* etc. din volumul *Balena albastră*, unde găsim şi personificările-descrieri ale celor cinci degete de la mână, fiecare cu rolul său bine definit, *Degetul mare*, *Arătătorul*, *Mijlociul*, *Inelarul* şi *Degetul mic*, fiecare cu... „personalitatea“ lui. De unde şi spusa-proverb a „oamenilor mari“: „Cinci degete la o mână – şi nu seamănă între ele!“

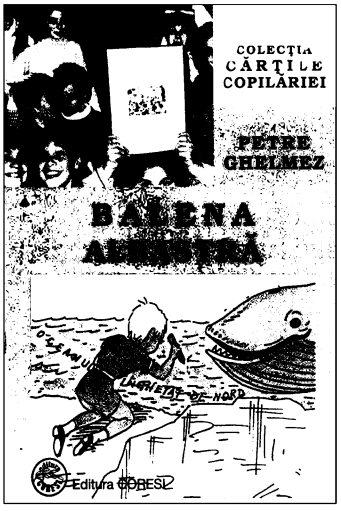

Balena albastră
Povestiri pentru copii
Editura Coresi, Bucureşti, 2002

Problema este reluată în *Roata proverbelor*, în versuri de veche manieră, veşnic nouă, antonpannescă, în bucata intitulată *Cinci degete*, concluzia trasă fiind cea argheziană referitoare la minunea dumnezeească a... „mâinii omului“: „Vrând dreptatea să şi-o-mpartă, / Cinci degete se tot ceartă: / – Eu sunt mic, / Dar sunt voinic! / Zice degetul pitic / – Cam la urmă-s, dar am har! / Răspunde cel inelar. / – Rangul numai eu vi-l țiu, / Că-s degetul mijlociu!

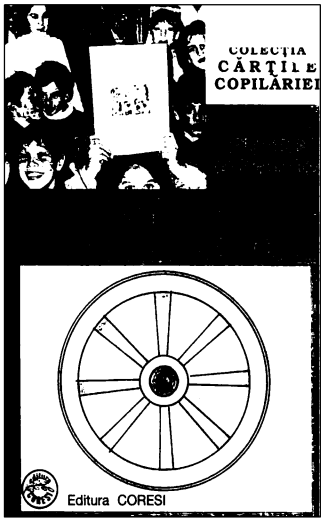

Roata proverbelor
Versuri pentru copii
Editura Coresi, Bucureşti, 2002

/ – Dacă nu v-aş *arăta* / Voi nimic n-aţi mai afla! / – Dintre toate-s cel mai tare, / Mie să-mi daţi ascultare! / Strigă degetul cel mare. / Eu le strâng la piept pe toate: / – Fiecare – aveţi dreptate, / Însă la un loc şi până / Vă numiţi toate – *o mână*! / Floare vieţii şi stăpână." Este o poezie făcută anume spre a fi recitată. Ni-l închipuim pe Petre Ghelmez însuşi recitând-o, cu gesticulaţia lui atât de grăitoare şi intonaţiile vocii deloc mai prejos decât ale unui foarte bun actor. Cu condiţia de a fi avut un public format din copii, cum deseori se întâmpla. Volumul *Roata proverbelor* este unul dintre cele mai eficace instrumente educative şi instructive pentru şcolarii din clasele mici, mult superior oricăror filme de desene animate care cotropesc micile ecrane din casele oamenilor şi copiilor noştri.

În acelaşi scop sunt gândite şi „repovestirile" cu mijloace proprii din volumul *Călătoriile lui Marco Polo*, unde ni se dau toate datele esenţiale despre celebrul veneţian, în mai puţin de 5 pagini limpezi şi deosebit de cursive; în alte trei, intitulate *Aripile lui Icar*, copiii află tot ce merită ţinut minte despre Aurel Vlaicu; în *Şahul – regele jocurilor* se explică cât se poate de precis faimoasa cifră de *18.446.744.073.709.551.615 boabe de grâu*: „Grâul din întreaga Indie nu i-ar fi fost de ajuns pentru a îndeplini dorinţa învăţatului brahman, pentru a produce o asemenea cantitate de grâu,

se pare că, la vremea aceea, ar fi trebuit însămânțate de 76 de ori toate continentele pământului!“ Era, pasămite, răsplata pe care un rege bogat – de ar trebui să ne luăm după o legendă arabă de pe la anul 711 – i-o datora unui mare savant al vremii, care a inventat jocul de şah.

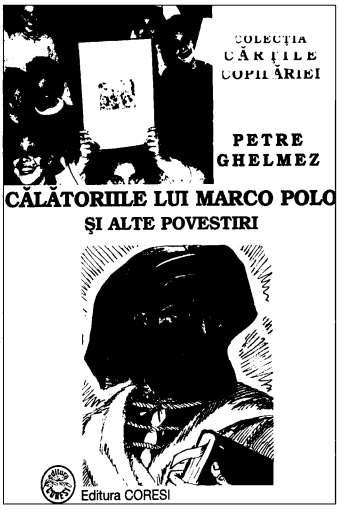

Călătoriile lui Marco Polo şi alte povestiri
Povestiri pentru copii
Editura Coresi, Bucureşti 2002

De aceeaşi natură, enciclopedică, este şi volumul *Enigmele civilizațiilor* (din care Ghelmez ar fi voit să scrie mai multe), o carte la îndemâna oricărui copil, din punctul de vedere al înțelegerii ştiințelor, a artelor şi meseriilor, al derulării aventurilor geografice ş.a.m.d., tot cărți ce ar putea interesa şi pe părinții copiilor dornici să-şi completeze cunoştințele neîndestulătoare primite de la şcolile mai mult sau mai puțin bune pe care le-au urmat.

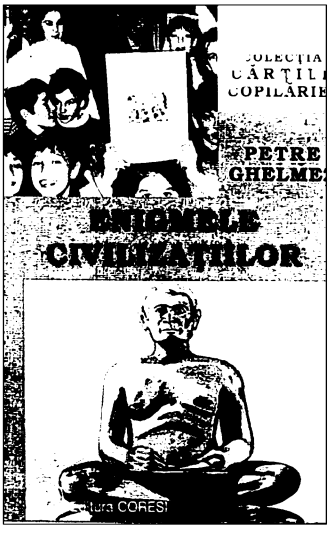

Enigmele civilizaţiilor
Povestiri pentru copii
Editura Coresi, Bucureşti, 2002

Umoristic, instructiv-educativ, arghezian sută la sută, este mai ales *Alfabetul vesel*, cel mai frumos *rezumat ilustrat* pentru o repetiție generală a *Abecedarului*, respectiv a absolvenților semestrului I din clasa I, per-

fect valabil şi pentru ultimii analfabeți absoluți la nu importă ce vârstă. Fiecărei litere, îi este consacrată o mică poezie. De pildă literei *Ț*:

Alfabetul vesel
Versuri pentru copii
Editura Ion Creangă, 1991
Ediția a II-a: Editura Coresi, 2002

Ț – e-un T, care ne-nşeală
Cu-o scânteie de cerneală
Agățată de călcâi...
Ț se-nțeapă cel dintâi!
Printre țurțuri şi țepi mulți,
Urcă Ț, mai mult desculț,
Şi strigă cu glas amar
Că-l ţiupeste *un ţânţar!*

Ț mereu este dator
Spinelui de sub picior!

Cu un cuvânt, poetul Petre Ghelmez este un Creangă-institutorul din zilele noastre.

Desigur ar fi fost necesar deschiderea unui capitol cât de restrâns pe care să-l fi consacrat publicisticii lui Petre Ghelmez, fostul redactor şef al revistei *Tribuna României.* De altminteri, cum am arătat la locul cuvenit, scriitorul şi-a început cariera ca reporter la *Scânteia tineretului,* în 1959, îndată după absolvirea Facultății de filologie a Universității din Bucureşti. Ar fi, evident, cât se poate de interesant să-i urmărim acest sector de activitate, întins pe parcursul a mai

bine de 40 de ani, dacă mai luăm în considerare şi colaborarea lui la Radio România, la începutul anului 1999.

Ne vom mulțumi numai cu câteva observații asupra marelui iubitor al culturii de carte înaltă care a fost acest fiu de țărani din Câmpia Burnasului. Cum am mai spus de atâtea ori, pe urmele unor Nichifor Crainic, Zaharia Stancu sau Marin Preda, şi Ghelmez vine în rândul intelectualilor fruntaşi ai generației sale, cu un umanism al său, specific în împrejurările date, încrezător în efectele benefice ale cărții (nu numaidecât ale cărții de poezie, dar ale cărții în general) asupra însănătoşirii morale (şi... materiale, de ce nu?) a civilizației noastre din momentul de față.

Simptomatică în acest sens ni se pare, ca să luăm doar un singur articol, cel intitulat *Despre cărți*, publicat la rubrica „Ochiul de Lynx" în *Radio România*. Poetul apără amintirea lui Protagoras, căruia i-a fost arsă o carte în piața publică din Atena (sec. al V-lea înainte de Hristos), filosoful raționalist fiind apoi exilat din cetate, denunțat de... Caliban, cel mai urât, mai fioros personaj al lui Shakespeare care, în *Furtuna,* punea la cale uciderea lui Prospero, nu altfel decât distrugându-i cărțile, „hârțoagele" atât de rău văzute de toți proştii şi analfabeții, corupții lacomi de averi fabuloase, de bani şi funcții mari în ierarhia administrativă şi politică a lumii acesteia, de care niciodată n-am dus lipsă, cu deosebire noi, românii:

Poți creierul cu parul să-i faci zob,
C-o țeapă mațele-i să-scoți...
Dar mai întâi să-i furi hârțoagele

Fără ele e prost ca mine...
Vezi, dar de-i arde cărțile.

– clamează personajul shakespearian, cel urât la culme şi analfabet la culme. Dimpotrivă, la celălalt pol al unei astfel de atitudini, de ură împotriva disprețuitorilor culturii (şi cu o ură, încă mai înverşunată față de... simulatorii, demagogii, leprele societății care se dau mari sprijinitori ai culturii), Ghelmez era un iubitor al marilor cărți, pe care le avea, în bună parte, în bogata lui bibliotecă şi le citea în orele lui cele mai plăcute. Cu toată sărăcia în care ne zbatem, poetului nu i se păreau (cum multora dintre noi ne par) prea scumpe cărțile. În 1655, ne spune el (în micul eseu amintit mai sus), la Suceava, de exemplu, un exemplar din *Cazania* lui Varlaam s-a vândut, arată documentele de epocă, în schimbul unui... cal înşeuat care costa 25 de florini, iar la Bistrița, de cealaltă parte a muntelui, în Transilvania, aceeaşi carte, în 1687, s-a negociat contra a 34 de mierțe (banițe) de grâu, şi tot acolo, *Biblia de la Bucureşti*, prin 1720, s-a vândut pe 24 de oi cu mieii lor, „total 48 de capete." În timp ce, în Bărăgan, în această iarnă, o oaie cu mielul în burtă ajunge la 1-1,2 milioane de lei, calculează gospodăreşte jurnalistul. Din parte-ne, am putea adăuga că pe la finele secolului al XVI-lea, bogatul „baron" al Braşovului de pe atunci, Lukacs Hirscher, „Jupânul Hârjiliu", cum îl numea diaconul Coresi pe... sponsorul său, lăsa ca... zestre fiicei sale 16 cărți româneşti de cult tipărite de protejatul său adus de la Târgovişte să-şi exercite meşteşugul la biserica din Şchei. Era o mare avere! Pentru că *Tetravanghelul* tipărit acolo în

1560-1561, odată cu *Cazania a-II-a*, din acelaşi an, se vânduseră, respectiv „cu un munte“ (o moşie din jurul unui munte, înțelegem) şi o... „herghelie“ (cu câteva zeci de cai buni), ne închipuim.

Mai important însă este să subliniem încă o dată că poetul şi editorul punea un preț mare pe educația morală şi patriotică ce trebuia să fie cea dintâi preocupare a scriitorului artist şi cetățean, totodată, slujind Frumosul, Binele şi Adevărul.

SURSELE REPERELOR BIOGRAFICE

1. *Petre Ghelmez – aşa cum l-am cunoscut,* Editura Coresi, Bucureşti, 2003, 448 pag.; îngrijitor de ediție: Elena Ghelmez.

Lucrarea se poate accesa pe Internet la adresa **http://www.coresi.net/ghelmez/**.

Cartea cuprinde un număr considerabil de texte cu caracter memorialistic semnate de prieteni şi confrați care l-au cunoscut îndeaproape pe poet:

Despre Petre Ghelmez. De vorbă cu Elena Ghelmez (consemnează Michiela Poenaru)
Gheorghe Achiței, Drumuri la Gogoşari
Ion Acsan, Petre Ghelmez – Editorul
Felicia Antip, Un om frumos
Horia Aramă, Clopotul îngropat
Baruțu T. Arghezi, A căzut o stea din cerul românesc
Mitzura Arghezi, Prieteni ai Mărțişorului
Constantin Baciu, DOMPETRE. Fotografii şi desene
Lazăr Băciucu, „Grâul capătă suflet de om...“
Ethel Lukáts şi *Silviu Băiaş,* Şi eu sunt un Ariel
Ion Dodu Bălan, Despre un poet talentat şi om de omenie
Constanța Bărboi, Dragă Petrică
Ion Brad, La o cafenea literară
Teodor Bratu, „Titi“
Răzvan Bucuroiu, Persoană prezentă, dreaptă
Constantin Carbarău, Arborele de sunet
Virgil Cândea, Când ne amintim de Petre Ghelmez?...
Radu Cârneci, În altă viață
Alexandru Chira, Ritualul unei prietenii, ca proiect continuu
Bucur Chiriac, Un prinț al Câmpiei de platină

Aurel Ciulei, „Ucenic în meseria scrisului“
Cornelia Comănici, Propunere...
Grigore Constantinescu, Reîntâlniri în memorie
Aurelia Cosma, Se poartă tăcerea...
Octavian Lazăr Cosma, Poezie şi muzică
Viorel Cosma, Chipul de neuitat al unui om adevărat: Petre Ghelmez
Felicia Crişan-Marinca, Poetul editor
Bilcea Daia, Vorba şi fapta
Nicolae Dragoş, Drumul izbânditor
Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Pentru Petre Ghelmez
Domnica Ana Filimon-Stoicescu, Vecernii nevskiene
Liliana Filoreanu, Domnul de alături
Ion Gaghii, Petre Ghelmez – un munte de generozitate!
Viorica Ghiță Teodorescu, Răgazul de a visa
Aureliu Goci, Domnul Ghelmez
Nestor Ignat, Petre Ghelmez, aşa cum l-am cunoscut
Gheorghe Istrate, Un om de catifea
Corneliu Lupeş, Nu l-am cunoscut pe omul şi scriitorul Petre Ghelmez
Gabriela şi Aurel Mantu, În slujba Marii Împărătese – Limba Română
Ion Mariş, Petrică, poetul din Bucureşti
Ion Mihai, Poetul bobului de grâu
Petre Mimiş, Umbră sfântă
Elena Mireanu, De ce?
Ático Vilas-Boas da Mota, O mărturie de iubire către românitate
Lucia Mureşan, Petre Ghelmez
Ion Murgeanu, Domnul Ghelmez
Fănuş Neagu, Călătorul spre miazănoapte
Dragoş Negulescu, „Hai să ascultăm câmpul“
Mihai Negulescu, Bună dimineața, Petre. Bună seara a-ți spune, nu cutez
Costion Nicolescu, Când poetul ți-e prieten... Când prietenul ți-e poet...
Petre Nicolescu, Din adâncuri spre... nemurire
Nina Notheaux, Cea mai interesantă întâlnire din viața mea
Lucia Olteanu, Pe unde treci, seamănă un fir de iarbă

Tudor Opriş, Petre Ghelmez, un mare scriitor şi animator
Mitică Panaitescu, Cu Petre Ghelmez, prin oraşul copilăriei sale
Liviu Papadima, Încrederea în oameni
Horea Paştina, Cireş în floare
Dunia Pălăngeanu, În țara bobului de grâu
Marieta Pietroşeneanu, Nenea Titi
Vasile Poenaru, Petre şi Ileana: părinții mei spirituali
Dumitru Radu Popa, „În veacul de uraniu suntem sentimentali...“
Florentin Popescu, Câteva amintiri...
Doru Popovici, Omagiu unui scump prieten, care m-a ajutat mult în carieră
Virgiliu Radulian, Petre Ghelmez
Marin Rădan, „Când un prieten lipseşte“
Ion Rotaru, Amintirea lui Petre Ghelmez
Dinu Săraru, M-a cucerit...
Herta Spuhn, „Ultimul cavaler al firului de iarbă“
Sarra Stark, „Pentru ca o țară să aibă speranță, trebuie ca fiecare om să spere“
Nina Stănculescu, În amintirea poetului Petre Ghelmez
Dan Radu Stănescu, Fă-te, suflete, copil
Corneliu Şerban, Rânduri despre un prieten
Romanița Ştențel, Încercare de poem cu Petre Ghelmez
Alexandru Tomescu, Gânduri despre Petre Ghelmez
Ileana Vulpescu, Petre Ghelmez
Romulus Vulpescu, Poet şi prieten
Lucian Pricop, Biobibliografie
Lucian Pricop, Biobibliographie

N. B. Volumul este ilustrat cu un bogat sortiment de fotografii, atât în afara, cât şi în interiorul textului propriu zis, alb-negru dar şi color, unele lucrate de binecunoscutul fotograf al Uniunii Scriitorilor, Vasile Blendea. Conține de asemeni fotografii edificatoare ale unui mare număr de coperți ale cărților şi revistelor poetului Petre Ghelmez, făcute de Editura Coresi, desenate-lucrate de graficieni precum Constantin Baciu, Ethel Lukacs, Silviu Băiaş, Jean Udrescu.

2. Dactilograma intitulată *Profil Petre Ghelmez*, un text scris de poet la solicitarea Academiei Române, nedatat.

Este un document important, îndeajuns de „strâns" autobiografic, un „Curriculum vitae" succint, până prin anul 1970.

3. Copii xeroxate de pe diferite certificate (de naştere, de deces, de căsătorie etc. ale familiei Ghelmez, ale tatălui, ale mamei şi cam atât).

4. Scrisori ale poetului către părinții săi, de asemeni copii xeroxate.

5. Scrisori primite de Petre Ghelmez de la diferite personalități: prof. acad. C. C. Giurescu, Nichifor Crainic, A. E. Baconsky, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Cella Delavrancea ş. a.

6. Scrisori ale lui Petre Ghelmez către Ileana Ghelmez de dinainte de căsătorie.

7. Xeroxuri după scrisorile Elenei Ghelmez către prietena sa Iolanda, aflată în Suedia, la Malmø, „dactilo", trei la număr, din anii 1994-1996.

8. Câteva pagini „dactilo" xeroxate, conținând diverse însemnări jurnaliere ale Ilenei Ghelmez din perioada agravării bolii soțului ei.

CĂRȚILE LUI PETRE GHELMEZ

(Multe dintre cărțile lui Petre Ghelmez
pot fi consultate pe Internet, la adresa
http://www.coresi.net/ghelmez/)

1. *Germinații.* Versuri. Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967.

2. *Joacă-te gândule.* Versuri pentru copii. Editura Tineretului, Bucureşti, 1968.

3. *Altare de iarbă.* Versuri. Editura pentru Literatură, Bucureşti,1969.

4. *Puf-Pufos, aventurile unui iepuraş curajos.* Proză ritmată. Editura Ceres, Bucureşti, 1971 şi Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

5. *Lynxul.* Versuri. Editura Eminescu, Bucureşti, 1972.

6. *Cine eşti, pasăre?*. Versuri pentru copii. Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1974.

7. *Sonetele.* Versuri. Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1974.

8. *Evenimente.* Versuri. Editura Eminescu, Bucureşti, 1976.

9. *Mânzul de Vânt.* Povestiri. Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1979; Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

10. *Conversația.* Versuri. Editura Eminescu, Bucureşti, 1981.

11. *Măgăruşul.* Povestiri şi versuri (pentru copii). Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1984.

12. *Băiatul şi Pădurea.* Povestiri (pentru copii). Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1986.

13. *Coborârea în cuvânt.* Versuri. Colecția „Cele mai frumoase poezii", Editura Albatros, Bucureşti, 1987.

14. *Paradisul atomic.* Versuri. Editura Albatros, Bucureşti, 1989.

15. *Alfabetul vesel.* Versuri pentru copii. Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1991; Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

16. *Cvartet. Patru anotimpuri argheziene.* Versuri. Editura Vinea, Bucureşti, 1997.

17. *Gloria Lynxului.* Versuri. Editura Crater, Bucureşti, 2001.

18. *Câmpia de platină.* Versuri. Editura Crater, Bucureşti, 2001.

19. *Biblii şi oameni de plastic.* Versuri. Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

20. *Livada Măgăruşului.* Versuri pentru copii. Editura Vinea, Bucureşti, 2002.

21. *Marele Calendar.* Versuri. Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

22. *Călătoria lui Marco Polo şi alte povestiri.* Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

23. *Puf-Pufos la bibliotecă.* Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

24. *Puf-Pufos şi vestitorii primăverii.* Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

25. *Domnişoarele Zebre şi alte povestiri.* Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

26. *Nemaipomenita poveste a Omului de piatră care a inventat Alfabetul de piatră.* Proze ritmate. Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

27. *Mogâldarii. Poem eroicomic pentru toți copiii de la 9 la 99 de ani.* Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

28. *Balena albastră.* Povestiri (pentru copii şi tineret). Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

29. *Puf-Pufos la şcoală.* Scenetă. Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

30. *Cerbul cu stea în frunte.* Povestiri (pentru copii şi tineret). Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

31. *Roata proverbelor.* Versuri pentru copii. Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

32. *Enigmele civilizaţiilor.* Povestiri (pentru copii şi tineret). Editura Coresi, Bucureşti, 2002.

33. *Umbra Cocorului. 50+70+50 poeme în marele stil haiku 5+7+5.* Editura Coresi, Bucureşti, 2003.

34. *Lebăda albă.* Versuri. Editura Coresi, Bucureşti, 2003.

35. *Inedite.* Versuri. Editura Coresi, Bucureşti, 2003.

REFERINȚE CRITICE

1. Nicolae Manolescu, „Petre Ghelmez, *Germinații*"(*Contemporanul*, 21 aprilie 1967).

2. Florența Albu, „Petre Ghelmez, *Germinații*" (*Viața Românească*, 8 august 1967).

3. Emil Manu, „Petre Ghelmez: *Sonetele*" (*Săptămâna*, 26 iulie 1974).

4. Lucian Raicu, „Lirismul stenic" (*România literară*, 8 august 1974).

5. Dumitru Radu Popa, „Petre Ghelmez, *Evenimente*" (*Tribuna României*, anul VI, nr. 104, 1 martie 1977).

6. Dumitru Radu Popa, „*Petre Ghelmez* (*Tribuna României*, 1977, anul X, nr. 203, 15 aprilie 1981).

7. Liviu Papadima, *Înțelesuri din cărțile copilăriei* (*Tribuna României*, anul XVI, nr. 341, 1 iunie 1987).

8. Liviu Papadima, *O călătorie pe râu* (Prefață la volumul de versuri *Coborârea în cuvânt*. Editura Albatros, Bucureşti, 1987).

9. Gabriel Rusu, „Petre Ghelmez, *Coborârea în cuvânt*" (*Tribuna României*, anul XVII, nr. 362, 15 aprilie 1988).

10. Ion Rotaru, *Lecția lui Arghezi* (Prefață la volumul *Cvartet*. Editura Vinea, Bucureşti, 1997).

11. Aurelian Titu Dumitrescu, „*Către un spirit oracular. Scrisoare deschisă către Doamna Cornelia Caragea*" (*Viața Românească*, nr. 4-5, martie 1998).

12. Aureliu Gogi, „Petre Ghelmez, *Cvartet. Patru anotimpuri argheziene*“ (*Dimineața,* 15 aprilie 1998).

13. În istorii literare:

– Dumitru Micu, *Istoria literaturii române*. Editura Fundația Culturală Română, Bucureşti, 1999.

– Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. V. Editura Niculescu, Bucureşti, 2000.

– Marian Popa, *Literatura română de azi şi de mâine*. Fundația „Luceafărul“, Bucureşti, 2001.

POSTFAŢĂ

M-am grăbit să scriu această monografie, *Petre Ghelmez: viața şi opera,* ca un modest omagiu adus poetului *Germinațiilor*, al *Câmpiei de platină* şi al *Gloriei Lynxului*, trecut în lumea umbrelor acum trei ani, într-un chip prea dramatic şi neaşteptat, atins de o boală care nu iartă. M-am grăbit şi din alte pricini. Cititorii de poezie adevărată, ca şi, mai în general, de literatură bună, se răresc pe zi ce trece, printre noi, printre cei mai tineri dintre noi. La drept vorbind, cu riscul de a fi acuzat de... conservatorism, sunt de părere că poezia şi proza românească actuală ar trebui să se reorienteze spre un prea necesar neoclasicism şi, de ce nu?, spre un neotradiționalism, prezent cât se poate de clar în creația lui Petre Ghelmez, mai ales în ultimele sale volume, începând cu *Paradisul atomic*, apărut în chiar anul „revoluției" din decembrie 1989, mai ales cu *Gloria Lynxului* (2001), *Cvartet. Patru anotimpuri argheziene* (1997) şi, cu deosebire în, *Câmpia de platină* (2002) şi *Lebăda albă* (2003). Poetul se dovedeşte a fi fost unul de prim rang printre şaptezeciști, alături de Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru şi Adrian Păunescu, în ceea ce a produs mai valoros acesta din urmă.

M-am grăbit, zic, pentru că, apropiindu-mă, cu prilejul rescrierii *Istoriei literaturii* într-o ediție a doua, îndeajuns de revizuită şi adăugită, elaborată în toată

„Poezia“ deschide volumul *Conversația* (1981).
Aici reproducem poemul în grafia autorului.

Poezia

Cine mai are nevoie de tine, Poezie?
Veacul e atomic, grăbit și nervos.
Astronave de foc – pielea magnetică
A cerului, când o străfie, tu le apari
Tuturor – ca un om care merge pe jos.

Toate s-au modificat, s-au perfecționat
Așa, dintr-o dată... Roțile, porțile
Morților nu-și mai păstrează firea naivă
Dintru-nceput. Doar inima mea, când e
Sănătoasă, se-ncăpățînează să bată
Tot de șaptezeci și două de ori pe minut.

Cam demodată – inima, n-ai ce să-i faci,
Respinge transplanturile, materialul
Plastic, fără rezerve. Din neamul acesta,
Al inimii, tu, regină a lumii, ființa
Nelinștită ți-o tragi. Muncitor de elită,
O viață întreagă, cu un singur salar,
Și-acela de sînge! Fără week-end
Prelungit, fără vacanțe de sărbători, fără grave.

Când totul se schimbă în jur, negreșit, cinevra
Trebuie să rămînă statornic. Soare jertfit
Lumii fragile – măsură de aur și ornic.

Nu te mîhni că oamenii și veacul lor
Te-au părăsit, te-au uitat. Multe
Griji au pe cap oamenii acestia Poezie.
Echilibrul planetei, rezervele de uraniu,
Starea oceanelor, vesela uneori, alteori
Tristă. Și-apoi, în lupta năprasnică
Nu e nevoie să ne simțim bătăile
Inimii, neapărat. Nici respirațiile
Nu ni le putem număra. Dar,
Sprijinită de bătăile inimii, și de
Munca plămînilor – viața există-registă.

libertatea, „problema Ghelmez“ m-a preocupat îndeaproape. Cu atât mai mult cu cât l-am cunoscut bine de tot pe Petre Ghelmez—Omul. Era, a fost, un fiu de țărani din Câmpia dunăreană şi... română până în adâncul istoriei, care a accedat spectaculos în cultura înaltă, de carte, pe urmele unor Nichifor Crainic, Zaharia Stancu-poetul şi Marin Preda, extraordinarul autor al *Moromeților*, primul scriitor român care ne-a descoperit „poezia câmpiei“, cu toate că este vorba de un... prozator.

M-am grăbit, deci, şi pentru a încerca să nu las vălul uitării să se aştearnă peste realizările cu totul deosebite ale lui Petre Ghelmez – unul dintre cei mai destoinici editori de cărți bune, unul dintre cei mai talentați scriitori, în versuri şi în proză, pentru copii, creatorul unei opere admirabile în toate privințele. Vreau deci să-i ajut pe cititori să nu se lase sufocați sub noianul de tipărituri care ne-au potopit cu totul acum, ci să deschidă cărțile marelui autor Petre Ghelmez.

Nu am stat, în graba mea, să „scurm“ prin arhive, mai mult sau mai puțin inaccesibile, făcute să fie mai mult sau mai puțin suspecte, care sunt cauzele care au acționat asupra spiritului lui Petre Ghelmez care, în ultimii ani de viață s-a simțit oarecum „marginalizat“ de proştii şi... snobii care zic că literatura nu are a face cu politica, dar ei, în tot ce întreprind sub ocrotitoarea libertate absolută a cuvântului, fac politică la toartă. N-am căutat să iscodesc, să „scurm“ după cine ştie ce dosare ale securității, ținute secrete, multe „falsificate“, bănuiesc, spre a afla câte ceva neştiut de mine în legătură cu fostul director de edituri şi reviste. Am ținut să mă aflu mereu în față cu omul şi

opera sa. Restul nu mă interesa şi nu mă interesează câtuşi de puţin. Ar fi să cad într-un fel de istoric literar care face „poliţie“. Întotdeauna m-am ţinut pe poziţia maioresciană cum că literatura nu trebuie să aibă de-a face cu politica, deşi însuşi pontiful Junimii a făcut cu străşnicie politică, ştim bine. Iau într-adevăr în seamă spusa lui Octavian Goga, că până şi plantarea unei flori într-un ghiveci este un fel de... gest politic. Este o afirmaţie plină de tâlc... Mulţi scriitori români au dosare la securitate, în consecinţă. Dar, ca istorici literari, nu suntem cu necesitate obligaţi a păşi pe acest tărâm mai curând imund, fără o legătură directă cu ce avem noi de făcut.

Mi-a fost de ajuns să-mi dau seama ce s-a întâmplat în sufletul şi inima lui Petre Ghelmez, cercetându-i poeziile publicate în comunism, deloc oportunist-proletcultiste, cu cele scrise după eliberarea artei din cătuşele „comenzii sociale“. Ca şi mine, ca mulţi alţii, s-a bucurat şi el de libertatea totală a cuvântului vorbit şi scris. Cărţile lui, şi cele adresate oamenilor maturi, şi cele adresate copiilor – pe care mi s-a părut că le pândeşte, măcar un pic, şi absolut pe nedrept, uitarea – sunt o zestre cultural-artistică şi instructiv-educativă deosebit de preţioasă, trainică.

Ion Rotaru
29 ianuarie 2004

ADDENDA

(Reproducem două texte preluate din volumul
Petre Ghelmez – aşa cum l-am cunoscut,
la care se fac numeroase trimiteri
în cadrul cărții de față.
Prezenta versiune a eseului lui Gheorghe Achiței
este revizuită şi îmbogățită.)

Despre Petre Ghelmez:
De vorbă cu Elena Ghelmez

Am realizat prezentul interviu cu Elena Ghelmez (Ileana) în perioada noiembrie 2002 – aprilie 2003, pe parcursul mai multor întâlniri. Din păcate, au rămas câteva întrebări la care Ileana nu a mai apucat să răspundă.

Stabiliserăm de comun acord să amplasăm aceste pagini undeva pe la mijlocul cărții (...). În urmă cu trei luni, Ileana a plecat de lângă noi. Sper că nu se supără pe mine că am hotărât să aşez interviul în deschiderea cărții, ca o prefață; cine, oare, altcineva ar putea vorbi mai bine despre Petre Ghelmez, dacă nu soția sa? Şi mai sper că nu va considera că „transformarea" interviului în prefață încalcă regula noastră numărul unu – moştenire de la Petre: „Să fie totul cu măsură".

Din martie 2002 până la 20 august 2003 am petrecut aproape zilnic mai multe ore cu Ileana, fie la editură, fie la *ei* acasă (Ileana spunea întotdeauna „la noi" – adică la ea şi la Petre). Ne-am apropiat sufleteşte pe cât de lin şi de firesc, pe atât de profund, deşi diferența de vârstă era de peste 30 de ani. Acum, când citesc *Însemnările* ei, mă bucur să aflu că prietenia noastră a fost şi pentru Ileana ceea ce a fost şi rămâne şi pentru mine – un mare dar al sorții:

„Vineri, 11 apr. 2003

[...] Am rugat pe Michiela să vină la masă. Am stat apoi împreună vorbind una, alta şi, bineînțeles, de Petre!... Cred că ne ştim din altă viață... noi două, altfel cum se explică o prietenie atât de rapidă şi atât de adâncă, frumoasă şi sinceră?

Pe de o parte am fost pedepsită prin despărțirea de Petre, şi pe alta am fost dăruită cu această mare prietenie.

Nu s-ar fi putut amândouă?!...“

Ileana mi-a vorbit mult despre Petre, despre ei, despre viața lor... Concluzia, de fiecare dată, era aceeaşi:

„Am fost nişte oameni fericiţi!“

– *Ileana, cum privea Petre viața?*

– Viața o privea *Cu ochii larg deschişi* – titlu pe care l-a dorit unui volum de versuri pentru copii, nu ştiu de ce abandonat pentru *Joacă-te, gândule* (1969) şi *Cine eşti, pasăre?* (1974).

– *Ți-a povestit multe despre propria-i copilărie?*

– Nu avea întâmplări multe şi variate din copilărie despre care să vorbească şi nici nu-i plăcea să povestească despre acea vârstă, pentru că, de adevărat, trăia mereu într-o copilărie şi adolescență, ca stare de spirit.

Despre cum a scris prima poezie, în clasele primare, a spus într-un interviu prin anii ’90, dar nu făcea caz de amintiri.

Îi plăcea să se joace, când era mic (şi nu numai atunci! considera jocul cea mai serioasă muncă), dar nu „oricum“, ci inventând, găsind soluții „tehnice“ pentru a realiza fie o praştie, fie curse de prins păsări, ori o trotinetă şi, mai târziu, un radio cu galenă, care chiar funcționa!

Materiale în plus nu existau, într-o gospodărie țărănească de tip ancestral, şi atunci era nevoit să apeleze la cele folosite deja.

– *Cum adică?*

– Uite cum: pentru scânduri şi cuie, desfăcea mai multe bucăți din gard, oprea una, cuiele la fel, iar pe celelalte le aşeza mai rar, şi apoi îşi rezolva „invenția“ pentru care recursese la acest act necinstit. Pentru ață bună, puternică, elastică, se urca în pod, vara şi scotocea în ițele mamei pentru războiul de țesut, se aproviziona din belşug cu bumbac pescăresc, aşa se numea, îl întrebuința unde avea nevoie, în linişte, deoarece lipsa era observată abia iarna, când „se punea“ războiul, pentru că atunci încetau muncile la câmp.

– *Cine îi erau tovarăşii de joacă?*

– Colegii de joacă cei mai apropiați, în anii copilăriei, au fost cei doi frați Amuza, Anghel şi Ionel, din familie, care, după tradiție erau finii, şi care i-au spus întotdeauna *naş' Petrică.*

Iarna, joaca preferată era, până la uitare de sine, – spre disperarea celor două părți de părinți, – datul pe gheață, cu deosebire pe *gârla ca şopârla* înghețată bocnă, şi numai bună de susținut opincile lor lucrate din cea mai bună piele de porc... Şoriciul nu se mânca, în calitatea sa de materie *super-class,* pentru tradiționalele încălțări!

Primăvara şi toamna, desigur, că se umezeau ciorapii groşi de lână, dar ce conta! Finii erau mai mari cu un an sau doi, şi-l ocroteau pe *naş' Petrică:* ştiau şi de la părinți că naşul trebuie tratat cu tot respectul. Cred că o fac şi acum, ei fiind de mai mult timp în Câmpiile Elizee... Soțiile lor au fost, după obiceiul nescris, cu lumânări aprise, în fața cortegiului mortuar al lui Anghel şi al Paraschivei Ghelmez şi al lui *naş' Petrică!*

Naşul familiei Ghelmez a fost un Petre, de unde, automat, numele progeniturii, după îndătinatul obicei. El este eroul poemului-baladă *Bătrânul* din volumul *Evenimente,* după cum cel din *O moarte,* din acelaşi volum, este unchiul Mihalache, fratele tatălui, deşi Petre mai mult a ținut la *nea Marin,* mai pişicher, mai apropiat, mai dispus către glumă şi pocinog.

Un moment de pe la cinci ani îl rememora Petre împreună cu mama lui, amuzându-se cu mândrie, mai ales mama, moment legat de obiceiul de a merge copiii la sărbătorile Crăciunului, cu sorcova. Auzea pe băieții mai mari cerând gazdei primirea prin cuvintele: *Vă sorcovăim!*, şi făcea şi el acelaşi lucru strigând din răspunteri: *Văiiim! Văiiim!*

– *Cum au fost anii de liceu?*

– Elev al Liceului Ion Maiorescu din Giurgiu, în primii ani după război, pe foamete şi neajunsuri, îmbrăcat, în primele clase, în haine țesute în casă, a avut ocazia să se deprindă cu afişarea, de timpuriu, a unei boeme, purtată multă vreme după aceea, care îi dădea o linişte: citise că este apanajul poeților...

La diferitele gazde, pe atunci (Petre a stat la rude ale familiei), viața nu era simplă şi nici uşoară: părinții aduceau lunar, venind 22 de kilometri cu carul cu boi, mălai, făină, fasole, cartofi, ceapă, carne etc, atât şi atât, cum era „negocierea", ca

în vremea lui Creangă, cu 100 de ani în urmă. Doar *fata popii* nu exista... Sau mai ştii?...

– *Dar cum au acceptat părinţii să-l lase să plece de acasă pentru a urma o şcoală, Petre fiind unicul băiat?*

– Au înţeles că băiatul poate să plece şi fără voia lor!

Extrem de curios din fire, tot atât de modest, blând, voia să ştie, să afle, şi i se părea că numai cărţile îl pot ajuta în acest sens iar cărţile se găseau mai ales la şcoală. Nu era altă soluţie.

Notele mari nu se „dădeau". Notele 9 şi 10 erau ale profesorului, se spunea, şi spusa era pusă în practică. Lua elevul premiul I cu media 8 şi ceva. Când s-a făcut reforma învăţământului în 1948, a fost în clasa a VIII-a cu mulţi copii care repetau această clasă conform schimbărilor, şi a luat premiul al II-lea. Mama a venit cu carul cu boi, l-a luat de la şcoală cu diploma în mână, şi după câteva ore de mers au ajuns la locul din câmp, departe de sat, unde tatăl era la muncă şi îi aştepta. S-a uitat pe diplomă şi a zis: „Mda, acum premiul II, la anul premiul III..."

Biblioteca liceului era bine înzestrată, dar cărţile „vorbeau" singure în dulapuri ori în rafturi, erau lăsate în părăsire şi uitare... Când profesorul de română a rugat pe doi elevi, Petre A. Ghelmez şi pe încă unul, mai „cuminţi" să-l ajute la epurarea bibliotecii, după cum se primise ordin, cei doi au rămas fascinaţi de mulţimea, mărimea şi... frumuseţea tomurilor! Lăsaţi pe încredere, citeau nume, citeau titluri, răsfoiau, mai descifrau un vers, un paragraf, erau atraşi, captivaţi, şi atunci au început să pună deoparte, într-un sac, pe unele, pentru o citire mai pe îndelete, printre care un cărţoi nemaivăzut, miraculos, cu mulţi scriitori în fotografii, o biblie mai mare decât a bisericii din sat: *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de George Călinescu! „Bietul profesor, zicea Petre mai târziu, putea s-o păţească rău de tot!"

– *Cum a fost studenţia?*

– În studenţie a făcut foamea o bună bucată de vreme ca să cumpere de la anticarul Sterescu prima ediţie a *Istoriei literaturii române* de George Călinescu. N-a fost singura perioadă de regim alimentar în cei 7 ani de peregrinări studenţeşti: un an la medicina veterinară, apoi la Institutul pedagogic de 2 ani – istorie-română – şi 4 ani la Universitatea din Bucureşti. După

3 luni de veterinară şi-a dat seama că nu poate să... taie un animal! fapt pe care i l-a spus tatăl lui încă de la început.

După prima sesiune, luată integral, din ambiție! s-a retras şi voia să meargă pe un şantier, la lucru, să nu dea ochii cu lumea din sat... Se punea însă problema armatei. Ofițerul care răspundea de aceasta l-a ascultat, l-a ascultat şi i-a zis: „Ştii ce e, te înțeleg foarte bine, pentru că nici mie nu mi-a plăcut armata şi n-am părăsit-o la timp. Te voi ajuta să nu fii luat la vară... ca să dai examen unde vrei tu." Şi aşa a fost. Dar nu se mai sfârşea. La Institutul de doi ani s-a dus tocmai pentru că era de doi ani, şi rezista mai uşor, material. Nu se mai punea problema de ceva ajutoare de acasă „stil Creangă!" „Nu mai termină, Anghele, fiu-tău? *Ne doare* umerii de când îl ținem în spate", ziceau unii, neştiind că fiul n-avea bursă, deoarece depăşea plafonul cu 20 de lei!

– Poate ne spui ceva despre perioada de început a activității de ziarist a lui Petre Ghelmez, la Scânteia tineretului? Cum era munca de ziarist prin anii '60?

– Grea. Şi nici acum, bănuiesc, nu e uşoară... Erau puțini la secția agrară şi „problemele" colectivizării erau multe... Iată câteva rânduri din însemnările zilnice ale lui Petre de atunci:

3 octombrie 1961 – „Încet, încet simt că-ncepe să-mi placă gazetăria! Spun asta după doi ani de meserie. Poate tocmai când ar trebui să mă las de ea. Oricum, oamenii, locurile, mă pasionează. Încep să lucrez nu numai pentru că mi se cere „la plan", ci pentru că simt că trebuie să fac aşa. Trebuie să fac pe dracul în patru şi să scriu poezie, chiar în condițiile astea foarte grele, de teren. Hemingway a scris „Coloana a V-a" într-un hotel supus artileriei naziste! Nu-i un exemplu de uitat prea repede!"

18 noiembrie 1961. Constanța. „De noapte, pe ceață, am făcut cei 80 de km drum înapoi (de la Negureni) spre Constanța. Am căutat să-mi recuperez somnul pierdut, în maşină. Peste două ore voi pleca spre Tulcea. Din nou drum, deci. Când să mai citesc ceva? Când să mai scriu? De-abia am timp să fac în goană aceste însemnări superficiale. Încep să mă conving din ce în ce mai mult că gazetăria (cel puțin în condițiile acestea în care o fac eu) mă va ucide ca poet. Ce-i de făcut totuşi?"

31 martie 1962. „După aproape două luni revin la caietul meu. Între timp, pe 2 martie, am împlinit 30 de ani. A fost o dată mai mult dramatică, să zic aşa. Am făcut un scurt bilanţ al activităţii de până acum şi mi-am dat seama că prea puţine am făcut. Da, prea puţine."

2 martie 1963. „Am împlinit 31 de ani. Nici nu-mi vine să cred. Mai ales că până la vârsta aceasta respectabilă nu prea am cu ce mă mândri. Şi, ceea ce este mai rău, până acum n-am reuşit să-mi formez un stil de muncă de la care să nu mă abat în ruptul capului. Orice s-ar spune, acest stil trebuie format!"

20 mai 1963. „Încă nu reuşesc să intru în atmosfera de muncă pe care mi-o doresc! Sunt un teribil Pierde-Vară. Îmi scapă mult timp printre degete şi asta-i rău. N-am niciun motiv de laudă până în prezent. Cu toate că nu mă pot plânge de lipsă de timp. Ruşine! Mă pierd în multe fleacuri."

– Dramatică această luptă, cu sine, în primul rând. Astfel putem înţelege, cât de cât, uriaşa muncă depusă de-a lungul anilor, precum o albină neobosită: să-şi facă datoria la serviciu, să publice 18 volume, să se implice în ajutorul dat altora pe tărâmul scrisului, să colaboreze la T.V. şi Radio – şi, impresionant, să lase în manuscris mai multe lucrări. Dintre acestea, în 2001, 2002, 2003, s-au publicat 20 de titluri pentru cititorul matur şi pentru copii. Numai la Editura Coresi au fost tipărite 14 titluri (din care trei reeditări) pentru copii şi trei volume inedite de versuri – *Biblii şi oameni de plastic, Marele calendar, Umbra Cocorului.*

Pentru Universitate, l-a îndemnat Aurel Martin, care-i citea versurile la cenaclul facultăţii. „Şi noi am îndurat nevoi, spunea, la Cluj, după război. Ca să mâncăm ceva cântam în corul unei biserici..."

– *E impresionantă iubirea lui pentru câmpie...*

– Venit pe lume la început de martie, n-avea cum să se nască pe câmp, se amuza Petre, dar probabil că mai înainte avusese câmpia ceva de spus... Aşa se face că de mic a fost luat la câmp şi, încetul cu încetul pus la treabă ca un lucrător adevărat până aproape la sfârşitul studenţiei. S-a mândrit întot-

deauna cu botezul seceratului: semnul de la tăietura secerii la degetul mic al mâinii stângi!...

În 1989, partea a doua a lunii octombrie, în China, împreună cu încă doi ziarişti români, fiind aduşi să vadă un lan de orez, s-a descălțat imediat, sub ochii măriți ai țăranilor chinezi, a intrat sigur şi hotărât în lan şi a început să secere cu obiectul luat din mâna doamnei fermiere, încât aceasta a rămas încremenită! „De unde ştiți să seceraţi?“ au întrebat acei oameni, neştiind că şi îndeletnicirea, şi obiectul încovoiat se cunosc de omenirea de pretutindeni, iată, de mii de ani.

Acasă a avut un sever învățător.

– *La ce te referi?*

– I s-a întâmplat de multe ori să audă: „Măi, vezi că dacă trece cineva, ne numără, şi zice că suntem trei la treabă“, arunca tatăl, dacă vedea că feciorul urmăreşte cu mare atenție un popândău, muşuroi de furnici, un pitpalac în iarbă, ciocârliile pe cer, ori e cu gândul la partida de fotbal din marginea satului. Se întâmpla de multe ori ca feciorul să aibă o reacție de adevărată luptă pentru independență...

La un moment dat a primit un premiu în bani şi a vrut să-şi cumpere o vioară, dar visul a fost curmat potrivit cutumei satului, care era dură: „Da' nici băiatul popii n-are!“

Dar muzica i-a ieşit în cale: în timpul studenției a cunoscut pe compozitorul Teodor Bratu, din satul Drăghiceanu, aflat la un kilometru de Gogoşari, şi faptul acesta a fost atunci şi a rămas toată viața, un dar de la Dumnezeu! Discuții, adevărate prelegeri, audiții, disecarea motivelor şi a temelor, a modalităților de împletire a lor de-a lungul istoriei muzicii, iar audiții, cumpărare de discuri, ascultare şi îmbătare cu sunete divine, le datorăm Domnului Bratu! Pentru noi familiile Bratu şi Nedea, învățătorii din Drăghiceanu (domnul Nedea, autor publicat şi de Petre la Albatros) au însemnat părinți, frați, surori, îndrumători, prieteni de o înaltă moralitate şi temeinică învățătură, de la care am avut de aflat mai mult decât în şcoală!

– *Ce este cu numele Elena, Ileana?*

– Sunt numele mele... În acte sunt Elena. Acasă mi se spunea Luci. Când am terminat facultatea, în 1957, am fost repartizată în regiunea Braşov, la cerere. M-am prezentat la inspectorat, în august, cum se cerea, şi nu mai era decât un sin-

gur loc, într-o comună de unde începea muntele: Lisa. Am fost sfătuită să vin la regiunea Bucureşti – ceea ce am şi făcut, dar lucrurile s-au tărăgănat şi mi s-a oferit un singur loc: comuna Gogoşari, judeţul Vlaşca! Am refuzat pentru că de acolo era Petre Ghelmez pe care îl cunoşteam bine încă din 1955... Am refuzat. Revenind şi revenind, nu era, în toată regiunea decât satul cu pricina. Ştia şi Petre, ştiau inspectorul, doamna şi domnul Bratu şi, pentru că se făcuse decembrie, familia Bratu m-a sfătuit să primesc, din motive... practice. Şi pe 9 decembrie, pe o zăpadă mare, m-am prezentat la post. În cancelarie mai era o Lucia şi atunci o colegă învăţătoare, Călina, a zis: Ileana. Şi Ileana am rămas pentru toate persoanele pe care le-am cunoscut după aceea.

Câmpina, 1972. Familia Bratu, familia Nedea, Elena Ghelmez

– *Şi Ilaila?*

– Ilaila – nume dat de Petre. Nu mi-a spus decât Ila sau Ilaila.

– *Satul... pentru Petre Ghelmez...*

– Satul era prezent în mod continuu în mintea şi sufletul său, parte din fiinţa lui Petre. Ne duceam des, la două-trei săptămâni, ani în şir, dar nu-i plăcea să locuiască acolo şi n-a scris niciodată acolo sau în altă parte. N-a scris decât în locul lui

ocrotit şi liniştit, cu draperiile trase, din Bucureşti. Atent, prietenos, vorbind în sat cu toţi, n-a fost cu nunţile, botezurile, cumetriile sau alte petreceri de gen care degenerează de obicei în altceva. Şi la sat şi la oraş agrea compania celor care se ridicau în discuţii măcar la un anumit nivel... Bârfa, distracţia cu băuturi şi vorbe deşucheate – nu! „Petrecerea“ cu idei, gânduri înalte, discuţie elevată, originală, cu asociaţii de idei dintre cele mai nebănuite se transformau în banchet de suflet, chiar până la opt dimineaţa!

– *Am auzit că la Albatros avea multe asemenea „banchete“...*

Zoe Dumitrescu-Buşulenga şi Petre Ghelmez la *Zilele Bibliotecii Astra*, decembrie 1989.

– Da... O, da... De exemplu îi invita pe colegi la audiţii muzicale, fixate într-o anumită zi, ducea de acasă, în braţe, pick-up-ul, discurile, până a rămas fără public...

Ceea ce a constituit însă, cu siguranţă, o a doua facultate pentru el – şi Petre o spunea des – a fost consiliul editorial organizat la cerinţele unei legi de atunci, dar în

mod efectiv, nu numai pe hârtie, cum se mai făcea uneori, dacă nu foarte des.

În acest grup erau personalități de excepție, precum: Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Constantin C. Giurescu, Edgar Papu, Dan Grigorescu şi alții de aceeaşi statură intelectuală.

Întâlnirile celor din consiliul editorial? Adevărate bombardamente de păreri, idei, preocupări, inteligență, profunzime, seriozitate, farmec personal. Aveai de învățat, dacă doreai. Unii dintre dumnealor au fost apoi şi la *Tribuna României,* dintre cei mai umani, calzi, apropiați şi prestigioşi colaboratori.

Profesorul Edgar Papu era fascinant când, în discuții prelungite, la redacția revistei „Tribuna României" sau la pădurea Băneasa, unde mergeau cu maşina lui Petre, vorbea despre literatură sau despre barocul frunzelor de stejar, toamna, cuprinse de foc...

Doamna academician Zoe Dumitrescu-Buşulenga avea idei penetrante şi sclipitoare şi a fost alături de Emil Chendea, Tudor Gheorghe şi Petre în realizarea cunoscutei ediții Miorița în mai multe limbi, însoțită de disc.

Profesorul Constantin C. Giurescu a lăsat asupra lui Petre, de asemeni, o impresie puternică şi o urmă pregnantă prin seriozitatea în muncă, verticalitatea morală şi comportamentul civilizat, de sorginte europeană. După ce a apărut *Istoria românilor,* la sfârşitul anului calendaristic, a sosit împreună cu Dinu C. Giurescu, pe la prânz, la editură.

– Cucoane (Petre a preluat cu mare încântare acest apelativ şi-l folosea față de una sau două persoane dragi), cucoane, am venit să mulțumim editurii pentru munca ei şi să spunem *La mulți ani!;* de aici ne ducem la tipografie să le mulțumim şi lor şi apoi le vom mulțumi librarilor. Când eram la puşcărie, mă concentram în gând, „scriind" trei cărți. Cei care au pus preț, până atunci, mai ales pe bani, petreceri, poziție socială, femei frumoase – s-au îmbolnăvit, s-au topit că nu mai aveau nimic din toate acestea! Eu doream să ies şi să scriu trei cărți: una e aceasta, pentru care vă mulțumim acum, una – *Pădurea românească* – e gata, şi a treia..." – ...nu-mi amintesc acum titlul. „Asta m-a ținut, cucoane. Şi mai ține minte de la mine: într-un singur caz mi-aş părăsi țara: dacă ar intra iar ruşii!"

– *Cum a apărut Istoria românilor?*

– E o poveste frumoasă, pe care Petre a spus-o de atâtea ori prietenilor, dar n-a scris-o din păcate.

Manuscrisul aştepta în sertare de câtva timp când a ajuns Petre la Albatros în vara lui 1970. A luat legătura cu Profesorul (nu i-a spus decât aşa!), domnia sa a acceptat să vină la editură şi s-a reluat munca. Sigur, era un redactor de carte, cum se obişnuia, în cazul de faţă – domnul Nicolae Iliescu, dar Petre a lucrat şi el ca redactor de carte, ca şi în cazurile Baconsky, Marian Popa, Lăncrănjan şi altele. Dar acestea sunt poveşti cu viaţa lor proprie. Revenim. Autorii şi editura au abordat frontal şi cu mult avânt lucrarea, au pregătit-o pentru tipar. Gabriela Iliopolos a realizat prezentarea grafică. Văd şi azi cum a plecat Petre într-o dimineaţă cu multe albume şi cărţi în braţe – ca să aibă împreună bază de inspiraţie... Sigur, aşa un opus trebuia văzut mai sus, de direcţia de carte, sau nu mai ştiu cum se chema, şi de aici, dacă era cazul, mergea şi mai sus; şi în cazul acesta era... cazul! Şi discuţii au fost multe...

Împreună cu directorul adjunct, Alexandru Georgescu („Dumitale îţi convine, domnule, că nu ai copii!“ spunea când situaţia era... la cea mai înaltă tensiune) – cu manuscrisul în forma ultimă, pentru tipar, în geantă, pornesc spre locuinţa Profesorului, după ce au convenit ziua şi ora. O maşină i-a dus până acolo, la Şosea, pe strada veche, a Monetăriei, în curtea bisericii Mavrogheni, în casele parohiale, în faţa mormântului lui Heliade Rădulescu. Încă nu i se dăduse înapoi locuinţa proprie, care mai târziu a şi fost demolată pentru noi lucrări...

Când au trecut strada, Petre a văzut firma instituţiei de alături: „Muzeul Partidului Comunist Român şi al mişcării muncitoreşti şi revoluţionare din România din cele mai vechi timpuri“...

Pentru că învăţase tot de la Profesor că punctualitatea e sfântă, la ora convenită, cei doi erau în faţa uşii. Sună. Deschide chiar Profesorul şi-i invită să ia loc. Doamna vine cu cafele şi dulceaţă de *şireşe* amare ca la *dulşe târgul Ieşilor,* din trecutele vremi... şi gazda întreabă ce foc îi aduce pe cei doi... Petre (care nu avea copii!) ia taurul de coarne, cu inima strânsă:

– Domnule Profesor, ar mai fi trei chestiuni...

– Dragă, ştii cum a apărut prima ediţie a acestei cărţi?

– Nu, domnule Profesor, ştiu numai că am învăţat istoria după ea...

– M-a chemat unul, Rosetti, la Editura Fundaţiilor Regale şi m-a întrebat dacă nu vreau să scriu o istorie a ţării. Am fost de acord. A deschis uşa, a strigat un nume nemţesc (Petre îl ţinea minte!), al omului la toate, adus din Germania odată cu maşinile tipografice, şi i-a spus: „Dă-i, te rog, domnului Giurescu suma de... (era jumătate din onorariu) pentru o *Istorie a românilor* pe care o va scrie.“ Am plecat câteva luni, vara, la mare şi în toamnă am venit cu manuscrisul. Rosetti l-a luat în mână, l-a răsfoit de două ori cu cealaltă şi-a spus: „e o carte bună, o tipărim.“

– Dar stăpânirea vrea? am întrebat, arătând cu degetul în sus.

– Dacă vreau eu, vrea şi stăpânirea, zice Rosetti.

Şi dumneavoastră mai veniţi acum, după atâta trudă, cu încă trei chestiuni?! Ce s-a întâmplat?

– Domnule Profesor, între timp s-a schimbat ceva...

– Ce, dragă?

– Eu nu sunt Rosetti...

– Hai, cucoane, să auzim cele trei chestiuni...

Ele erau acel ultimatum sovietic în al doilea război mondial, faptul că presa română a apărut atunci în doliu şi cu articole exagerat lacrimogene – spunea fraza istoricului! – şi, Cuza şi românii din sudul Dunării. Rezolvarea era atât de simplă, schimbarea unui cuvânt sau renunţarea la altul, că n-a durat mult şi părţile au fost de acord cu ansamblul, iar cartea *Istoria României* putea merge la tipar.

– Domnule Profesor...

– Ce e, dragă, ce mai e?!

– Domnule Profesor, zice editorul, am o nedumerire, de ce nu vă reluaţi dumneavoastră vechiul titlu şi să-i spuneţi lucrării *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi până în prezent?!*

Profesorul, zâmbind neîncrezător:

– Şi stăpânirea vrea?

– Dacă vreau eu, a zis Petre, arătând cu degetul în sus, vrea şi stăpânirea, domnule Profesor!

Şi a trimis cartea la tipar fără să se mai consulte cu nimeni.

Sărbătorirea profesorului Constantin C. Giurescu
la redacția „Tribuna României" și Asociația România, oct. 1976

– Și cartea a apărut, iar pe exemplarul pe care îl am în față apare următorul autograf:

„Lui Petre Ghelmez, eminentului director al Editurii Albatros, cu al cărui permanent concurs a apărut această carte, afectuoasă prietenie."
Constatin C. Giurescu

31 XII 1971

Prietenesc omagiu.

Dinu C. Giurescu"

– Da. Acesta este exemplarul lui Petre. Pe al meu l-am dat cuiva în America. Primisem autograf de când Profesorul a avut amabilitatea să vină la o întâlnire cu elevii de la o școală generală de pe Dudești...

– Alți scriitori, alte cărți publicate sub îndrumarea lui Petre?

– Da. Aș aminti de modul în care a pregătit pentru tipar, la Albatros, *Panorama poeziei universale contemporane* de A. E.

Baconsky, apărută în 1972, în condiții grafice deosebite, cu adevărat demne de o asemenea excepțională *panoramă* poetică!... Şi acest manuscris avea un stagiu mai vechi în redacție. Autorul lucrase 20 de ani la el şi probabil că era înarmat cu răbdare, dar şi cu un dispreț olimpian pentru foruri, funcționari, editori etc., încât nici „n-a auzit" invitația noului director de a veni la editură să stea de vorbă. „Cine mai e şi ăsta?!" şi-o fi zis pe bună dreptate. Atunci a delegat pe domnul Pavel Țugui să se intereseze despre ce este vorba şi dacă nu vrea şeful instituției să se deplaseze la el acasă în vederea discuției. Bineînțeles! Domnul Țugui l-a însoțit pe Petre în strada Tudor Arghezi, peste drum de ambasada americană. S-au cunoscut, au făcut schimb de idei literare, de păreri în legătură cu punerea materialelor în pagină, copertă, grafică şi alte probleme tehnice.

– Domnule Baconsky, am o observație...

Privire scrutătoare, tăioasă ca un cuțit, din partea autorului. Pauză.

– ...aş zice să aşezați poeții în ordine alfabetică, nu pe țări, în felul acesta parcă i-ați individualiza mai bine, scoțând în relief personalitatea fiecăruia şi apoi, la început, în deschiderea minunatei privelişti, ar fi şi Tudor Arghezi...

Luminare de ochi. Zâmbet fin.

Scriitorul a plecat cu soția în Germania, unde avea o bursă pe mai multe luni, liniştit în privința naşterii de carte...

Mai apoi „părintele" ei scria pe un exemplar: „Doamnei şi poetului Petre Ghelmez, în amintirea efortului herculean întru tipărirea acestei monstruozități – pe care autorul ei l-a depus mai mult în contumacie! Cu afecțiunea lui A. E. Baconsky. Bucureşti, primăvara lui 1973."

– *De ce şi „doamnei"?*

– E una dintre cele mai frumoase poveşti, pentru mine! Era luna mai, bujorii înfloriseră, şi nu numai ei, dar venise un vânt rece, neprietenos, când A. E. Baconsky, sărbătorind apariția cărții sale ne-a invitat pe noi şi pe domnul Ion Acsan, lectorul cărții, cu soția, acasă. După lecția însuşită de la profesorul Giurescu, la ora fixată, apăsam cu degetul butonul soneriei. A deschis uşa poetul. Îl vedeam prima dată (ştiam fotografia, desigur.) Un chip de adolescent, tuns scurt, cu părul grizonat,

„recalcitrant“, în răspăr cu toate constrângerile, demn ca o statuie grecească sau romană,într-un costum în culoarea părului, cu linie simplă şi elegantă, care-i punea în evidenţă farmecul echilibrat şi accentua cu măsură alura juvenilă... Stăteam şi priveam. Priveam şi gândeam, fără să am curajul să rostesc: „Ce frumos sunteţi!“ La care domnia sa, cu un zâmbet ca de cristal aburit, a zis: „Ce frumos pardesiu aveţi!“

După masă, a servit cafeaua făcută de mâna lui, personal. Auzeam cum din vaza elegantă, aşezată pe parchetul strălucitor, cad, cu zgomot delicat, petale de bujori...

Din 1977, după acel tragic martie al cutremurului, noi am cumpărat în fiecare an bujori şi le-am ascultat petalele plângând.

– *Alte „poveşti“ editoriale?*

– Alte poveşti sunt mai dramatice, Petre le-a trăit şi a trecut prin ele cu muncă enormă şi răspundere, conştient că i s-ar fi putut întâmpla, de multe ori, şi ceva neplăcut; şi momente dintr-acestea au fost, dar cine nu le avea?!

Unul din aceste momente a fost „cazul“ Lăncrănjan. Romanul său, *Caloianul,* fusese adus de mult în redacţie, fusese discutat şi iar discutat, dar nedat în lucru propriu-zis. Redactorii aveau anumite observaţii cu care autorul nu era cu niciun chip de acord. Nici ideea, măcar, a unor modificări mărunte nu era primită, dar a lucrării în sine! De aici plângeri, reclamaţii în scris, pe cale ierarhică, până la şeful statului! Referenţii din afară aveau, de asemenea, obiecţii, de care editura nu putea să nu ţină cont... Petre a convenit cu autorul să facă şi el o citire ca simplu redactor de carte. Şi a început chinul. Manuscris dactilografiat de 1000 de pagini, cred, citit cu atenţie extremă, încordată, ca şi când ai merge ca la circ pe sârmă, fără mijloace de protecţie. Îndoia coala de hârtie în două şi nota observaţiile, întâi pe o parte şi apoi pe cealaltă. Mărunte, unele, de cuvânt sau expresie ori dislocare de sens. După aceea – discuţia cu autorul – şi au hotărât să mai facă încă o citire! Când vedeam că partea citită se îngroaşă, apoi devine mai mare decât cealaltă, îmi mai venea inima la loc. Era ca o tortură, era blestem. „Petre, spuneam, dacă îl mai citeşti încă o dată mă arunc pe fereastră!“

– *Şi unde locuiaţi?*

– Într-un bloc, în Balta Albă, la etajul al patrulea...

Culmea e că Ion Lăncrănjan a fost de acord cu toate observațiile.

– *Cum aşa?!*

Cu Doamna Magdalena Rădulescu, la Tribuna României, 1979

„– Da, domnule, asta am vrut să spun şi eu", zicea bietul om care, lucrând atât de mult, obişnuindu-se cu textul, nu mai realiza ansamblul, poate, nu mai vedea petele, pierdea unele legături... Drama creatorului... Oricum, au convenit că se putea trimite la tipar. „Şefii" culturali însă, au tras atunci 40 de exemplare, le-au dat la tot atâtea persoane – scriitori, critici, ziarişti, editori – să le citească şi au fixat apoi o zi pentru discuții. Şi s-a discutat! Autorul şi editorul său au fost puşi la stâlpul infamiei. Luptă, „si dă-i si luptă"!

Cartea a apărut apoi în 1975 şi nu s-a zdruncinat pământul, n-a căzut cerul, n-a pierit lumea!

– *Ai amintit de multe ori un nume poetic...*

– Magdalena Rădulescu, pictorița de mare talent, sensibilitate şi originalitate în operă, în comportament, în dragoste, în viață... Era spre 80 de ani, când, locuind la Paris sau în alte locuri în Franța, venea o dată sau de două ori pe an la Bucureşti unde avea rude, o familie, şi trecea pe la *Tribuna României.* Desena tot timpul, făcea schițe pe un carnet de care nu se despărțea niciodată. Unii au cumpărat, pe sume foarte mici, cum cerea ea, multe lucrări. Printre ei – Marin Sorescu. I-a oferit lui Petre mai multe desene, pe hârtie obişnuită, portrete, cu precădere.

– Domnule Ghelmez, îl ruga, hai să mâncăm un pui cu mujdei de usturoi la restaurantul de la pădurea Băneasa. Şi Petre era onorat şi se simțea bine în preajma unei ființe care degaja căldură, bunătate, farmec, fără să vorbească mult. Odată au trecut, de la Băneasa, pe la noi pe acasă, în Titulescu 10, cu gândul s-o cunosc şi eu... Citisem, auzisem, văzusem albume, eram emoționată în fața unei mari artiste şi nu puteam să cred că e chiar ea... Cu aer tineresc, purtând o fustă din stambă încrețită mult, cu părul lung, despletit, pe umeri, ca al unei tinere de 20 de ani, nu ți se părea nimic bizar, nu era nici urmă de aer îmbătrânit în felul ei general de a fi, cum au alții, chiar la 20 de primăveri.

Într-o vară au sunat rudele şi l-au invitat pe Petre la înmormântarea urnei cu cenuşă adusă de la Paris, unde locuia într-un hotel aproape de ambasada noastră şi unde îşi achita nota de plată prin... desene! Ambasada a făcut în această situație oficiile de rigoare!

– *Pe cine mai poți numi dintre apropiații lui Petre Ghelmez?*

– Foarte bun prieten cu Valeriu Bucuroiu. Primul volum al acestuia, apărut la Albatros când Petre era director, a fost discutat, disecat, analizat în toate încheieturile lui, cu grijă, dragoste şi respect, încât Valeriu spunea, mai târziu, cu superba lui sinceritate cuceritoare: „Măi Petrică, eşti părintele meu literar!“ S-a ocupat, apoi, împreună cu editorul remarcabil care a fost Cornel Popescu, – şi de volumul cu postumele poetului.

O sinceră şi frățească prietenie l-a legat de pictorul Gheorghe Mocanu de la Oneşti, care, în 30 de ani, a luat peste tot în lume premiile I cu lucrările copiilor de la cercul lui de desen. A fost un personaj fabulos!

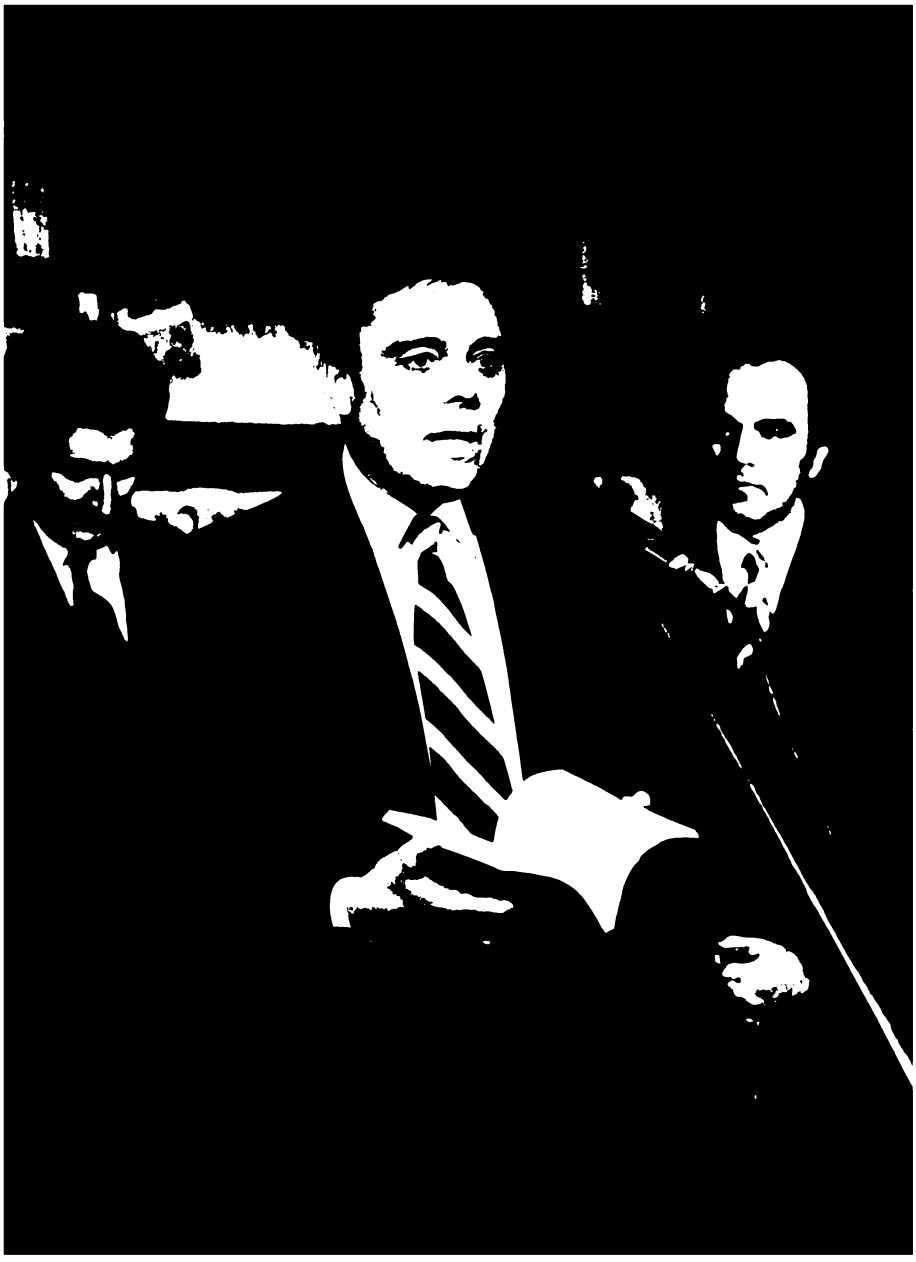

La librăria „Sadoveanu“, cu Valeriu Râpeanu şi Valeriu Bucuroiu. Se lansează volumul „Dimineața apelor“ de Valeriu Bucuroiu, primăvara lui 1976, Buc.

După 1990, în Moldova, la o închinare în fața mormântului lui Ştefan, a cunoscut un om însingurat, delicat, sensibil, un

bărbat la 45 de ani, român de pe Valea Timocului, care abia o rupea româneşte, şi s-au legat sufleteşte: Pătru Iancovici.

Venea des în „țară“, edita un ziar în limba română pentru cei ai lui de dincolo, şi-a făcut aici liceul la fără frecvență, a deprins, incredibil, o limbă română impresionant de corectă şi fluentă, s-a înscris în 1998 la Facultatea de Jurnalistică. – Cizule, cum îi spunea lui Petre, în pronunția locuitorilor de baştină, citeşte, te rog, şi versurile mele... „Cizul“ a citit, a lucrat în felul său absolut performant de acum, în a nu denatura nici simțire, nici sens, au muncit la noi acasă, câteva zile, pentru macheta cărții şi pentru amplasarea – cum altfel! – unor „desenaşe“ ale Conului Baciu, ale Bădiei...

Cizu', Pătru Iancovici Timoceanu, cum îi fixase Petre numele de semnătură, a plecat în 1998, după Crăciun, în Valea Timocului, ducând pentru românii de acolo calendare, broşuri, reviste şi alte materiale date de Patriarhie, cu gând să se întoarcă pentru Anul Nou. L-am aşteptat în zadar: inima lui şi-a întrerupt viața! Volumaşul său de versuri a apărut în lume fără prezența autorului...

– Cum a fost cu acei copii talentați, descoperiți şi promovați de Petre?

– O, într-adevăr minunat! Primul a fost Vasile Poenaru. L-am cunoscut într-o tabără de creație la Homorod în 1967. Petre era în grupul de scriitori invitați să discute cu elevii laureați ai concursurilor literare pe țară. Copilul era în clasa a VI-a...

– Ce face, după ce termină opt clase la Miloşeşti, l-am întrebat pe domnul Poenaru tatăl, mai târziu, invitat de noi să discutăm acest subiect.

– Va face o şcoală profesională la Slobozia.

Atunci Petre a început demersurile la Ministerul Învățământului pentru a-l aduce la Bucureşti.

Repetasem patru, cinci zile împreună materia la literatura română şi gramatică, pentru admitere, când am conchis: nu mai am ce să te învăț pentru examen! Şi a intrat, prin concurs, la Liceul Sfântul Sava, care avea şi internat. Din greşeală, la liceu, a fost repartizat în clasă de franceză avansați şi rusă începători, exact invers decât ar fi trebuit! „Nu-i nimic, i-am zis, după primul semestru îi vei depăşi pe colegi.“ Şi n-am greşit!

Viaţa şi-a urmat cursul, cu meandre, dar el a rămas până azi un mare talent şi un suflet ales.

– *Şi alţi copii?*

– Petre a scris cu entuziasm despre pianista Mihaela Ursuleasa, când ea avea 8 ani; a luat legătura cu mama ei şi cu profesoara Stelea Drăgulin de la Braşov – o împătimită a muncii cu talentele excepţionale –, care lucra cu fetiţa şi am obţinut şi o bursă de la Ministerul Învăţământului, pentru copilul care rămăsese fără tată... Era înainte de 1989. Favorabil a scris despre Alcalay, un foarte talentat muzician care s-a stabilit cu părinţii în străinătate, şi apoi despre Alexandru Tomescu, violonistul, astăzi, strălucit artist, care e cunoscut în lume.

– *Vorbeşte-ne, te rog, despre fraţi...*

– Am fost lipsiţi de această bucurie...

– *Ţi-a părut rău că nu aţi avut copii?*

– Nu. Pare de necrezut. În primii ani de căsnicie n-aveam de niciunele, nici unde să locuim, la început...

Sigur, dacă ţi-i dă Dumnezeu, sunt buni copiii, oricum ar fi; noi am fi dorit să aibă asemenea calităţi, încât n-ar fi fost posibil să existe o aşa fiinţă...

Ca profesoară, „mi-au trecut prin mână“ sute de copii în 30 şi ceva de ani, dar pe niciunul nu l-aş fi văzut al meu, deşi îi iubeam şi îi respectam. Mulţi au întrunit o sumedenie din trăsăturile „imaginate“ de noi. Doar unul singur, am spus odată, aş fi vrut să fie al nostru. Peste nici un an de zile ne dezamăgea, fără să realizeze aceasta – şi pentru noi a fost dureros.

Am rămas la un exemplar virtual, socotind şi simţind că fiecare volum al lui Petre, prin naşterea şi prin creşterea lui, este un vlăstar, şi astfel am fost dăruiţi cu multă bogăţie!

– Tribuna României *a ocupat un loc important în activitatea lui Petre Ghelmez, din câte ştiu. Ce ne poţi spune despre acea perioadă?*

– Da. A avut şi acolo colegi talentaţi în gazetărie şi beletristică. Multe nume cunoscute în literatura română.

Au fost peste 16 ani de muncă şi viaţă. Mai mult de jumătate din viaţa noastră împreună... până la 1990. În acel decembrie 1989 era în tipar numărul pentru Crăciun. Petre a chemat colegii şi le-a spus că fiecare trebuie să se considere

Ileana şi Petre Ghelmez, acasă, aşteptând oaspeţi (1985)

dezlegat de redacție şi să acționeze conform credințelor proprii. Peste câteva zile, în fața tuturor şi-a anunțat demisia din funcția de redactor–şef al publicației şi le-a propus colegilor ca, în situația în care revista va mai „trăi", să se facă alegeri secrete pentru ocuparea postului de redactor–şef. I-a rugat pe colegi să-şi spună părerea despre aceasta şi despre munca de până atunci. Şi a vorbit fiecare. Sigur, au fost şi săgeți contra lui, mai ales atunci, în iureşul revoluționar, dar pe Petre l-a nemulțumit cu precădere ideea unui coleg de a schimba numele revistei.

– De ce noi tot facem astfel de schimbări, cum s-a întâmplat cu revistele pentru copii, de exemplu, în ultimii 30 de ani, ajungând în felul acesta ca viața unei publicații să pară efemeră?! Eu particip la construcție, nu la demolare!

În contextul acesta şi-a luat rămas bun de la colegi şi s-au despărțit. Până la ieşirea la pensie, la cerere, în martie 1990, s-a dus zi de zi la „serviciu", dar n-a mai intrat în încăperile care fuseseră ale redacției...

– 'Ai, măi, Petre, a zis a doua zi un coleg, nu fi copil, ne-am certat şi noi, ne-am înjurat, dar asta nu înseamnă nimic!

– Îmi pare rău! Eu nu m-am certat cu nimeni şi nu am înjurat pe nimeni!

I se mai întâmplase, în anii '60, la *Scânteia tineretului,* când lucra la „agrar", să-şi depună demisia pentru că şeful, vestitul, pe atunci, Paraschiv țipase fără niciun motiv, enervat şi obosit, şi-l poftise afară din birou...

Acum, în 1990, ne pregăteam să ne îndreptăm privirile spre „economia de piață"! Vremuri, istorie!

– Au rămas o serie de lucrări neterminate. Poți să ne dai titluri, amănunte în legătură cu acestea?

– Da. În afară de cele 14 volume inedite, pentru cititorul matur şi pentru copii, cum zicea Petre, care au apărut la Editura Coresi în anul 2002 şi 2003, există titluri, fragmente de lucrări în versuri, proză, teatru, pe care le avea în vedere, şi care au rămas în diverse stadii de lucru, unele în stare incipientă. Iată care sunt acestea: *Portrete imaginare* – versuri, *Insula* – versuri, *Generație de sacrificiu* – roman, *Autostrada* – roman, *Povestiri, Patrula. Sau numărătoarea până la trei* sau *Paznicii* – teatru, *Când creşte iarba* – Piesă în trei acte, *Jurnal în China,* octombrie-noiembrie 1989.

Mai există câteva pagini de jurnal; există şi un proiect detaliat pentru paginile de publicistică, intitulat *Semne* şi gândit de Petre astfel:

Semne – Publicistică

SEMNE I – 200 pagini. Chipuri şi privelişti româneşti (Chipul Mamei, Chipul Tatălui, Chipul Învățătorului. Chipuri care ne ard memoria pentru că sunt aşa cum sunt, de aici şi numai de aici. Priveliştile – Chipuri ale pământului românesc.)

SEMNE II – 200 pagini. Memoria copacilor (Statorniciile copacilor şi ale pietrelor. Neîndoirea sub vânturi. Veşnica revenire la natură.)

SEMNE III – 200 pagini. Vocea grâului sub lumina neîndurătoare a soarelui. (Când soarele arde puternic grâul se coace. Coacerea, împlinirea, rodul, singura raţiune de a exista.)

SEMNE IV – 200 pagini. Nesingurătatea noastră cea de toate zilele (Prieteni ştiuți şi neştiuți. Prietenia cărților. Autori români şi străini.)

SEMNE V – 200 pagini. „Mai suna-vei dulce corn...“ (Confruntarea cu noi înşine. Care a fost rostul nostru în viață? Am iubit? Am trădat? Ce urmă va rămâne după ce plecăm? Să poți spune cu mâna pe inimă: atât am putut, atât am făcut! Funia de mătase a vieții e împletită cu grijă de şirul generațiilor. Teama, veşnica teamă, ca în loc de mătase să nu se fi împletit, cumva, cânepă, ori câlți din coadă de câine. Să poți spune cu credință şi adevăr: mi-am făcut datoria de om! Şi dulcele corn să mai sune încă pentru tine şi după ce nu vei mai fi... Iată puterea care te face să trăieşti, înfruntând cu bărbăție demnă şi tăcută marile valuri ale vieții!)

1000 de pagini scrise şi care, dacă vom fi sănătoşi, se vor mai scrie!

3 martie 1985, Bucureşti, prima zi din cel de-al 54-lea lustru de viață!

Petre Ghelmez

– Din câte ştiu, Petre a lucrat până în ultimele luni, deşi se simțea din ce în ce mai rău. Ne poți vorbi de acea perioadă, atât de dureroasă?

– În anul 2000, prin spitale, a făcut corecturile pentru volumele *Gloria Lynxului, Câmpia de platină* şi *Livada Măgăruşului*. Prietenul nostru, Petre Nicolescu, făcea drumurile de la spital la editură. În 2001, acasă, Petre scrie pe corectura la *Livada Măgăruşului* – „Bun de tipar. 1 ianuarie 2001“ şi semnează. După aceea a venit Bădia Constantin Baciu şi au pus la punct problemele de grafică.

Pe 2 martie, ziua de naştere, Petre Nicolescu a fost în tipografie şi seara a venit cu exemplare din *Gloria Lynxului*, fără copertă însă. Petre a făcut unele mici observaţii...

Până în septembrie 2000 a scris şi haiku-uri, în ideea de a termina volumul. Ceea ce s-a şi întâmplat, din fericire...

...În martie 2000 am ştiut diagnosticul – mielom – şi în martie 2001 nu mai eram!

Lunar am fost la tratament, la Colentina, din aprilie, şi, din noiembrie, la Fundeni. Joi, 21 septembrie la Colentina a fost o intervenţie chirurgicală pentru fractură la genunchiul stâng. La acest spital au ortopedie şi nu au hematologie, iar la Fundeni, au hematologie şi nu e secţie de ortopedie... aşa că ne-a fost destul de greu cu deplasarea...

Mă simt datoare faţă de Petre, să-i amintesc aici pe toţi cei care ne-au fost alături în acele momente. Prietenii au fost şi sunt marea noastră avere: Vasile Poenaru, Marian Poenaru, Constantin Poenaru, familiile Bratu, Cazacu, Mireanu, Nicolescu, Negulescu, Firan, Baciu, domnii Achiţei, Ion Horea, Ion Rotaru, „surorile“ noastre Geta şi Dinuca... Alături de noi, prin profesionalism şi omenie, au fost medicii Coliţă, Vasilică, Pompilian, şi asistentele C. Ciocâlteu şi Adriana.

– Şi la Radio, după câte ştiu, a colaborat până în ultimele luni...

– La începutul lui aprilie 2000 a făcut analize la spitalul Colentina şi medicii, când au văzut rezultatele, imediat l-au trecut pe transfuzie. „Domnule Ghelmez, altul în locul dumneavoastră n-ar fi putut sta nici în genunchi!“ – a spus medicul Pompilian. Hemoglobina era... 5! Petre a replicat: „Domnule director, dacă nu sunt la Radio la orele 12.30, veţi avea aici cel puţin trei pacienţi cu infarct!“ S-a terminat transfuzia, s-a ridicat după 20 de minute, a luat un taxi şi a fost, în timp, la Radio, unde se făcea lansarea volumului de versuri *Ruguri aprinse* al

lui Constantin Săbăreanu, a cărei prefață o scrisese Petre, şi acum fusese rugat să fie moderator al discuțiilor – de față fiind aproape 80 de persoane binecunoscute în Radio şi în literatură. Şi a fost moderator! O jumătate de oră s-a transmis în direct, iar tot programul, de două ore, a fost înregistrat şi dat pe post peste câteva luni.

Gheorghe Achiţei şi Petre Ghelmez, în vremea studenţiei

Petre era conştient că se poate întâmpla ceva grav, dar a spus: „Soldatul moare la datorie!“ Şi chiar era să se întâmple aceasta...

Ultima „ieşire în public“ a fost tot la Radio, la solicitarea plină de afecțiune şi încredere a doamnei Sorina Goia, cu o intervenție despre Verdi, prin telefon, în ianuarie 2001...

Michiela Poenaru

Gheorghe Achiței:
Drumuri la Gogoşari

E dificil să scrii în puține cuvinte despre cineva cu care ai fost prieten o viață. Niciodată nu ştii cu ce să începi şi nici ce să alegi, ca eveniment semnificativ, demn de relatat. Sunt peste 50 de ani de când l-am cunoscut pe cel ce avea să devină poetul Petre Ghelmez. Anterior, ne întâlnirăm în cadrul unui cenaclu literar de la Institutul Pedagogic, cenaclu condus de regretatul Aurel Martin. Nu după multă vreme ne-am descoperit ca studenți ai aceleaşi secții din cadrul Facultății de Filologie a Universității din Bucureşti (pe atunci se numea Universitatea „C. I. Parhon"). Aveam deja amintiri comune de la întâlnirea precedentă, aşa că nu ne-a fost greu să legăm un prim dialog.

... Cred că era în 1955, toamna, în preajma Sfinților Voievozi. A fost atunci o toamnă târzie şi blândă. Ghelmez îi gusta farmecul ca nimeni altul. Ne-a propus – mie şi unui alt coleg, Octavian Nica – la un sfârşit de săptămână, care tocmai coincidea cu aproprierea sărbătorii amintite (dar şi cu „7 Noiembrie", decretată zi nelucrătoare pe acele timpuri), să mergem la el, la țară, undeva, în zona Giurgiului. Nu cunoscusem până atunci satul din Câmpia Burnasului decât din cărți. Curând aveam să-mi dau seama că acesta se prezintă total diferit – ca stare de spirit, configurare şi situare în spațiu – de cel pe care-l ştiam eu, care mi-am petrecut copilăria în Ținutul Neamțului.

Muntele înfioară şi nelinişteşte. Este veşnic agitat. Rar, la munte, natura poate fi surprinsă într-un moment de încremenire. Câmpia – o ştim asta şi din literatură – se identifică cu întinderea calmă, aparent nemişcată, chiar dacă în desişul ierburilor, în lanul de grâu, sau în cel de porumb, există o viață animată, cu drame, cu încăierări între ființe ce, la o privire superficială, trec neluate în seamă.

Pentru înțelegerea începuturilor poeziei lui Petre Ghelmez, merită avut în vedere acest spirit al câmpiei „nemărginite", întotdeauna de un calm şi de o linişte copleşitoare, sparte doar,

din când în când, de țipătul câte unei păsări, iar, noaptea, către sfârşitul verii, anulate de cântecul greierilor. Numai într-un asemenea „cadru“ cineva îşi poate închipui că aude cum lucrează colțul de iarbă, ce stă să răzbată, să iasă la suprafață.

Desigur, există şi o „fațetă“ mai puțin poetică a roditoarelor întinderi de pământ, pe care, însă, Petre Ghelmez s-a ferit, de obicei, să o pună în evidență. Ea aduce în discuție nu atât câmpia la modul general, cât, mai ales, satul de şes, cu ulițele şi cărările sale desfundate, atunci când plouă. În asemenea „condiții“, deplasarea dintr-un punct în altul devine greu de acceptat. Stratul de cernoziom, de mai multe zeci de centimetri, care face Câmpia Burnasului atât de fertilă, se transformă într-o pastă cleioasă de care nu te mai poți, parcă, desprinde. Pământul invadează existența omului sub aspectul noroiului care este purtat în casă şi pretutindeni; efectiv, nu mai poți scăpa de el.

Şi, totuşi... acest material, refuzat, se dovedeşte substanța ce permite germinația.

Liniştea şi calmul din lunile de vară dispar, mai ales, în toamnele lungi şi ploioase. Le ia locul, zilnic, sila de a păşi dincolo de spațiul protejat de streaşina casei.

Ghelmez a preferat lumina proprie zilelor însorite – o lumină, aici, tandră şi calmă, câteodată tremurătoare, dând naştere la acele „Fata morgana“, despre care se vorbeşte atât de mult în poveştile oamenilor din partea locului. Pe fondul unei asemenea lumini, siluetele arborilor se decupează clar; în depărtare, cerul pare a se uni cu pământul, iar, începând cu vremea grâului în pârg, vegetația luxuriantă nu permite omului să se distingă din ierburi, din lanurile de cereale, din culturile de floarea soarelui.

La munte, omul încearcă să se detaşeze, să se impună ca prezență definibilă prin raportare la verticală, căutând să domine locurile cu privirea. La câmpie, omul pare a se face „una cu pământul“, aproape că dispare în spațiu. Definitorie se arată a fi, din acest punct de vedere, doar întinderea imensă, ea oferind măsura tuturor lucrurilor.

Ar trebui avute în vedere măcar unele repere pentru vremea când noi am ajuns într-un sat de câmpie cu nume cel puțin ciudat, pentru mine: Gogoşari. Am avut ocazia, mai târ-

ziu, să parcurg diverse texte, semnate, de obicei, de către lingvişti, explicând toponimia românească. Astăzi mi se pare ceva mai limpede, dar, pe atunci, nu puteam pricepe, nici în ruptul capului, de ce localitatea în care ajungeam se numea Gogoşari, când, în drumul spre casa devenită, apoi, cunoscută, nu se observau nici măcar câteva straturi cu leguma de la care deduceam că i se trage denumirea. Abia încoace am aflat că este vorba despre „gogoşile" unui arbore, ce, altădată, se foloseau la vopsitul lânii. Nişte prieteni, etnografi, văzând că şi acum întrebarea mă mai preocupă, mi-au atras atenţia asupra unei alte explicaţii posibile. Numele aşezării s-ar putea datora gogoşilor produse de viermii de mătase. Întrucât aceste mici vietăţi necesită o îngrijire aparte şi anumite condiţii de mediu – în primul rând o cameră curată, destinată exclusiv lor, pe urmă, existenţa duzilor cu ale căror frunze se hrănesc –, obţinerea borangicului presupune o muncă ce reclamă experienţă şi pricepere, o atenţie permanentă şi un oarecare grad de confort domestic. În sudul teritoriului românesc, unde borangicul s-a bucurat, după ce a ajuns să fie produs şi la noi, de mare cinste, întâlnim, deseori, familii întregi, iar câteodată chiar sate, profilate pe producţia gogoşilor de mătase, membrii lor fiind numiţi (sau, poate, porecliţi) gogoşari, asemănător mătăsarilor, ori bumbăcarilor, ce desfăceau, însă, îndeosebi la oraş, produse finite de import. Până în trecutul relativ apropiat, puteau fi întâlniţi prin târgurile ţărăneşti săptămânale asemenea „vânzători de gogoşi". E de la sine înţeles că, odată gogoşile cumpărate din târg, prelucratul fibrelor, începând cu depănatul şi torsul, continuând cu ţesutul, sau, dacă era cazul, cu brodatul, se putea realiza de către ţărancă în modesta gospodărie proprie. Date fiind frumuseţea şi prestigiul ţesăturilor de borangic, concretizate într-o mare varietate de piese, ne putem explica interesul pe care acestea ajung să-l prezinte în lumea sătească încă de pe la începutul secolului al XIX-lea. Maramele, năframele, prosoapele, batistele, pânza foarte fină de ie sau de cămaşă („cămaşa de borangic ce stă bine la voinic") se dovedesc tot mai căutate, atât în relaţie cu portul de sărbătoare, cât şi în relaţie cu ceremonialul obiceiurilor din aşa zisul „ciclu al vieţii" (naşterea, nunta şi înmormântarea). Oricum, pentru Gogoşari din Vlaşca nu pot fi avute în vedere, ca ocupaţii semnificative sub aspect

toponimic, nici cultura ardeilor „graşi“ – numiți gogoşari – şi nici negustoria cu gogoşile de aluat.

Era obositor şi inconfortabil, pe atunci, drumul la Gogoşari. Până la Giurgiu se ajungea – fără probleme de aglomerație – numai cu trenul ce avea pornire din Gara Filaret.

Pentru mine, şi Giurgiu constituia un oraş plin de mister. Nu înțelegeam de ce se spune că poți auzi „câinii în Giurgiu“, dacă primeşti o palmă zdravănă (ne mai plăcea, încă, la vârsta pe care o aveam, să ne copilărim în toate felurile). Peste ani, aveam să aflu că animalele în discuție nu aparțineau atât localnicilor, ci, mai curând, ciobanilor, veniți de la munte, care, vânzându-şi în port turmele de oi negustorilor orientali, după ce acestea erau îmbarcate, iar stăpânii porneau spre casă cu pungile doldora, credincioasele patrupede, ce însoțiseră mioarele până la Giurgiu, se trezeau abandonate, fiind nevoite să se lanseze în viața de sălbăticie, aşa încât haitele trebuiau să lupte unele cu altele pentru orice sursă de hrană, iar lătratul lor putea fi auzit de la mulți kilometri.

De la Giurgiu, se pornea, luând „cursa“, spre o localitate mai depărtată, al cărui nume îmi era, nu ştiu cum, greu să-l pronunț: Cacaleți – fostă proprietate, demult, în secolul al XIX-lea, a unuia dintre boierii Văcăreşti. Era un centru comunal, mai important decât Gogoşari, unde oprea R.A.T.A., aceasta nefiind întotdeauna un autobuz, ci un camion, cu sau fără prelată. De la Cacaleți (denumit astăzi „Izvoru“, grație pudorii locuitorilor aşezării, probabil) se mai mergea câțiva kilometri pe jos, peste câmp, până la Gogoşari.

Toamna, în acel an, a fost frumoasă, astfel încât deplasarea noastră, după amiaza, de la Cacaleți la Gogoşari, pot spune că s-a dovedit plăcută. Am făcut însă, de multe ori, drumul şi în condiții de ploaie. De fiecare dată mi s-a părut ceva de spaimă. Pământul negru, clisos şi alunecos ca smântâna, parcă urmărea să te înghită la fiecare pas. Spre sfârşitul călătoriei apăreai ca o figură mişcătoare cu hainele ude şi acoperite până peste genunchi de tină. Îmbrăcămintea – pentru a o mai purta – trebuia spălată, altfel noroiul nu se ducea.

Drumul peste câmp nu se deosebea, pe vreme de ploaie, de cel parcurs pe ulițele satului, în egală măsură glodoase, când ploua, şi prăfoase, în condiții de arşiță. Nici vorbă de asfalt.

Pe drum – spre locurile care aveau să-mi devină atât de familiare, încât nici nu ştiu unde am fost de mai multe ori (în acea perioadă): acolo unde am copilărit sau la Gogoşari – ne-am oprit lângă un dâmb pe care se aflau viile satului. Speram ca pe butuci să mai fi rămas – la început de noiembrie – câte un ciorchine întârziat şi pentru noi.

Petre Ghelmez, Gogoşari, 1968

Bineînțeles, toți strugurii fuseseră de mult culeşi. Era străvechea viță de vie, fără pretenții de „soi nobil", ce a îndulcit în toate timpurile viața țăranului de la câmpie. Din ea se obținea, după parcurgerea etapelor cunoscute: călcatul boabelor cu picioarele, „ca pe vremea dacilor", tragerea mustului şi procesul de fierbere în butoi, licoarea pe care lumea de aici o numeşte „molan".

... Ajunşi la destinație, cum mereu căutam pretext pentru glumit, am pus la cale o mică farsă. Pe vremea aceea, unul din marile necazuri ale țăranului era legat de „predarea cotelor", adică un fel de dare obligatorie către stat a celei mai mari părți din recolta obținută cu atâta sudoare, plătită pe „mai nimic". Am bătut în poartă, anunțându-ne ca fiind de la „Sfat", în legătură cu „cotele" (Ghelmez stătea mai de o parte). Abia când şi-a recunoscut fiul, iar noi i-am spus că am vrut să glumim, omul, venit să vadă despre ce este vorba, şi-a schimbat privirea şi şi-a descreţit fruntea.

Gospodăria, veche de peste o sută de ani, era situată pe o uliță – „Strada Avram Iancu", aşa cum indica inscripția de pe gard – care se desfăşura, şerpuind prin nişte râpi, după ce deriva din drumul ce trecea prin centrul comunei, înainte de Sfatul Popular, dacă veneai dinspre Cacaleți, cam în fața Şcolii. De pe artera principală, dacă veneai din sens invers, adică dinspre Vieru, atunci, după „Sfat", trebuia să o iei spre stânga, la vale, în direcția „gârlei".

Pe acea uliță nici nu se putea coborî uşor, nici nu se putea urca lesne. Pe timp ploios, căruța cu cal nu mai putea fi folosită. Singurul mijloc salvator era carul cu boi; şi acesta, chiar, se întâmpla să întâmpine dificultăți.

Curtea era populată, în partea din față, dar şi în spate, de mai mulți arbori înalți – dintre cei care nu rodesc (plopi lumânare, salcâmi...). Arborii fructiferi – preponderent meri, pruni şi vişini – erau mărunți. Rar se ridicau peste streaşină.

În colțul din stânga al casei, privită frontal, era un dud robust (parcă, mai există) în vârful căruia Petre, încă de pe vremea când era elev, îşi avea fixată antena unui „radio cu galenă şi căşti" (nu ştiu dacă în sat existau, pe timpul acela, multe radioreceptoare „normale").

Accesul spre spațiile interioare se făcea urcând treptele unei prispe late, străjuită de un cerdac înalt, cu trei deschideri. Prin cea din stânga se intra când veneai dinspre poartă. Prin cea din mijloc se intra din, sau se cobora în, „grădina cu flori" din fața casei – un adevărat paradis, vara. Prin deschiderea din dreapta a cerdacului se putea ieşi în partea de răsărit a curții, unde se aflau coşarele şi hambarele pentru cereale, clăile de fân, lucernă, paie şi coceni, pentru vite, grajdul, cotețele cu destinații diverse, iar în spate de tot, grădina de zarzavat. Mai târziu, după 1960, când s-au efectuat unele reparații „la exterior", deschiderea din mijloc a cerdacului a fost desființată, în „grădina cu flori" putându-se pătrunde numai printr-o poartă, operată în gardul împrejmuitor.

Casa, construită din cărămidă nearsă şi lemn, în stilul caracteristic Câmpiei Burnasului, avea trei încăperi. În cea din mijloc, prin care se intra şi care permitea accesul în celelalte două, locuiau atunci părinții lui Petre, deşi ea nu fusese concepută într-un atare scop. Ei ridicaseră aici şi un fel de sobă „autonomă", cu plită, pentru căldură, pentru pregătit mâncarea. Rostul tradițional al încăperii din mijloc – în afara acelora de a permite accesul în camerele ce o flancau şi de a izola, iarna, de frigul din exterior, uşile acestora – era, însă, acela de a dispune de două vetre, cu hornurile aferente, menite să alimenteze cu foc sobele „oarbe" din încăperile alăturate. Vatra din partea stângă, cum intrai, mai era folosită încă pentru încălzirea sobei din camera corespunzătoare. Odinioară fusese o

asemenea vatră şi în partea dreaptă, pentru încălzirea celeilalte camere.

Pe jos era doar pământ bătucit, acoperit cu un strat de lut, întins cu grijă, atunci când se afla în stare de pastă, ca să anuleze denivelările şi înscris cu regularitate de brâu îngust peste albul peretelui, până în cele mai mici unghere. Deasupra stratului de lut se aflau întinse – în camerele laterale – diverse ţesături de condiţie mai modestă.

Focul se făcea, ca peste tot în Câmpia Română, cu tulpini şi pălării de floarea soarelui, cu coceni şi alte derivate din cultura porumbului, cu vreascuri şi mai ales cu paie. Foarte rar erau folosite lemnele; doar atunci când se tăia vreun copac bătrân.

Apa se aducea de la o fântână cu ciutură, situată pe aceeaşi uliţă, ceva mai sus, în faţa porţii vecinului ce îşi avea proprietatea în spatele casei lui Ghelmez. Actuala fântână, din curte, a fost făcută pe la începutul anilor şaptezeci.

Camera din dreapta era cea ţinută permanent „curată“, aici fiind primiţi, de obicei, oaspeţii şi preotul, de sărbători. Acum, camera din dreapta nu mai era încălzită. În ea erau ţinute îmbrăcămintea de ieşit în lume, ţesăturile şi obiectele de „preţ“ ce alcătuiseră, cândva, zestrea mamei lui Petre. Încăperea, fiind răcoroasă, era folosită şi pentru păstrarea unor alimente alterabile.

Pentru vin, varză, murături, iarna, exista, totuşi, la capătul prispei, lângă peretele camerei de care vorbim, „celarul“, deoarece aceste locuinţe nu aveau pivniţă.

Alături de construcţia principală, în stânga acesteia, cum stai cu faţa, se afla o alta, de mai mici dimensiuni, amenajată, când am fost eu prima dată la Gogoşari, ca bucătărie. Înainte, aici locuise bunica lui Petre, care murise, însă. În podul acestei „construcţii anexă“, Petre improvizase o crescătorie de porumbei.

Trăiseră aici mai multe generaţii de plugari; eu am putut cunoaşte doar pe unii aparţinători ai ultimelor două. Relatând despre cei din generaţiile precedente am folosit numai informaţii obţinute indirect.

„Bătrânul“ Ghelmez, bunicul lui Petre, murise tânăr, în primul război mondial, chiar la sfârşitul acestuia. În urmă rămă-

seseră trei feciori şi o fată: Anghel, care era cel mai mare şi despre care voi relata în continuare, Marin şi Mihalache; sora lor cred că nu mai trăia când am ajuns eu prima oară la Gogoşari. Ce m-a impresionat, atunci când i-am cunoscut (căci a doua zi, aflând că am sosit de la Bucureşti, au venit unchii lui Petre să ne vadă, după cum au venit şi reprezentanţii autorităţilor locale, cei de care tatăl lui Ghelmez se temea din cauza „cotelor"; se vede că eram consideraţi „persoane importante"), a fost faptul că nu păreau a semăna, nici fizic, nici caracteriologic – şi nici măcar la vorbă – unul cu celălalt.

Nea Anghel, sobru şi ponderat în toate manifestările sale, nu lăsa niciodată să i se desluşească gândul înainte ca acesta să fie exprimat în forma pe care el o credea cea mai potrivită. Deşi replicile sale se impuneau întotdeauna prin spontaneitate, până la urmă, ele se dovedeau a fi rodul unui anumit proces de elaborare interioară conştientă. Doza de ironie, nelipsită din vorbirea lui, sugera, totuşi, un anumit coeficient de timiditate, ascuns în spatele replicilor sale acide. Îşi deschidea greu sufletul, dar cine ajungea să se bucure de o asemenea favoare, descoperea în Nea Anghel un nemaipomenit om al dialogului, al depănării amintirilor. Raportat la fraţii săi, se dovedea un spirit mai conservator. Îi plăcea să trăiască aşa cum a apucat. Detesta schimbările bruşte. Ca să admită vreo schimbare în perimetrul său de competenţă gospodărească, trebuia dusă multă „muncă de lămurire" cu el (cum suna un poncif lingvistic frecvent întrebuinţat atunci).

Nea Marin, un om bine făcut şi mai înalt decât fratele său, la care poposisem, era cu totul altfel. Avea o fire deschisă – uneori devenind chiar expansiv – şi nu părea atât de refractar la orice tentativă de a modifica ordinea lucrurilor, de a opera înnoiri (fără a fi, totuşi, de acord cu ceea ce se punea atunci la cale, cu privire la comasarea pământurilor). Făcea impresia unui spirit constructiv, a unui om cu idei realiste, a căror aplicabilitate putea fi uşor prevăzută. Avea o gospodărie impunătoare. Singur îşi înălţase o casă de toată frumuseţea (în acelaşi stil specific Câmpiei Burnasului). E adevărat că uneori se mai întâmpla să facă şi promisiuni, de care, apoi, putea să nu se ţină.

Dacă Nea Anghel se manifesta față de cei din jur sobru şi cu oarecare prudență, Nea Marin era un vesel şi un vorbăreț. Avea o fată, Marieta – pe atunci puştoaică, ce ne privea plină de curiozitate întrucât pe mine şi pe Octavian nu ne mai văzuse; astăzi, femeie trecută de 50 de ani, mare iubitoare de animale, agent veterinar în comună.

Al treilea frate, Nea Mihalache – pe care eu l-am cunoscut mai puțin – era un om scund, cu nasul proeminent şi vorbirea repezită. Lua repede orice hotărâre, pentru ca apoi să se răzgândească, pe motiv că nu a ținut seama de toate implicațiile acesteia. Şi el era un gospodar cu vocație; prin forțe proprii îşi construise casa; avea căruță cu cal (ca şi Nea Marin, de altfel).

Cei trei frați dispuneau de un singur element vizual comun: fețele aspre, arse de soare şi bătute de vânt.

Mama lor, bunica lui Petre, pe care eu nu am cunoscut-o, dar la care el ne spunea că a ținut mult, era o femeie cu „limba ascuțită", moştenire ce s-a transmis, după cum vom vedea, cel mai mult, la Nea Anghel. Petre îmi povestea că bunica lui se încăpățâna să nu le spună niciodată bulgari agricultorilor veniți de peste Dunăre, să lucreze la marginea satului pământul gras al Burnasului, cultivând mai ales ceapă, deşi ştia foarte bine de ce nație sunt. Totdeauna le zicea „sârbi" („du-te şi cumpără nişte ceapă de la sârbii ăştia"). E o enigmă, de altminteri, prezența aceasta a „sârbilor" în tot spațiul românesc de sud. Dacă la Gogoşari până şi bulgarii autentici erau numiți „sârbi", în alte părți, ca de pildă în Oltenia, deşi sârbii au dispărut de mult, numeroase locuri le poartă numele. În Craiova un cartier întreg se numeşte „Sârbi". Până şi în Bucureşti avem „Giuleşti-Sârbi".

Mi-a rămas vie în memorie o făptură mult dragă mie, discretă şi tăcută, obişnuită să vorbească numai când era întrebată, sau când era, neapărat, nevoie: Tuşa Paraschiva – mama lui Petre. A mai trăit mult după moartea lui Nea Anghel, apropiindu-se de suta de ani (a părăsit această lume în 1999, născută fiind în 1902). De loc, era dintr-un sat vecin: Putineiu, fiica unui țăran înstărit, Ulea, care a avut mai mulți copii. Tuşa Paraschiva avea, astfel, majoritatea rudelor la Putineiu. O soră a ei, însă, Tanti Florica, locuia în Giurgiu şi la ea ne opream ori de câte ori nu eram grăbiți şi veneam de la Bucureşti sau ne în-

Gheorghe Achiţei, îmbrăcat în şuba fabuloasă

torceam de la Gogoşari. Petre, în ultima clasă de liceu, a stat în gazdă la ea. Nu exista să intri în casa ei fără să fii ospătat şi servit cu un pahar de vin. Avea un băiat, George, care, ulterior, a devenit unul dintre avocaţii cunoscuţi în Giurgiu.

Revenind asupra Tuşei Paraschiva, prin comparaţie cu sora ei, aş spune că nu avea o fire prea sociabilă; evita statul de vorbă, atât cu vecinii, cât şi cu neamurile locale; semăna, într-un fel, cu Nea Anghel.

„Peisajul familial", prezentat mai sus, s-a completat, nu după mult timp, cu o nouă prezenţă, aceea a Ilenei (născută Elena Gheorghiţă) care a fost şi profesoară de română la Şcoala generală din Gogoşari, devenind, prin căsătoria cu Petre, doamna Elena Ghelmez.

Pentru Petre, casa de la Gogoşari – locul unde a văzut lumina zilei – a fost tărâmul bucuriilor prilejuite de întâlnirea cu părinţii, la care ţinea enorm, de retrăire, prin evocare, a unor momente din copilărie, de menţinere a contactului cu pământul natal, de care se simţea legat până în străfundurile fiinţei sale. Aceste elemente păreau a-l orienta în tot ce făcea.

Am sărbătorit la Gogoşari, de-a lungul anilor, Crăciunul, am întâmpinat Anul Nou, am fost la Înviere şi am trăit bucuria Sfintelor Paşti. În nopţile calme şi senine, primăvara ori vara, liniştea părea că se pretează să fie tăiată în felii. În asemenea momente, întins pe şuba căptuşită cu blăni de berbec, despre

care se va face vorbire, aşternută pe pământul reavăn, având privirea îndreptată spre înalt, te simţeai aruncat de către Creatorul Suprem undeva în univers, fără să ai alte puncte de sprijin sau de orientare, decât, după cum spunea filozoful: „cerul înstelat deasupra mea şi legea morală în mine“ .

Petru mine, casa de la Gogoşari a fost cea care mi-a oferit prilejul să descoper nebănuita frumuseţe a satului din Vlaşca.

Sub aspectul relaţiilor familiale, casa de la Gogoşari a putut constitui şi spaţiu de dojană, de tensiuni şi nemulţumiri, de speranţe şi, poate, de iluzii. Niciodată, însă, din perimetrul ei nu s-au auzit înjurături, ţipete, bătăi cu pumnul în masă, uşi trântite, sau alte manifestări de acest fel.

Se simţea, totuşi, că şi aici freamătă viaţa omenească.

Duminică, după amiaza, în acea săptămână din prima jumătate a lunii noiembrie, am ieşit să vedem satul. În „localul“ Şcolii avea loc o nuntă. Undeva, afară, petrecea tineretul (Octavian s-a prins chiar în horă). Înăuntru, petreceau cei cu neveste. Aici, oamenii mai tineri şi în putere se întreceau în chiuituri. Câteodată aveai senzaţia că sunetele fac să vibreze geamurile sălilor de clasă până la a se sparge.

Totul mi se părea ca de poveste. Apăruse vinul nou. Molanul local – un vin aproape negru, ce făcea impresia că-ţi dă putere şi te încălzeşte oricât de frig ar fi – era adus la mese cu vedrele şi luat, direct de meseni, în căni, în pahare, în ulcele, cum se nimerea...

... În seara în care am ajuns prima dată la Gogoşari, aveam să cunosc un tip de ţăran cum nu mai întâlnisem până atunci. Acesta era întruchipat în persoana lui Nea Anghel, tatăl lui Petre. Avea o inteligenţă sclipitoare, pusă de fiecare dată în slujba unui spirit mereu iscoditor, dar şi bănuitor faţă de cel cu care stătea de vorbă. Urmărea, tot timpul, să fie „pe fază“, în raport cu intenţia preopinentului. Îţi sesiza cu uşurinţă gândul, căutând să-l devieze în zona rizibilului, atunci când simţea că ar putea să i se întindă o capcană. Nea Anghel folosea întotdeauna vorba neaşteptată, cu încărcătură variabilă de causticitate. Era înzestrat cu un extraordinar simţ, nu al umorului, ci al ironiei – direcţionată spre tot ce ar fi putut să-i clatine con-

vingerile, la fel de temeinic aşezate ca şi pământul de sub picioare. Aproape că nu se putea abține să fie ironic.

Oamenii pe care-i cunoscusem şi din mijlocul cărora m-am ridicat, țărani de la poalele Munților Neamțului – dintr-un sat tot cu denumire ciudată, Căşărie – procedau în mod diferit. Chiar dacă deslușeau intenții neprietenoase, nu aveau pregătită decât o replică primară, sau, oricum, nu prea sofisticată, la afirmațiile inacceptabile ale celui cu care stăteau de vorbă. Când nu convenea ceva, locul ironiei, pe care Nea Anghel o practica strălucit, îl luau expresiile cu caracter frust, făcând trimitere la stadiile de dinaintea naşterii individului...

Nea Anghel nu se încadra într-un asemenea tipar. El reacționa la ceea ce îi înregistrau urechile sau i se semnala vizual – şi se dovedea inacceptabil – cu o viteză uluitoare. Era un om veşnic „în gardă", replica sa apărând întotdeauna într-o surprinzătoare formulare. Ea era încărcată, aproape fără excepție, în asemenea cazuri, cu o ironie devastatoare, pe lângă care bietele înjurături româneşti – şi mai ales acea metaforă cu aluzie la pântecele matern – păreau bicisnice şi inadecvate.

Cam în aceeaşi vreme, dar după ce l-am descoperit pe Nea Anghel, cred, a apărut romanul lui Marin Preda, „Moromeții", ocazie ce ne-a permis nouă, celor apropiați, să observăm, când am citit cartea, că Ilie Moromete, personajul central al scrierii, constituie fie o clonă (cum s-ar spune azi) a lui Nea Anghel, fie un „model" reluat, prin stilizări repetate, de mulți alți Moromeți, ce reprezentau un tip uman întâlnit doar în sud, de-a lungul Dunării.

Întemeiați pe acest adevăr, reținut după apariția cărții lui Marin Preda, pe Nea Anghel, noi, cei tineri, nu l-am mai numit ca înainte, ci „Moromete". Pentru noi, „Moromete" de la Gogoşari părea mai consecvent cu sine însuşi chiar decât personajul lui Preda.

Merită consemnată povestea acestui „Moromete" – de la Gogoşari – măcar în lumina câtorva secvențe.

... Ca să poți trăi, pe vremea aceea, din lucrul câtorva hectare de pământ, având statutul social de „țăran mijlocaş" – persoană care, în concepția activiştilor de partid de la sate, se prezenta ca fiind prin definiție oscilantă – trebuia să munceşti din greu, fiindcă, altfel, nimeni nu avea cum să te ajute. În 1955 am ajuns la Gogoşari toamna, când recolta era, de acum,

Gheorghe Achiţei împreună cu Moromete, la Gogoşari, în 1964

strânsă. În alți ani, însă, Nea Anghel şi Tuşa Paraschiva, ne lăsau pe noi dormind – pentru a porni, când se lumina, cu autobuzul sau cu camionul (de la Cacaleți) spre Giurgiu şi apoi cu trenul spre Bucureşti – în vreme ce ei plecau cu carul, pe la două noaptea (avea Nea Anghel doi plăvani foarte frumoşi de care s-a despărțit numai cu mare greutate înainte de a intra la „Colectivă"), departe, la câmp. Nu se întorceau decât pe înserat.

Oricât de grea era viața pe care o ducea, totuşi, pe Nea Anghel nu l-am auzit niciodată blestemându-şi soarta, ori spunând că „nu merită să trăieşti" pentru puținul ce-ți rămâne.

... Iarna, drumul la târg, adică la Giurgiu, se făcea greu şi încet, cale de aproape 25 de kilometri, cu carul cu boi. Când gerul era mare, trebuia să fii bine acoperit ca să nu îngheți. Mi-a rămas inima la o şubă, fabuloasă, confecționată dintr-un postav țărănesc, des şi gros, căptuşită cu două ori trei piei de berbec. Cântărea mai mult de 15 kilograme. Te puteai înfăşura în ea, culcându-te pe zăpadă, fără riscul de a simți frigul. Nu ştiu ce s-o fi ales de ea (nu l-am întrebat pe Petre) după moartea lui Nea Anghel. Atât eu, cât şi Petre, când ajungeam obosiți la Gogoşari şi se întâmpla să fie o vreme cu soare fără prea multă putere, cea mai mare plăcere pe care o încercam era să ne înfăşurăm, unul sau altul, în acea şubă şi să ne culcăm, afară, pe pământ; simțeai trupul greu, ca de piatră, tras spre adânc de o forță imaterială.

... Au trecut vremurile şi, de voie, de nevoie, oamenii au ajuns la „Colectivă“.

Până în ultimul moment, bietul Nea Anghel s-a împotrivit. Ţin minte că luni în şir a trăit ca o fiinţă bolnavă, după ce până şi carul (fără boi), precum şi toate acareturile, împreună cu pământurile, i-au fost „luate“.

Nea Anghel – „Moromete“, care toată viaţa trăise demn şi liniştit, dar trăise în universul gospodăriei lui, evitând tensiunile şi conflictele cu lumea din sat, a ajuns să lucreze, împreună cu alţi consăteni, în formaţiuni de tip „brigadă“, „echipă“, etc. Pe pământul lui, Nea Anghel era obişnuit să nu lase nicio buruiană nesmulsă, niciun fir de porumb ratat de la praşilă, niciun pâlc de grâu nesecerat.

A doua perioadă de boală a lui Nea Anghel, o boală sufletească, aidoma celei dintâi, când i se luase carul din ogradă, plugul, cel de o viaţă şi chiar grapa, s-a declanşat atunci când Gospodăria Agricolă Colectivă, dotată cu utilaje ceva mai performante, pentru vremea accea, a obţinut o recoltă de grâu relativ bogată, care, temporar, nu avea unde să fie depozitată. Pe Nea Anghel îl durea cel mai mult faptul că rodul muncii depuse de el şi de ceilalţi oamenii din sat – pâinea cea fără de care nu se poate trăi – a fost lăsat, timp de mai multe zile, la capătul lanului, în pericol de a fi distrus, dacă venea o ploaie.

...Ştiindu-l corect şi cinstit, conştiincios şi gospodar, conducerea „Colectivei“ l-a desemnat „şef de tarla“ sau ceva similar. Nea Anghel, pe lângă lucrul pe care trebuia să-l facă alături de cei din echipă, mai avea şi datoria să-şi monitorizeze „subordonaţii“.

De la „Colectivă“ se dădea „chemare“ în sat că, la o anumită oră, a doua zi dimineaţa, devreme, toată lumea trebuie să fie pe tarla. Oamenilor nu le convenea să-şi lase somnul, sau trebăluitul prin curte de peste zi, pentru a merge să lucreze pământurile „Colectivei“ şi mai înjurau din când în când. odată ajunşi pe câmp, însă, cei mai mulţi încercau, în ciudă, să înşele recolta; acopereau cu ţărână buruienile, fără să le mai taie sau să le smulgă. În urma lor, Nea Anghel, cu limba lui ascuţită, nu spunea, răspicat, nimănui nimic, dar comenta, ironic, pentru sine, existenţa buruienilor printre culturi. Fiecare dintre cei

care lăsau acoperite cu țărână buruienile – sau cine ştie ce alte „şmecherii“ făceau – se simțea direct vizat şi, dacă nu cu voce tare şi în prezența lui Nea Anghel, atunci în absența lui şi mai pe şoptite, îl înjura mai dihai decât pe cel care-l scula cu noaptea în cap să meargă la câmp.

...De pe la mijlocul anilor `70, „Moromete“ a început să se stingă câte puțin. Mai întâi a devenit pensionar al C.A.P.-ului, ca de altfel şi Tuşa Paraschiva. Pentru truda de o viață la câmp, pentru anii munciți în „Colectivă“, pentru pământul şi tot ce i-a fost luat, a ajuns să primească, drept răsplată, adică pensie, mai puțin de doi saci de cereale anual şi o derizorie sumă de bani, din care, bineînțeles, nu se putea trăi. Petre făcea aproape săptămânal drumul la Gogoşari pentru a-i aproviziona cu cele necesare traiului zilnic.

Nemaifiind obligat să lucreze pe tarla, nu-l mai interesa nici ce se întâmplă pe câmp, nici ce se întâmpla în sat. Treptat a devenit un izolat. Cam în aceeaşi perioadă au ajuns să-l părăsească şi puterile; diferite junghiuri şi dureri, dar cu deosebire boala de inimă de care suferea, îi făceau viața din ce în ce mai greu de suportat. Mai lucra doar pe lângă casă. Câteodată venea şi Nea Marin pe la el. Se întâmpla, totuşi, ca şi Nea Anghel să treacă pe la fratele său. Bătrânul Nea Anghel – „Moromete“ – nu mai semăna însă cu cel de altă dată. Devenise ursuz şi mereu nemulțumit. Expresia la care apela cel mai mult era una interogativă, aproape socratică, vizând precaritatea condiției umane: „Domnule, de ce se mai naşte omul?!“

Cel mai mult îi plăcea să viseze, aidoma celuilalt Moromete (din romanul lui Marin Preda), la o vreme de odihnă deplină, binemeritată, după viața grea pe care a dus-o, când nu ar mai fi trebuit să aibă vreo grijă.

Decesul său fizic, înregistrat în 1980, fusese astfel precedat, cu nişte ani înainte, de fenomenul dispariției omului din viața comunității săteşti.

Nu am cunoscut niciodată o „figură“ de țăran atât de interesantă şi fermecătoare, în satele prin care m-am „oprit“, de-a lungul anilor, ca Nea Anghel – „Moromete“. De aceea, fiecare moment petrecut la Gogoşari sau în relație cu Gogoşari („Ai mai fost pe acasă? Ce face Moromete?“) mi-a rămas viu fixat în memorie.

...Ce repede se aşterne uitarea peste toate!...

Pentru noi, cei cărora casa de la Gogoşari ne era familiară, chiar şi după ce Nea Anghel a trecut în lumea umbrelor, iar Tuşa Paraschiva fusese adusă la Bucureşti, aceasta a continuat să constituie un important centru de interes, în ciuda unor semne pe care mi le relata Petre.

După întoarcerile de la țară, poetul trecea prin stări de profundă tristețe. Îmi spunea că locurile nu mai au nimic din farmecul de altă dată. Curtea e aceeaşi, ca şi grădina cu flori, dar amândouă sunt năpădite de buruieni. Cel mai mult îl intriga un anumit instinct al păsărilor câmpului, îndeosebi al ciorilor. Simțeau locul pustiu şi, seara, se adunau, făcând un zgomot infernal, în curtea în care odată trăisem atâtea momente de relaxare şi bucurie. E ciudat că nu se adunau în niciun alt punct din sat, decât în curtea casei de pe „strada Avram Iancu", aşa cum suna cândva inscripția. Nu era vorba, însă, numai de ciori. Păsări străine (bufnițe, cucuvele), pe care Petre nu le observase niciodată în zonă, îşi căutau adăpost în curtea casei lui Nea Anghel...

Am fost şi eu odată la Gogoşari, sau de mai multe ori, împreună cu Petre, după ce casa rămăsese nelocuită, încercând acelaşi sentiment. Revenisem într-un loc lipsit de viață – un loc „mort". Toate erau aşa cum le ştiam, dar nu mai atrăgeau prin nimic, dimpotrivă, impuneau respect asemenea exponatelor dintr-un muzeu.

...Mi-a fost dat să ajung din nou la Gogoşari în martie 2001, cu sumbrul prilej, vai, al înmormântării fostului meu coleg şi prieten. Îmi aminteam oarecum configurația satului şi, aflat în convoiul care-l conducea pe Petre pe ultimul său drum, prin comuna natală, am întrebat pe un domn, cu foarte mulți ani mai tânăr decât mine, strălucit intelectual al localității, dacă un drumeag ce se desprindea din şoseaua principală duce în spatele grădinii lui Nea Anghel. Persoana întrebată era un apropiat al lui Petre, față de el dovedind nu numai respect şi dragoste, dar şi o grijă cum numai copiii, ajunşi maturi, o au față de părinți. M-a privit descumpănit, iar, după o clipă de tăcere, m-a întrebat, la rîndul lui:

– Cine-i Nea Anghel?!

– Nea Anghel Ghelmez, tatăl lui Petre...

– A... eu nu-l ştiu!

Trecuseră peste 20 de ani de la moartea lui Nea Anghel – „Moromete“, iar, la vremea aceea, „tânărul“ de lângă mine era copil.

Aproape nimeni dintre cei prezenți: colegi, prieteni, consăteni, rude, n-a mai adus vorba despre Nea Anghel, cel care în alte vremuri dădea savoare locurilor (lumea fiind, probabil, copleşită de tragicul eveniment).

La distanță de nicio generație de când din Nea Anghel – „Moromete“ a rămas doar numele, înscris vremelnic pe crucea din cimitirul satului, toți cei care în urmă cu 50 de ani se aflau spre jumătatea vieții – şi care, atunci când se apucau să chiuie, la nuntă, făceau să vibreze geamurile „localului“ până la a se sparge – nu mai erau, nici ei, pe pământ.

Ştergerea din memorie se extinde încet, dar sigur, peste tot ce a fost mai înainte freamăt de existență trăită, peste tot ce, odinioară, se impunea ca pulsație de viață umană.

...A murit Nea Mihalache. A murit Nea Anghel. A murit Nea Marin. A murit Tuşa Paraschiva. Şi de mult au început să fie uitați. Au mai rămas „în picioare“ doar casa, cu „bucătăria“ alăturată, şi nici măcar unul dintre copacii aceia înalți şi neroditori. În rest, peste tot, s-a aşternut tăcerea, împreună cu uitarea cea mai adâncă.

Şi, totuşi, îmi vine greu să cred că, din perspectiva a ceea ce se va întâmpla „mâine“, nu se va mai găsi cineva sau ceva care să amintească de Nea Anghel – „Moromete“ – şi de casa lui, casa în care s-a născut poetul Petre Ghelmez.

Sus: **În lanul de grâu, la Gogoşari**

Jos: *Iunie 1989, în grădina casei „Ionel Teodoreanu", după tipărirea numărului integral Eminescu (15 iunie), cu prilejul împlinirii unui secol de la trecerea marelui Poet în eternitate*

Anul centenar Eminescu. La redacția „Tribuna României“, Petre Ghelmez şi Dimitrie Vatamaniuc, februarie 1989.

CUPRINS

7 PARTEA I. REPERE BIOGRAFICE

61 PARTEA A-II-A. ÎNTOARCERE ÎN CÂMPIA DE PLATINĂ

73 PARTEA A-III-A. OPERA

137 SURSELE REPERELOR BIOGRAFICE

143 CĂRȚILE LUI PETRE GHELMEZ

149 REFERINȚE CRITICE

153 POSTFAȚĂ

159 ADDENDA

161 ***Despre Petre Ghelmez****: De vorbă cu Elena Ghelmez (interviu realizat de Michiela Poenaru)*

186 *Gheorghe Achiței:* ***Drumuri la Gogoşari***

www.coresi.net
www.LibrariaCoresi.ro